TÁRSADALMI-GAZDASÁGI FEJLŐDÉSÜNK IRÁNYELVEI*

„Pártunk a dolgozó tömegekkel összeforrva az előttünk álló években a következő alapvető feladatok megoldásáért küzd:

Befejezzük a szocializmus alapjainak lerakását, meggyorsítjuk a szocializmus építését hazánkban.

A hároméves terv túlteljesítésével teremtsünk magasabb indulási alapot új ötéves tervünkhöz. Készítsük el új ötéves tervünket, aminek megvalósításával érjük el, hogy az ország ipari termelése az 1958 végéig elért színvonalhoz képest 1965 végére legalább 65—70 százalékkal, a mezőgazdasági termelés az 1954—58. évek átlagához viszonyítva 30—32 százalékkal növekedjék. A termelés növelését az iparban elsősorban a termelékenység 37—40 százalékos emelésével érjük el. A nemzeti jövedelmet legalább másfélszeresére növeljük, és annak helyes elosztásával is biztosítjuk a termelőerők gyorsabb fejlesztését, az egy főre eső reáljövedelemnek legalább 26—29 százalékkal, a lakosság fogyasztási alapjának pedig 40—45 százalékkal való emelését.

Meg kell teremteni minden szükséges feltételét annak, hogy a még egyénileg dolgozó parasztokat meggyőzve, velük együttműködve, a következő években befejezzük a mezőgazdaság szocialista átszervezését.

A szocializmus alapjainak teljes lerakásával és lendületesebb építésével közelebb hozzuk azt a napot, amikor a szocialista társadalmi

---

* A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa folyóiratunk megjelenésének időpontjában ülésezik. A párt VII. kongresszusa egész társadalmi és gazdasági fejlődésünk irányát meg fogja szabni, s határozatait, útmutatásait a statisztikai munka további fejlesztése során is messzemenően értékesítenünk kell. Ezért a *Statisztikai Szemle* következő számaiban foglalkozni fog a kongresszus határozataival és a kongresszus után a magyar statisztikusok előtt álló feladatokkal.

A STATISZTIKAI SZEMLE
SZERKESZTŐ BIZOTTSÁGA

rend teljes győzelmet arat hazánkban. Megteremtjük a dolgozó nép anyagi és kulturális színvonala további és állandó emelésének, a népi hatalom további erősödésének, nemzeti függetlenségünk védelmének, hazánk felvirágoztatásának biztos alapjait. Ez lesz népünk újabb hozzájárulása a béke védelméhez és a szocialista társadalmi rend győzelméhez a két világrendszer közötti békés versenyben."

(A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának irányelvei a párt VII. kongresszusára)

*

A második ötéves terv utolsó évében, 1965-ben a magyar ipar termelése több, mint hatszorosa lesz az 1938. évi termelésnek. Ugyanehhez az évhez viszonyítva az ipari termelékenység több, mint két és félszeresére emelkedik. A termelési volumen emelése mellett a terv központi feladatnak tekinti a műszaki színvonal emelését, a további gépesítést, a termékek minőségének javítását és az önköltség csökkentését is.

Az 1965. évre előirányzott feladatok jelentőségéről jó képet kapunk, ha azokat összehasonlítjuk az 1949. évi és az 1958. évi adatokkal (1. tábla).

1. tábla

Megnevezés	1965. évi termelés	Az 1949. évi termelés százalékában	Az 1958. évi termelés százalékában
Teljes termelés	—	502—517	165—170
Egy munkásra jutó termelés index	—	227—232	137—140
Szén (millió t)	27—29	243—261	.
Kőolaj (millió t)	1,7—1,8	337—357	205—217
Nitrogénműtrágya (ezer t)	.	.	400—500
Szuperfoszfát (ezer t)	650	730	325
Nyersvas (millió t)	1,6	389	145
Kohókoksz (ezer t)	640	[1]	191
Acél (millió t)	2,4	279	148
Timföld (ezer t)	250	818	150
Alumínium (ezer t)	55	368—382	135—140
Cellulóze (ezer t)	.	.	kb. 300
Papír (ezer t)	.	.	kb. 200
Cukor, finomított (ezer t)	417—431	290—300	155—160
Nyershús (ezer t)	.	.	150—155

[1] 1949-ben még nem volt termelés.

A növekvő hazai élelmiszerfogyasztás kielégítése, az ipar jobb nyersanyagellátása és az export fokozása érdekében folytatni kell a mezőgazdasági termelés belterjes irányú átalakítását. A mezőgazdasági termelés fejlesztésén belül az állattenyésztés gyorsabb ütemű növekedése a cél. Az 1965. évi traktorállomány mintegy kilencszerese, a műtrágyafelhasználás pedig mintegy hússzorosa lesz az 1938. évinek. A fő mezőgazdasági célkitűzéseket az 1958. évi színvonallal összehasonlítva mutatja a 2. tábla.

2. tábla

Megnevezés	1965. évben	Az 1958. évi százalékában
Mezőgazdasági termelés	.	130—132[1]
Műtrágyafelhasználás (kg/kh. szántó)	140—150	304—326
Traktorállomány (ezer db)	62—63	233—237
Tejtermelés (millió l)	.	150—155[2]
Tojástermelés (millió db)	.	145—150[2]
Gyapjútermelés (ezer t)	.	150—155[2]
Vágóállattermelés (ezer t)	.	130—133[2]
Mezőgazdasági termékek felvásárlása (1958. évi árakon, milliárd forint)	.	145—150

[1] 1961—1965. évek átlaga az 1951—1958. évek átlagának százalékában. — [2] Az 1954—1958. évek átlagának százalékában.

Az ötéves terv eredményeképpen életszínvonal jelentősen emelkedni fog. Amellett, hogy a lakosság fogyasztási alapja hét év alatt 40—45 százalékkal emelkedik, egyik legfontosabb feladat lesz öt év alatt 250 000 lakás építése. A második ötéves terv végére minden faluba eljut a villanyfény, jelentősen javul a lakosság szociális-kulturális ellátottsága. Néhány előirányzati adatot a háború előtti és az 1958. évi színvonalhoz viszonyítva mutat be a 3. tábla.

3. tábla

Megnevezés	1965. évben	A háború előtti	Az 1958. évi
		százalékában	
Nemzeti jövedelem	.	.	legalább 150
Munkások és alkalmazottak egy főre eső reáljövedelme	.	.	126—129[1]
Élelmiszerek egy főre jutó évi fogyasztása: hús (kg)	52,0	158[2]	118
tej, tejtermék[3] (liter)	182,0	147[2]	141
tojás (db)	162,0	174[2]	118
cukor (kg)	31,0	295[2]	119
Épített lakások száma	50 000[4]	216[5]	120
Gyógyintézeti ágyak száma	79 400	169[6]	114

[1] 1957—1959. évek átlagának százalékában. — [2] 1934—1938. évi átlag százalékában. — [3] Vaj is. Tejre átszámítva. — [4] 1961—1965. évi átlag. — [5] 1930—1938. évi átlag százalékában. — [6] Az 1938. évi százalékában.

„A második ötéves terv kidolgozásáig még több mint egy év áll rendelkezésünkre. Minden pártszervezet, minden kommunista, minden magyar dolgozó tekintse hazafias kötelességének a tartalékok lelkiismeretes feltárását, hogy tovább gyorsíthassuk a népgazdaság fejlődését. Dolgozó népünk boldogulása, jólétben való gyarapodása nem csupán a feladatokat kijelölő népgazdasági terven múlik, hanem mindenekelőtt az azt végrehajtó alkotó emberen."[1] A magyar statisztikusok megtisztelő kötelessége, hogy az ötéves terv részletes kidolgozásához, a tartalékok feltárásához, a terv teljesítése során felmerülő problémák megvilágításához a statisztika sajátos eszközeivel a lehető legmesszebbmenően hozzájáruljanak.

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának irányelvei gazdasági feladatainkról és a második ötéves terv előkészítéséről.

KENESSEY ZOLTÁN:

A MAGYAR NÉPGAZDASÁG ÁGAZATI KAPCSOLATAINAK MÉRLEGE

A népgazdaság ágazati összefüggéseinek, részletesebb szerkezeti kapcsolatainak feltárását célzó statisztikai munka elméleti előkészítése Magyarországon 1955-ben indult meg. Az elméleti előkészítés szakaszában egyrészt a külföldi tapasztalatok feldolgozása történt meg, másrészt tisztázni kellett néhány olyan elvi problémát, amelynek eldöntése megszabta a továbbhaladás irányát, elsősorban azt, hogy az ágazati kapcsolatok mérlegének az összeállítására egyáltalában sor kerüljön-e vagy sem. A *Statisztikai Szemlében* és a *Közgazdasági Szemlében* e témáról megjelent cikkek, valamint az e tárgyban megrendezett viták alapján az érdekelt közgazdászok és statisztikusok között az a vélemény alakult ki, hogy a magyar népgazdaság ágazati kapcsolatainak részletes felderítése feltétlenül szükségesnek látszik.

A magyar népgazdaság ágazati kapcsolatai mérlegének összeállítása az elvi vitákban kialakult vélemények szerint általánosságban a következő vonatkozásokban ígért eredményeket:

1. A népgazdaság szerkezetének alaposabb ismerete, az ágazati kapcsolatokra vonatkozó, az eddiginél jóval bőségesebb információ a közgazdasági elemzés tágabb lehetőségei révén, sokféle kutatási téma és gazdaságpolitikai intézkedés szempontjából jelentős lehet.
2. Az ágazati kapcsolatok mérlegének az összeállításától az egyes ágazatok közötti összefüggések többoldalú egyeztetése és kontrollja révén a statisztikai rendszerben meglevő egyes hiányok kimutatása várható.
3. A népgazdaság szerkezetére vonatkozóan kapott adatok, valamint a kiszámításra kerülő technikai koefficiensek hasznos segédeszközt jelenthetnek a népgazdasági tervezés számára.

Nem lett volna helyes azonban az ágazati kapcsolatok első mérlegének az összeállításához túlzott reményeket fűzni, s ezért azon a konferencián, amely 1957 decemberében[1] az érdekelt közgazdászok, statisztikusok, tervezési szakemberek, matematikusok stb. bevonásával az ágazati kapcsolatok mérlegének összeállítását célzó gyakorlati statisztikai munka megkezdése mellett foglalt állást, leszögezésre került, hogy a munka első fázisában bizonyos óvatosság szükséges. A munka megindításakor tanusított óvatosságot több körülmény indokolta. Elsősorban számításba kellett azt venni, hogy az

[1] *Statisztikai Szemle.* 1958. évi 2. szám. 139—143. old.

1957. évre vonatkozóan összeállított táblában kimutatott kapcsolatok az 1957. év sajátosságai (főleg az aránytalanul magas behozatal és az aránytalanul alacsony kivitel) következtében sok szempontból nem lesznek jellemzők sem az 1957. évet megelőző, sem az azt követő évekre. Ezenkívül az 1957. évre vonatkozó mérleget a statisztikai rendszer addig kialakult — tehát a mérleg speciális szükségleteit lényegében figyelembe nem vevő — beszámolójelentései alapján kellett összeállítani, melynek következtében sok ponton eleve számolni kellett az adatok minőségét, pontosságát bizonyos fokig gyengítő becslési eljárások igénybevételével. Az 1957. évben érvényben volt árrendszer közismert hiányosságai — az értékben kifejezett összefüggések nagyságára való kihatásuk miatt — szintén indokolttá tették azt, hogy a mérleg összeállítói és felhasználói túlzott várakozásoktól mentesen tekintsenek az 1957. évi mérleg elé.

Mindezen fenntartások ellenére is a mérleg összeállításának megkezdése indokoltnak látszott, s a Központi Statisztikai Hivatal az 1957. évi éves beszámolójelentések alapján — amelyeket a mérleg szükségleteinek megfelelően bizonyos mértékig módosítottak — kb. féléves közvetlen előkészítő periódus után 1958 közepén hozzálátott a magyar népgazdaság részletes ágazati kapcsolatait kimutató mérleg összeállításához. A munka gyorsan haladt előre s a Központi Statisztikai Hivatal már 1959 nyarán közzétette az ágazati kapcsolatok első részletes magyar mérlegét.[2]

E cikkben az ágazati kapcsolatok mérlegének összeállítása érdekében végzett munkát és az elkészült 1957. évi táblát a külföldi hasonló mérlegekkel összevetve kívánom tanulmány tárgyává tenni. Nem törekszem arra — ezt a témakör sokrétűsége lehetetlenné is teszi —, hogy a tábla összeállításával kapcsolatos összes problémát érintsem, csupán kiragadok néhány fontosabbnak vélt vagy összehasonlításra kedvező lehetőséget nyújtó kérdést és annak vizsgálatát kísérlem meg.

I.

A magyar statisztikai gyakorlatban az ágazati összefüggések tanulmányozásának az elmúlt évtizedben már voltak bizonyos gyökerei. A népgazdasági mérlegrendszer keretében az 1950. évek elején három egymástkövető évben sor került a népgazdaság legátfogóbb szektorait felölelő ún. sakktábla-mérlegek összeállítására. A társadalmi termék sakktáblaszerű mérlegének az alapgondolata — mint ismeretes — a Szovjetunióból származik, ahol 1926-ban a statisztika történetében először elkészítették és közzétették a népgazdaság részletes mérlegét az 1923/24. évekre vonatkozóan.[3] Ez a mérleg többek között tartalmazta a társadalmi termék sakktáblaszerű mérlegét is, 17 termelő szektorra bontva.

A magyar népgazdaságra vonatkozóan 1951-re, 1952-re és 1953-ra összeállított mérlegek szektorbontása ennél szűkebb volt (a mérlegek 6 fő szektort tartalmaztak) s elkészítésük idején nem keltettek különösebb érdeklődést. Ennek véleményem szerint főleg három, egymással meglehetősen összefüggő és egymással kölcsönhatásban levő körülmény volt az oka. Először a mérlegek összeállításánál sok vonatkozásban csak viszonylag durva becslések szolgáltak kiindulásul, ami az adatok felhasználhatóságát korlá-

[2] Az ágazati kapcsolatok mérlege 1957. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1959. 56 old.
[3] V. ö. *Kenessey Zoltán:* A szovjet népgazdaság 1923/24. évi mérlege. *Statisztikai Szemle,* 1958. évi 4. sz. 315—322. old.

tozta, másodszor a táblák nem voltak elég részletesek (a mérlegen belül például az egész ipar egyetlen szektort képezett), harmadszor pedig a tervezésben sem tulajdonítottak még az ágazati összefüggések ismeretének a maihoz hasonló jelentőséget. Mindezek a körülmények természetesen egymástól függetlenül is fennálltak, de hatottak is egymásra. Egyébként ezek a mérlegek szélesebb körben nem voltak hozzáférhetők, ami felhasználásukat szintén korlátozta.

Mellékelten — adalékul a magyar ágazati kapcsolatok mérlegének a történetéhez — közöljük az 1951—1953. évekre kiszámított sakktáblamérleg adatait s a belőlük kiszámított technikai koefficienseket. (A nullával kezdődő, hat tizedesjegyet tartalmazó számok a technikai koefficiensek.)

*A társadalmi termék sakktáblaszerű mérlege**

(Az 1951., 1952. és 1953. évek átlagos ágazati kapcsolatai alapján számítva)

(folyóáron, millió forint)

		Ipar	Építőipar	Mezőgazdaság	Közlekedés	Kereskedelem	Export	Összesen
		1	2	3	4	5	6	
Ipar	1	25081 0,309585	866 0,075403	5837 0,202125	1131 0,225523	4148 0,284519	10240 0,860215	*81 015*
Építőipar	2	3363 0,041511	546 0,047540	45 0,001566	1855 0,369890	39 0,002675	—	*11 485*
Mezőgazdaság ...	3	1703 0,021021	191 0,016630	6499 0,226162	277 0,055234	688 0,047191	862 0,072413	*28 736*
Közlekedés	4	1159 0,014306	548 0,047714	110 0,003828	167 0,033300	44 0,003018	250 0,021001	*5 015*
Kereskedelem	5	1206 0,014886	139 0,012103	—	1031 0,205583	88 0,006036	537 0,045111	*14 579*
Import	6	4870 0,060112	339 0,029517	163 0,005672	—	—	—	*5 372*
Összesen		*81015*	*11485*	*28736*	*5015*	*14579*	*11904*	

* A mérlegben — amelyet nem teljes terjedelemben közlünk — 1—6 számokkal jelezve csak a társadalmi termék mérlegének a technikai koefficiensek kiszámítása tekintetében elsődlegesen fontos termelő szektorai, a külkereskedelmi szektorok és az összesen rovat szerepelnek.

Az ötvenes évek elején a táblák az 1951., 1952. és 1953. évekre különállóan jelentek meg s annak idején a technikai koefficiensek kiszámítása sem történt meg. Az 1951—1953. évi „átlagos" kapcsolatok, valamint a technikai koefficiensek kiszámítására csak 1956-ban került sor. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ezt a táblát csupán az ágazati kapcsolatok mérlege magyarországi történetének a teljessége kedvéért, s nem közgazdasági elemzés céljaira való alkalmassága miatt közöljük, amely a korábban említettek következtében meglehetősen korlátozott volt.

A magyar népgazdaság szerkezetének a feltárása érdekében végzett munkák között meg kell még említeni azt a *Jánossy Ferenc* vezetésével 1953-ban összeállított diagrammot, amely nem a szokásos matrix formában, de az ágazati összefüggések kimutatását célozta a népgazdaság öt alapvető szektorában, valamint a *Bródy András* által a nehézipar öt szektorára (szénbányászat, vaskohászat, elektromosenergia, gépipar, szállítás) természetes mértékegységben összeállított matrixot, amely 1957 végén készült el.[4]

[4] *Bródy András:* Az ipar ágazati termékmérlegei, MTA Közgazdaságtudományi Intézete (Időközi beszámoló, kéziratképpen).

II.

Az ágazati kapcsolatok részletes mérlegének összeállítása érdekében végzett munka kezdetétől világos volt, hogy az 1957. évre elkészítendő mérleg nem az előbb ismertetett táblázatok folytatása lesz, hanem a népgazdaság szerkezetének vizsgálata tekintetében minőségileg új lépést kell jelentenie. Erre utalt többek között az, hogy az 1957. évre vonatkozó mérleg szektorai számának még a legóvatosabb javaslat szerint is el kellett érnie harmincat s a munka megindulásakor a terv az volt, hogy az összeállítandó tábla 55×55 szektoros legyen. (A közelmúltban közzétett tábla szektorainak a száma 47, elsősorban azért, mert az összeállítás során az ipari szektorok egy részének összevonása vált szükségessé, de a valóságban a mérleg még a tervezett 55 szektornál is részletesebb bontásban készült el.)

A mérleg összeállításával kapcsolatos metodikai kérdéseknek szentelt figyelem is azt bizonyította, hogy az 1957. évi mérlegnek a statisztikusok, közgazdászok, a tervezők sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítottak, mint a korábbi kisméretű tábláknak. A Központi Statisztikai Hivatalban létrejött „Ágazati Kapcsolatok Mérlege Bizottság" tagjai közé az Országos Tervhivatal és a Közgazdaságtudományi Intézet képviselői is bekapcsolódtak.

A Központi Statisztikai Hivatalon kívüli szervek érdeklődése egyébként nem korlátozódott a metodikai problémák megvitatására, s a mérleg összeállításának gyakorlati munkáiban több tudományos intézmény egyes munkatársai is szerepet vállaltak, akiknek közreműködése — különösen egyes speciális szektorok tekintetében — feltétlenül hasznosnak bizonyult.

Magyarországon tehát, s ezt talán nem felesleges aláhúzni, a központi állami statisztikai szerv — más fontos állami intézményekkel együttműködve és az Országos Tervhivatal érdeklődésétől is ösztönözve — kezdeményezte és valósította meg az ágazati kapcsolatok mérlegének összeállítását. Ez a mérleg összeállítása szempontjából előnyös volt, mert így nálunk nem merültek fel olyan szervezeti nehézségek, mint amelyek például Olaszországban meglehetősen akadályozták a hasonló jellegű munkát, ahol nem a központi statisztikai szerv állította össze a táblát. Egyébként az ágazati kapcsolatok mérlegét külföldön is többnyire a központi statisztikai hivatalok állítják össze, így például Lengyelországban, Norvégiában, Angliában és Jugoszláviában a központi statisztikai hivatal kiadásában jelentek meg a mérlegek (a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalában is elhatározták egy mérleg összeállítását), viszont Franciaországban a pénzügyminisztérium tanulmányi osztálya, az Egyesült Államokban pedig a munkaügyi statisztikai hivatal szakértői állították össze a táblát.

Elvben feltétlenül előnyösebb, ha a központi statisztikai szerv készíti el a mérleget, mert éppen a tábla komplex jellege miatt a statisztika szinte valamennyi területe fölötti jó áttekintés szükséges sikeres összeállításához. Egyébként a tábla összeállításától várt egyik haszon éppen az, hogy a munkálatok során kiderülnek az ország statisztikai rendszerében meglevő hiányok, kisebb vagy nagyobb ellentmondások stb. Ezek hasznosítása akkor lehet a leghatékonyabb, ha az összeállítás munkáját a központi statisztikai hivatal végzi.

Az ágazati kapcsolatok mérlegénél a központi statisztikai hivatalok szerepe feltehetően hasonlóan fog fejlődni, mint a nemzeti jövedelemszámítás esetében. A nemzeti jövedelemszámítást — a Szovjetunió Központi Statisz-

tikai Hivatalától eltérően, ahol az a hivatal alapításától (1918) kezdve a hivatal feladatai közé tartozott — a legtöbb országban, így például Magyarországon is eleinte (általában a második világháború kezdetéig) a gazdaságkutató intézetek végezték el. Ma már a nemzeti jövedelemszámítás nemcsak a szocialista országokban, de a kapitalista országok nagy többségében is a központi statisztikai szervek funkciója. Az ágazati kapcsolatok mérlegének a további fejlesztése szempontjából — anélkül, hogy túl kívánnánk becsülni a szervezeti problémák jelentőségét — kedvező, hogy nálunk kezdettől fogva a központi statisztikai hivatal foglalkozik ezzel a munkával. Az ágazati kapcsolatok első magyar mérlegének viszonylag gyors elkészülése is ezt látszik igazolni. Az Egyesült Államokban *Leontief* 1931-ben kezdte meg az első, tíz szektort felölelő input-output tábla összeállítását, amelyről először 1936-ban számolt be.[5] Az Egyesült Államok Munkaügyi Hivatala által 1947-re vonatkozóan összeállított mérleg első, 50 szektorra kiterjedő változatát 1951 végén hozták nyilvánosságra.[6] Olaszországban a *Vera Cao-Pinna* professzor vezetésével 1956-ra vonatkozóan (1953. évi adatok előrevetítésével) összeállított tábla tudomásunk szerint 1959 végén jelenik meg.[7] A magyar mérleg összeállításának a menete egyébként a nyugaton a központi statisztikai szervek által összeállított mérlegekhez viszonyítva is gyorsnak mondható. Norvégiában például az 1948. évre vonatkozó mérleget 1952-ben,[8] az 1950. évi mérleget 1954-ben[9] tették közzé, ezzel szemben az 1957. évi magyar mérleg 1959 közepén jelent meg.

III.

A magyar népgazdaság ágazati kapcsolatainak mellékelten közölt 1957. évi mérlege összes szektorainak a száma 47. A 47 szektor között 32 ipari szektor van (a szocialista ipar 31 szektora + a magánkisipar szektora), 2 szektor az építőipar (a szocialista és külön a magánépítőipar) adatait tartalmazza. A mezőgazdaság, a közlekedés és a kereskedelem egy-egy szektorral szerepel a mérlegben, s a mérleg tartalmaz egy „egyéb termelő tevékenység" megjelölésű szektort, valamint a fel nem osztott összegek részére egy szektort.

A matrixnak ez a nagyságrendje — különös tekintettel arra, hogy az első magyar mérlegről van szó — kielégítőnek mondható. A külföldön közzétett mérlegek bontásának foka országonként természetesen eltérő, ami részben a feldolgozás részletességével függ össze, de részben a közzététel problémáiból adódik. Az Egyesült Államokban 1947-re vonatkozóan készített mérleg 500 szektoros bontáson alapul, amelynek adatait mintegy 20 000 lyukkártyán tartják nyilván. Nyilvánosságra ebből az anyagból eddig egy 50 szektoros összevont mérleg került, s ígéretek történtek arra, hogy az anyagot valamivel részletesebb bontásban (100 szektoros, de legfeljebb 200 szektoros részletezésben) is közzé fogják tenni. Az Angliában elkészítés alatt álló, értesüléseink szerint közel négyszáz szektort felölelő mérleg anyagát feltehetően szintén nem fogják teljes részletességben közzétenni, amit rész-

[5] *W. W. Leontief:* Quantitative Input-Output Relations in the Economic System of the United States. *Review of Economic Statistics*, August, 1936.

[6] *W. D. Evans, M. Hoffenberg:* The Interindustry Relations Study for 1947. *The Review of Economics and Statistics*, May, 1952.

[7] A jelzett könyv hozzánk egyelőre még nem érkezett meg.

[8] Nasjonalregnskap 1930—39 og 1946—1951, Norges Offisielle Statistikk, XI. 109., Oslo, 1952.

[9] Nasjonalregnskap 1938 og 1948—1953, Norges Offisielle Statistikk, XI. 185., Oslo, 1954.

A magyar népgazdaság 1957. évi ágazati kapcsolatainak mérlege

Belföldi folyóáron, forgalmi adóval, millió forint

Termelő ágazat \ Fogyasztó ágazat	Szénbányászat és brikettgyártás	Kőolaj- és földgázkitermelés	Egyéb bányászat (tőzeg, érc, ipari ásvány)	Vas- és acélgyártás	Fémgyártás	Gépgyártás	Villamosipari gépek és készülékek gyártása	Híradás- és vákuumtechnikai termékek gyártása	Műszeripar	Vas- és fémtömegcikkipar	Villamosenergia ipar	Építőanyagipar	Kőolajfeldolgozó ipar	Városi gáz gyártása	Szénfeldolgozó vegyipar	Ipari gáz gyártása, festékipar, egyéb nehézvegyipari termékek gyártása	Gyógyszeripar	Háztartási és kozmetikai vegyicikkek gyártása, keményítőgyártás, fotókémiai ipar	Egyéb szerves vegyipari termékek gyártása	Gumi- és műanyagfeldolgozó ipar	Faipar	Papíripar	Nyomdaipar	Pamutipar	Gyapjú- és selyemipar	Rostkikészítőipar, len-, kender- és jutaipar, rövidáruipar	Bőr- és szőrmekikészítő ipar	Textilruházati és kötszövőipar	Cipő-, bőr- és szőrmeruházati ipar	Élelmiszeripar	Vegyesipar, háziipar	Szocialista ipar összesen (1—31-ig)	Építőipar	Magánépítkezések	Magánkisipar	Mezőgazdaság	Közlekedés	Kereskedelem	Egyéb termelő-tevékenység	Fel nem osztott rész	Összesen (32—40-ig)	Lakosság, közületek és szolgáltatók fogyasztása	Beruházás, felújítás	Készletnövekedés	Export	Összesen (42—45-ig)	Felosztott források összesen (41 + 46)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	
1 Szénbányászat és brikettgyártás	208,2	0,1	2,8	58,6	45,3	57,0	6,0	12,0	3,6	12,0	513,2	195,3	0,4	151,3	205,6	15,2	8,1	4,7	8,6	10,4	4,4	15,6	1,2	31,5	12,8	7,7	10,3	6,1	2,6	142,3	2,1	1 755,0	39,0	–	29,5	14,0	353,7	70,9	–	–	2 262,1	708,9	293,9	58,5	4,5	1 065,8	3 327,9	1
2 Kőolaj- és földgázkitermelés	–	19,4	–	4,4	–	7,8	0,2	–	–	–	–	3,1	513,5	9,9	0,1	0,7	–	–	–	21,1	–	0,5	–	0,1	–	–	–	–	–	0,7	–	581,5	11,6	–	–	–	0,6	–	–	–	593,7	–	–	40,9	–	40,9	634,6	2
3 Egyéb bányászat (tőzeg, érc, ipari ásvány)	–	1,4	10,0	262,3	62,6	7,3	–	2,0	–	1,4	4,2	8,8	0,1	–	–	78,5	2,0	–	0,3	5,5	–	4,2	–	–	0,1	3,4	0,4	–	–	0,7	10,0	465,2	0,1	–	–	20,5	0,8	–	–	–	486,6	85,3	37,1	–	58,0	180,4	667,0	3
4 Vas- és acélgyártás	91,8	8,4	8,1	1 384,4	67,1	1 088,3	142,9	27,2	22,3	302,8	73,0	62,6	3,3	6,9	6,3	5,8	4,4	3,5	1,7	6,4	4,7	1,0	0,2	4,2	1,8	1,7	11,1	0,4	1,2	36,9	6,7	3 382,0	271,4	143,8	0,5	21,0	106,0	19,8	–	16,7	3 961,2	62,3	210,8	417,4	297,0	987,5	4 948,7	4
5 Fémgyártás	3,4	0,9	0,3	24,4	612,8	253,7	360,8	15,7	49,7	115,0	8,0	8,4	0,1	0,4	1,7	53,5	1,7	0,2	2,6	0,8	–	3,2	0,7	1,3	0,6	1,3	0,9	3,4	0,1	4,6	6,3	1 536,5	14,9	7,9	0,8	1,6	44,3	1,7	–	–	1 607,7	10,0	42,7	214,7	294,8	562,2	2 169,9	5
6 Gépgyártás	22,3	8,6	15,6	88,6	5,8	1 657,4	66,8	119,1	9,3	87,7	35,2	47,4	7,1	9,6	6,9	56,0	10,3	–	1,3	11,2	3,4	3,5	5,6	34,3	5,4	10,7	–	30,4	54,3	103,7	12,0	2 599,5	247,5	–	212,4	247,5	587,0	20,0	12,7	9,9	3 936,5	1 292,7	3 711,7	257,5	3 139,4	8 401,3	12 337,8	6
7 Villamosipari gépek és készülékek gyártása	36,3	2,5	7,8	27,9	4,8	479,6	200,1	40,1	18,7	15,4	74,0	7,7	2,1	0,7	2,5	5,4	2,9	0,8	0,9	2,1	2,4	0,3	0,7	1,9	0,7	0,7	0,5	1,5	0,5	11,9	7,8	961,2	261,4	35,7	130,0	–	70,3	11,2	2,6	–	1 472,4	230,4	339,9	34,9	172,2	777,4	2 249,8	7
8 Híradás- és vákuumtechnikai termékek gyártása	0,1	–	0,9	2,8	16,3	28,0	3,9	340,5	19,0	14,0	12,3	5,6	–	–	0,7	0,7	23,0	–	0,5	0,9	–	0,1	–	–	–	–	1,3	–	–	0,5	–	471,1	–	–	41,9	3,9	30,2	2,4	–	3,5	553,0	556,3	229,4	192,7	702,1	1 680,5	2 233,5	8
9 Műszeripar	3,3	–	–	3,4	1,3	168,7	50,7	53,2	196,1	63,3	1,4	2,0	0,9	–	0,9	0,1	3,3	0,1	0,6	0,6	0,4	–	–	0,1	0,1	0,1	–	0,2	–	9,9	–	560,7	2,7	–	14,8	9,0	40,0	38,8	2,1	–	668,1	288,6	242,3	–	384,9	915,8	1 583,9	9
10 Vas- és fémtömegcikkipar	55,9	–	15,0	40,0	7,9	363,3	34,7	22,5	14,4	309,1	27,5	71,5	14,5	7,9	0,7	31,7	23,0	21,0	6,1	25,1	91,6	4,0	3,1	7,5	2,9	7,6	31,0	18,2	24,4	110,1	17,0	1 409,2	473,1	133,5	101,4	76,6	79,4	87,7	13,5	36,7	2 411,1	911,3	115,7	413,8	378,1	1 818,9	4 230,0	10
11 Villamosenergiaipar	135,0	10,6	18,5	116,1	116,7	126,3	15,7	13,9	5,2	15,5	147,7	65,0	5,2	4,3	13,7	40,5	8,5	2,7	5,9	12,5	17,5	18,8	4,8	50,3	20,6	12,7	3,8	17,2	8,1	105,1	8,1	1 146,5	47,1	2,0	106,1	62,0	51,4	173,3	6,9	79,8	1 675,1	938,3	292,3	–	0,2	1 230,8	2 905,9	11
12 Építőanyagipar	47,2	–	3,5	162,5	6,2	43,3	1,5	20,9	10,2	3,9	24,5	204,3	0,5	0,9	6,0	16,8	22,1	14,4	2,4	3,0	39,6	0,6	–	1,0	0,4	2,2	0,3	0,4	0,2	47,6	85,0	771,4	1 684,7	311,4	–	7,1	37,9	105,9	–	6,3	2 924,7	198,0	53,8	–	74,0	325,8	3 250,5	12
13 Kőolajfeldolgozó ipar	47,0	4,5	9,2	114,9	24,5	59,8	6,0	10,0	4,0	12,7	37,5	27,3	83,4	2,0	1,9	29,5	2,5	1,2	7,2	3,1	6,9	8,3	0,9	20,8	5,0	2,4	6,5	3,5	1,5	69,2	1,6	614,8	129,8	–	2,0	383,5	399,9	42,2	167,3	15,5	1 755,0	319,8	0,9	32,0	742,3	1 095,0	2 850,0	13
14 Városi gáz gyártása	7,2	–	–	10,9	5,0	17,6	3,2	1,5	3,7	22,4	1,5	12,4	0,1	–	9,7	13,3	3,5	1,0	4,0	0,7	4,8	2,5	–	0,3	1,3	0,5	0,2	1,4	0,3	26,0	1,5	156,5	9,2	–	2,6	3,0	7,7	9,2	–	13,7	201,9	212,5	15,5	20,6	–	248,6	450,5	14
15 Szénfeldolgozó vegyipar	49,9	1,3	0,1	378,4	39,2	43,1	2,3	1,1	1,0	7,1	1,0	4,7	3,4	7,1	4,3	47,6	4,8	0,1	9,3	26,3	8,6	0,3	0,1	1,4	–	–	0,9	0,2	3,6	3,8	0,2	651,2	8,2	–	1,4	13,3	17,0	3,0	1,5	13,7	709,3	50,9	7,5	–	0,2	58,6	767,9	15
16 Ipari gáz gyártása, festékipar, egyéb nehézvegyipari termékek gyártása	76,0	0,5	9,6	29,6	15,2	184,9	17,6	35,3	3,7	20,7	8,4	60,0	14,0	3,2	4,1	117,5	50,7	45,0	40,9	6,1	72,4	–	29,6	92,5	10,1	16,3	3,2	6,9	10,7	45,0	37,4	1 067,1	158,3	71,4	25,0	537,3	47,1	35,0	–	19,1	1 960,3	226,1	23,8	56,1	156,2	464,2	2 424,5	16
17 Gyógyszeripar	0,3	–	0,4	1,3	2,6	0,8	7,0	0,5	1,0	0,7	0,7	0,3	–	0,3	0,2	11,7	163,5	36,7	1,0	1,1	0,2	0,2	0,2	0,4	0,3	0,1	0,4	0,1	0,1	74,7	0,6	307,4	–	–	0,1	46,4	0,3	1,0	–	0,6	355,8	515,3	14,7	263,4	415,7	1 209,1	1 564,9	17
18 Háztartási és kozmetikai vegyicikkek gyártása, keményítőgyártás, fotókémiai ipar	8,0	–	–	2,4	1,0	2,7	–	1,5	1,3	7,2	0,4	17,9	1,5	–	0,3	2,6	7,4	24,8	1,8	1,4	2,1	14,4	8,0	8,8	6,2	5,4	7,0	16,2	34,3	76,2	8,2	269,0	10,6	–	15,0	2,2	8,1	60,4	–	1,8	367,1	797,6	1,7	170,0	48,0	1 017,3	1 384,4	18
19 Egyéb szerves vegyipari termékek gyártása	0,1	–	0,1	17,4	26,5	18,3	9,2	7,3	0,8	11,2	0,1	1,2	7,6	–	3,3	60,8	73,7	75,9	69,8	138,0	4,8	14,0	1,0	132,6	168,6	66,7	47,8	11,5	13,4	17,9	31,3	1 030,9	8,7	–	11,5	7,3	4,2	1,8	1,9	1,7	1 068,0	26,0	7,7	147,4	12,3	194,0	1 262,0	19
20 Gumi- és műanyagfeldolgozó ipar	30,7	0,5	4,4	43,4	3,2	349,8	34,3	39,0	20,2	72,3	7,4	24,6	1,0	0,9	0,5	8,6	10,7	10,0	2,8	24,4	13,1	3,7	1,6	5,5	0,8	17,5	1,9	209,8	38,9	42,0	7,6	1 001,1	72,9	0,1	46,4	61,2	242,8	10,7	–	4,2	1 439,4	476,0	6,7	24,6	149,9	657,2	2 096,6	20
21 Faipar	32,8	0,2	1,9	9,0	3,1	90,3	17,7	48,9	9,0	22,4	1,1	43,1	3,2	–	0,7	4,8	5,2	3,2	2,4	0,7	467,9	0,6	0,1	11,8	11,7	5,4	1,3	8,8	25,6	83,5	60,4	976,8	652,7	182,6	230,9	13,9	77,0	105,9	16,6	5,9	2 262,3	843,7	82,3	3,7	104,5	1 034,2	3 296,5	21
22 Papíripar	9,2	1,0	5,0	3,6	4,0	21,9	27,0	33,5	5,5	6,5	1,2	31,5	1,4	–	0,4	29,9	16,2	29,7	13,1	8,5	20,2	240,9	226,8	34,7	1,3	3,9	0,6	46,1	35,8	159,2	–	1 023,6	67,1	–	10,6	2,1	6,0	62,6	13,3	–	1 185,3	266,1	12,8	18,8	18,7	316,4	1 501,7	22
23 Nyomdaipar	4,5	–	–	5,0	2,5	8,0	1,8	2,8	2,0	1,9	5,8	6,0	0,2	0,5	0,8	0,2	12,0	8,0	0,8	1,5	5,2	2,0	11,6	3,6	2,0	1,1	1,2	4,5	1,9	66,2	6,0	169,6	–	–	–	4,5	55,5	82,3	–	1,0	312,9	446,3	1,3	25,9	32,4	505,9	818,8	23
24 Pamutipar	–	–	0,2	3,8	0,7	26,0	19,0	–	0,8	11,0	0,6	15,0	1,0	–	–	0,5	9,8	–	1,0	151,6	9,5	2,1	7,8	872,4	59,3	143,9	18,3	2 582,4	133,0	12,1	400,5	4 482,2	7,1	–	191,4	0,3	2,0	34,5	1,7	5,5	4 724,8	1 036,6	50,3	1 855,7	1 838,8	4 781,4	9 506,2	24
25 Gyapjú- és selyemipar	–	–	–	–	–	16,2	12,7	2,0	–	6,4	0,8	1,9	–	–	–	0,1	–	–	0,1	6,8	19,5	1,5	–	60,4	413,6	3,4	5,1	2 135,2	9,1	0,4	128,9	2 824,1	0,2	–	379,4	–	5,2	8,8	1,5	15,1	3 234,3	1 707,2	21,4	8,2	75,9	1 812,7	5 047,0	25
26 Rostkikészítőipar, len-, kender- és jutaipar, rövidáruipar	2,1	1,1	1,0	15,0	5,1	11,3	12,7	0,5	1,3	18,6	1,5	2,3	1,3	0,1	0,1	9,8	3,3	0,5	1,6	119,6	12,7	5,0	–	17,1	12,5	451,2	10,2	340,3	49,7	29,1	32,3	1 168,9	9,6	–	94,6	74,7	10,2	39,4	–	8,4	1 405,8	710,2	148,4	213,3	372,4	1 444,3	2 850,1	26
27 Bőr- és szőrmekikészítő ipar	–	–	–	9,0	2,0	2,1	–	–	2,1	0,7	0,1	16,9	0,1	0,5	0,1	0,4	2,1	–	0,1	1,2	1,7	0,4	0,1	9,9	3,8	2,4	103,3	0,5	693,3	8,6	25,6	887,0	4,1	–	217,0	12,3	3,5	4,8	–	4,4	1 133,1	192,6	6,9	–	171,5	371,0	1 504,1	27
28 Textilruházati és kötszövőipar	60,1	1,0	2,9	14,5	7,0	30,0	15,6	8,0	9,0	8,0	7,8	33,5	0,6	1,5	1,7	8,1	4,2	2,0	2,1	11,1	15,4	1,4	0,9	10,4	4,8	3,1	4,3	77,3	74,4	22,8	6,6	450,1	78,9	–	0,1	22,3	203,1	42,6	1,0	3,4	801,5	5 241,9	22,4	1 550,5	410,2	7 225,0	8 026,5	28
29 Cipő-, bőr- és szőrmeruházati ipar	8,2	0,5	0,5	–	0,1	5,0	–	1,2	–	1,4	4,2	11,5	0,4	0,1	0,8	0,7	1,3	–	0,8	0,4	0,8	–	–	5,0	–	–	–	0,1	39,3	22,3	–	104,6	27,2	–	0,1	5,0	61,2	4,0	–	9,7	211,8	2 059,6	8,3	822,4	388,2	3 278,5	3 490,3	29
30 Élelmiszeripar	3,2	0,5	0,4	8,0	3,3	59,0	6,0	2,1	1,9	5,4	2,3	31,6	25,2	–	–	67,8	49,0	291,4	41,7	15,2	24,1	9,5	6,1	17,0	7,6	6,7	348,0	14,0	1,1	5 677,3	2,0	6 727,4	17,4	–	–	819,3	31,8	66,5	–	2,5	7 665,3	16 847,6	59,7	2 571,0	2 800,2	22 278,5	29 943,8	30
31 Vegyesipar, háziipar	–	–	–	2,0	0,5	27,0	–	0,2	–	20,5	7,3	3,0	0,8	–	0,5	0,3	–	–	0,4	1,2	–	3,0	–	10,0	5,0	5,0	16,0	37,0	5,1	61,0	65,5	271,3	7,0	30,0	31,0	14,4	5,5	123,6	–	5,7	488,5	2 193,4	59,8	371,5	278,7	2 903,4	3 391,9	31
32 Szociallista ipar összesen (1—31-ig)	1 012,8	63,0	118,2	2 816,6	1 092,2	5 249,5	1 075,4	862,5	415,8	1 197,2	1 010,7	1 026,4	692,9	208,1	274,5	719,1	529,2	576,9	231,8	618,5	853,9	361,6	311,1	1 446,8	759,3	783,1	635,8	5 573,6	1 262,5	7 071,3	971,2	39 823,5	4 322,5	918,4	1 896,5	2 486,2	2 589,7	1 270,0	242,6	285,2	53 834,6	39 452,1	6 121,7	9 785,5	13 523,3	68 882,6	122 717,2	32
33 Építőipar	31,6	0,8	–	3,0	10,0	0,2	–	–	–	0,8	8,4	–	–	–	–	1,3	3,6	11,9	0,2	–	5,7	10,3	2,6	3,7	6,0	3,5	2,8	2,0	4,2	3,3	–	8,0	150,9	–	–	–	–	–	30,3	–	174,0	355,2	670,8	9 876,2	–	–	10 547,0	10 902,2	33
34 Magánépítkezések	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	30,0	–	144,9	–	4,1	–	–	179,0	1 510,0	1 591,0	–	–	3 101,0	3 280,0	34
35 Magánkisipar	–	–	–	–	–	1,0	–	–	–	0,8	–	–	–	–	–	–	–	–	0,8	1,3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3,9	–	89,0	–	418,2	–	14,3	–	55,9	581,3	5 174,8	–	522,5	21,4	5 718,7	6 300,0	35
36 Mezőgazdaság	200,0	–	8,0	8,0	1,4	3,0	–	–	–	7,2	8,8	25,5	–	–	–	0,4	115,2	52,4	–	166,1	382,3	36,4	–	604,0	447,7	139,8	117,4	9,8	26,8	11 471,6	3,2	13 835,0	21,2	–	151,9	20 898,9	43,0	316,4	–	84,4	35 350,8	24 063,2	589,0	4 851,5	2 768,6	32 272,3	67 623,1	36
37 Közlekedés	269,1	31,1	7,8	200,0	10,7	88,4	6,5	4,2	2,0	46,2	142,9	75,4	7,4	4,4	11,5	44,5	12,2	10,3	3,9	5,6	81,4	19,7	2,8	20,0	7,3	18,4	10,8	37,3	6,1	512,7	60,0	1 761,5	922,3	149,1	10,7	60,2	127,1	1 401,3	–	840,6	5 272,8	4 259,4	421,5	4,3	139,3	4 824,5	10 097,3	37
38 Kereskedelem	40,1	6,1	5,6	113,3	7,0	57,1	5,0	4,0	3,6	20,1	1,6	14,7	2,0	0,5	1,7	2,4	6,0	4,9	4,3	11,0	6,8	16,6	1,7	15,0	−185,8	3,9	41,0	60,5	17,0	862,3	7,6	1 157,6	161,3	273,9	450,0	69,8	61,0	93,9	13,5	1 996,2	4 277,2	10 879,4	63,7	830,8	1 387,0	13 160,9	17 438,1	38
39 Egyéb termelőtevékenység	16,0	–	0,2	4,4	3,2	20,5	–	0,2	–	1,8	13,8	22,9	3,0	–	2,7	–	5,9	1,0	0,9	2,4	12,6	48,3	1,1	18,3	42,0	−44,6	38,1	3,2	11,6	17,7	–	247,2	293,1	–	–	–	62,0	24,3	1 524,0	–	–	2 150,6	–	–	9,0	–	9,0	2 159,6	39
40 Fel nem osztott rész	38,8	1,0	1,1	–	–	551,5	41,2	14,9	0,8	186,1	37,8	5,0	2,0	3,9	2,7	47,0	15,6	10,9	5,9	5,5	6,0	14,4	–	0,8	1,9	8,7	0,4	118,5	1,9	370,9	869,4	2 364,6	294,0	267,6	235,9	71,0	5,5	294,1	–	–	96,4	–	–	–	–	–	490,9	587,3	40
41 Összesen (32—40-ig)	1 608,4	102,0	140,9	3 174,3	1 124,5	5 971,2	1 128,1	885,8	423,1	1 460,2	1 224,0	1 169,9	707,3	216,9	294,4	817,0	696,0	656,6	247,6	816,1	1 353,3	499,6	320,4	2 110,9	1 075,9	912,1	845,5	5 807,1	1 329,2	20 306,5	1 919,4	59 344,2	6 014,4	1 728,0	2 745,0	24 211,2	2 850,6	4 948,4	256,1	–	102 097,9	86 009,7	18 663,1	16 095,5	18 238,6	139 006,9	241 104,8	41
42 Amortizáció	454,7	149,2	53,3	447,3	142,4	444,9	46,5	53,3	25,4	107,7	500,0	214,6	47,0	46,3	36,1	121,6	53,5	8,2	19,3	22,4	28,5	32,9	20,2	150,7	62,0	45,9	16,1	31,6	13,8	222,4	13,1	3 630,9	327,8	0,0	15,0	1 282,0	1 920,7	283,0	100,0	–	7 565,4	–	–	–	–	–	–	7 565,4	42
43 Bérek, jövedelmek, felhalmozás	603,2	62,0	149,9	686,4	437,3	4 511,0	920,6	1 120,5	787,0	2 398,8	1 105,8	1 600,4	1 918,5	171,3	8,9	834,9	676,1	509,0	217,4	1 055,0	1 221,7	631,3	433,4	6 990,4	3 331,8	1 712,5	541,4	1 811,9	2 064,3	7 853,2	1 441,4	47 789,9	4 560,0	1 546,0	3 540,0	38 538,8	5 313,0	12 206,7	1 803,5	96,4	115 395,2	–	–	–	–	–	–	115 395,2	43
44 Termelés (41—43-ig)	2 666,3	313,2	344,1	4 308,0	1 704,2	10 927,1	2 095,2	2 059,6	1 235,5	3 966,7	2 829,8	2 984,9	2 673,2	434,5	321,6	1 773,5	1 425,6	1 173,8	484,3	1 893,5	2 603,5	1 163,8	774,0	9 232,0	4 469,7	2 670,5	1 403,0	7 650,6	3 407,5	28 382,1	3 373,9	110 765,0	10 902,2	3 280,0	6 300,0	64 032,0	10 085,2	17 438,1	2 159,6	96,4	225 058,5	–	–	–	–	–	–	225 058,5	44
45 Készletcsökkenés	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	45
46 Import	661,6	321,4	322,9	640,7	465,7	1 410,7	154,6	173,9	348,4	263,3	76,1	265,6	176,8	16,0	446,3	651,0	139,3	210,6	777,7	203,1	693,0	337,9	44,8	254,2	577,3	179,6	101,1	375,9	83,0	1 561,7	18,0	11 952,2	–	–	–	3 591,1	12,1	–	–	490,9	16 046,3	–	–	–	–	–	–	16 046,3	46
47 Rendelkezésre álló források összesen (44—46-ig)	3 327,9	634,6	667,0	4 948,7	2 169,9	12 337,8	2 249,8	2 233,5	1 583,9	4 230,0	2 905,9	3 250,5	2 850,0	450,5	767,9	2 424,5	1 564,9	1 384,4	1 262,0	2 096,6	3 296,5	1 501,7	818,8	9 506,2	5 047,0	2 850,1	1 504,1	8 026,5	3 490,3	29 943,8	3 391,9	122 717,2	10 902,2	3 280,0	6 300,0	67 623,1	10 097,3	17 438,1	2 159,6	587,3	241 104,8	–	–	–	–	–	–	241 104,8	47

ben az is indokol, hogy ilyen nagyságrendű matrixok négyzetesen ábrázolva már csak rendkívül nehézkesen lennének kezelhetők. Norvégiában tett tanulmányútunk alkalmából is meggyőződhettünk arról, hogy kezelhetőségi szempontok miatt a nagyméretű táblát még az ellenőrzési szakaszban is nehezen használhatónak tartották.) Az 1957-re vonatkozóan összeállított lengyel mérleg 35×32 szektort tartalmaz,[10] az 1954. évre vonatkozóan Angliában közzétett tábla 18 × 20-as nagyságrendű, az 1950. évi norvég mérleg szektorainak a száma 78, amelyet 33 szektorra összevonva publikáltak, az 1953. évi olasz tábla 32, az 1955. évi jugoszláv mérleg pedig 37 szektort tartalmaz.

Az elmúlt években külföldön közzétett mérlegek részletességi foka tehát többnyire kisebb a nálunk ez évben közzétett mérlegénél. Természetesen a mérleg részletességének nem szabad túlzott jelentőséget tulajdonítani, hiszen a mérleg felhasználhatósága a részletességen kívül sok egyéb tényezőtől is nagymértékben függ. Ezenkívül a most közzétett magyar mérleg a felsorolt mérlegek között — a lengyel mérleget kivéve, amely szintén az 1957. évre vonatkozik — a legújabb, s mivel általában egyre részletesebb mérlegek összeállítására való törekvés figyelhető meg, valószínű, hogy a külföldön az elkövetkező években közzéteendő mérlegek részletessége el fogja érni vagy meg is fogja haladni az 1957. évi magyar mérleg részletességi fokát. Egyébként az 1959-re vonatkozóan összeállítandó magyar tábla előreláthatólag szintén lényegesen több szektort fog tartalmazni, mint az 1957. évi.

A közzétett táblázatok részletessége sem a külföldi országokban, sem nálunk nem ad teljes képet az összeállítás során feldolgozott ágazati kapcsolatok részletességéről. A hazai tapasztalatok szerint sok szektor esetében az adatgyűjtési lehetőségekből eleve részletesebb bontású adatok adódtak (például a közlekedési szektorban a vasút, a hajózás, a gépkocsiközlekedés adatai külön állnak rendelkezésre), más szektoroknál (például építőanyagipar) pedig az összeállításnál érdekelt és segítséget nyújtó intézmény szükségesnek tartotta, hogy az adott szektor szubmatrixát is összeállítsák. A részletesebben rendelkezésre álló szektorok bontása természetesen nem minden esetben olyan fokú, hogy ezen alszektorok adatai az alaptáblába teljes mértékben beépíthetők lennének (vagyis, hogy a főmérleg szektorainak a száma egyszerűen megnövelhető lenne, bár több esetben ennek megvalósítása sem lett volna lehetetlen). A népgazdaság szerkezetére vonatkozóan nyert információ tehát lényegesen részletesebb, mint ahogyan ezt a közzétett mérleg alapján gondolhatnánk, bár kétségtelen, hogy az esetek egy részében a főtáblában nem szereplő információ nem teljes részletességű és az alszektorok kiegészítő adatai a főmérleg nem minden sorára és oszlopára bontva állnak rendelkezésre.

Az 1957. évi magyar ágazati kapcsolatok mérlegének a részletessége az ipari szektorok viszonylag részletes ábrázolásával van összefüggésben. A 47 szektor között 32 ipari szektor szerepel[11] (68%). Az ipari szektorok száma

[10] *E. Krzeczkowska, B. Szybisz, L. Zienkowski:* Tablice przeplywów miedzydzialowych i miedzygaleziowych w gospodarce narodowej Polski. *Ekonomista.* 1959. évi 3. sz. 553—559. old.

[11] A szektorok számának megjelölésénél célszerű figyelembe venni azt is, hogy az ágazati kapcsolati mérlegekben különböző „összesítő" szektorok is szoktak szerepelni. Az 1957. évi magyar mérlegben ilyenek a 39. szektor („szocialista ipar összesen"), a 41. szektor („összesen"), a 44. szektor („termelés") és a 47. szektor („rendelkezésre álló források összesen"). Az 1953. évi olasz tábla 32 szektora közül 3 szektor, az 1955. évi jugoszláv tábla 37 szektora közül szintén 3 szektor hasonló, összegező jellegű. Az ipari szektorok aránya az összegező szektorokat figyelmen kívül hagyva, tehát még magasabb (43-ból 32).

az 1957. évi lengyel mérleg 35 szektora közül 15 (43%), az Egyesült Államok 1947. évi 50 szektoros mérlegében 29 (58%), az 1953. évi olasz tábla 32 szektora közül 17 (53%), az 1955. évi jugoszláv tábla 37 szektora közül 15 (45%) ipari jellegű. Az ipari szektorok ábrázolása tekintetében tehát a magyar mérleg viszonylag messzebb megy el, mint az említett külföldi mérlegek. Ennek nyilvánvaló előnyei vannak, amelyek az ipar népgazdasági jelentőségével függnek össze és kommentárra nem szorulnak. A népgazdaság egyes területeinek a mérlegben való ábrázolását azonban nemcsak a szektorok számának az ipar és az egyéb területek közötti százalékos megoszlásában kell vizsgálni. Érdemes azt is megvizsgálni, hogy a külföldi mérlegek nem-ipari jellegű szektorainak a nagyobb aránya milyen tényezők következménye, és a nem-ipari jellegű szektorok abszolút számát összehasonlítva milyen különbségek állapíthatók meg.

A nem ipari jellegű szektorok nagyobb aránya egyes tőkés országok mérlegeiben részben a táblázatok által felölelt termelési tevékenységi kör eltérő elhatárolásából adódik. A magyar népgazdaság 1957. évi ágazati kapcsolatai mérlegében nem szerepelnek olyan szolgáltató szektorok, mint például a bankok, biztosítóintézetek, épületek bérbeadása stb.

Ezenkívül a külföldi mérlegek általában a mezőgazdasági és közlekedési tevékenységet több szektorra bontva szerepeltetik, amelyek a magyar táblában csak egy-egy szektort képeznek. Az 1950. évi norvég mérleg például négy mezőgazdasági jellegű szektort tartalmaz (mezőgazdaság, erdészet és vadászat, halászat, bálnavadászat), az 1955. évi olasz tábla mezőgazdasági jellegű szektorainak a száma három (mezőgazdaság, erdészet, halászat és vadászat), az 1957. évi lengyel és az 1955. évi jugoszláv mérlegé pedig kettő (mezőgazdaság, erdészet).

A mezőgazdasági jellegű ágazatok részletesebb kezelése az említett táblákban összefügg a kiemelt mezőgazdasági jellegű ágazatok súlyának a fontosságával az adott országokban. Magyarországon a hasonló mezőgazdasági jellegű ágazatok (erdészet, halászat, vadászat) súlya lényegesen kisebb, a mezőgazdaságnak mint egésznek a jelentősége azonban igen nagy a népgazdaságon belül. Ezért az 1959. évi táblában a mezőgazdaság előreláthatólag három szektorral (növénytermelés, állattenyésztés, egyéb ágazatok) fog szerepelni.

A közlekedési jellegű szektorok tekintetében megemlíthető, hogy az Egyesült Államok 1947. évi mérlege négy közlekedési jellegű szektort (vasúti szállítás, tengeri szállítás, egyéb szállítás, hírközlés), az 1950. évi norvég tábla három közlekedési jellegű szektort (vízi közlekedés, szárazföldi és légi közlekedés, hírközlés) tartalmaz. Az 1959. magyar mérleg közlekedési szektorainak a száma az eddigi elhatározások szerint kettő lesz (szállítás, hírközlés).

A mezőgazdasági és közlekedési jellegű szektorok számának némi emelése a nem-ipari jellegű szektorok arányát a magyar mérlegen belül nem emeli, mivel az ipari jellegű szektorok számának is kívánatos a további növelése, azonban a mezőgazdasági és közlekedési összefüggések tanulmányozása szempontjából hasznos lesz.

Az ágazati kapcsolatok mérlegének az a feladata, hogy képet adjon a népgazdaság szerkezetéről. Ezért az ágazatok ábrázolásának a részletessége tekintetében a különféle országok táblái közötti összehasonlítást nem szabad túlságosan messze vinni, hiszen a mérlegnek éppen az adott népgazdaság

specifikus szerkezetét kell tükröznie. Egyes, az összehasonlítások alapján látható általános következtetések levonásától nem kell ugyan visszahúzódni (például a mezőgazdaság és a közlekedés ábrázolásánál nem felesleges a nemzetközi tapasztalatokra hivatkozni), az azonban, ha például az egyes országok mérlegeiben szereplő ipari szektorok részletes összehasonlítását elvégeznénk, nemigen vezetne használható következtetések levonására. Tanulmányunk előkészítése során kísérletet tettünk ugyan erre — különös tekintettel a gépipar jelentőségére elsősorban a gépipari összefüggések vizsgálatával — az eredmények azonban nem voltak kielégítők. A gépipar ábrázolásában egyes országokban ugyan — például az Egyesült Államokban — értek el bizonyos eredményeket, s így külön szektorként feldolgozták a gépiparon belül 1. a mezőgazdasági, bányászati és építőipari gépgyártást, 2. a fémforgácsoló gépek gyártását, 3. az egyéb gépek gyártását (kivéve az elektromos gépeket), 4. a motorok és generátorok gyártását, 5. a gépkocsik gyártását, 6. az egyéb közlekedési eszközök gyártását, 7. az elektromos gépek gyártását. A legtöbb országban azonban (például Lengyelországban, Norvégiában, Olaszországban, Jugoszláviában) a gépgyártás egyetlen szektorban szerepel, sőt Norvégiában és Olaszországban a fémfeldolgozás szektorban található. Az Egyesült Államokban elért részletesebb gépgyártási bontás kétségtelenül kívánatos megoldást jelent, azonban az amerikai mérlegben részletezett szektorok jelentősége, fejlettsége, specializáltsági foka jóval nagyobb, mint a magyar népgazdaság hasonló szektoraié, ezért kiemelésük és feldolgozásuk is bizonyos tekintetben egyszerűbb feladatot jelentett. Az 1959. évi magyar mérleg a magyar statisztika iparági rendszerének megfelelő részletességben fog elkészülni, ami a gépgyártás részletes ábrázolása tekintetében is jelentős lépést jelent majd előre. A gépipar (s általában az ipar) bontásának részletessége tekintetében a külföldi összehasonlító tapasztalatok azonban kevés tanulsággal szolgálnak, s csaknem kizárólag a magyar népgazdaság szerkezeti adottságain, az adatszolgáltatás lehetőségein és a mérleggel szemben támasztott követelményeken kell a kérdés eldöntésének alapulnia.

Az 1957. évi magyar ágazati kapcsolati mérleg szektorai közül érdemes valamivel részletesebben foglalkozni a 40. szektorral (fel nem osztott rész) is. A fel nem osztott rész nagyságát szokás a mérleg összeállítására fordított munka értékelésekor is figyelembe venni, abból kiindulva, hogy minél kisebb ez a rész, feltehetőleg annál nagyobb erőfeszítések történtek a ráfordítások és a kibocsátások elszámolására, szétosztására.

A magyar ágazati kapcsolatok mérlegében a fel nem osztott rész globálisan 4 milliárd forintot tesz ki, a rendelkezésre álló, illetve felosztott összes források 1,9 százalékát. A fel nem osztott rész aránya az Egyesült Államok 1947. évi mérlegében 3,2 százalék, az 1955. évi jugoszláv mérlegben 3,5 százalék, tehát mindkét esetben magasabb, mint a magyar mérlegben. Az 1948. évi és az 1950. évi norvég táblában viszont a fel nem osztott rész aránya alacsonyabb, mint az 1957. évi magyar mérlegben (1,6, illetve 1,7 százalék).

A fel nem osztott rész jelentőségét azonban nem lehet csupán a fel nem osztott résznek az összes forrásokhoz való globális arányából megítélni. Figyelembe kell azt is venni, hogy a fel nem osztott rész átlagos aránya mögött, amely a népgazdaság egészére vonatkozik, az egyes szektorokban

milyen arányok találhatók. Ezért az 1957. évi magyar, az 1947. évi amerikai az 1950. évi norvég és az 1955. évi jugoszláv táblát összehasonlítottuk abban a tekintetben is, hogy hány olyan szektor van, amelyben a fel nem osztott rész meghaladja a szektor összes ráfordításának, illetve kibocsátásának a két százalékát.

Az 1957. évi magyar tábla 47 szektora között 6 olyan szektor van (13 százalék), amelyben a fel nem osztott ráfordítások a szektor összes ráfordításainak több, mint két százalékát teszik ki: gépgyártás (4,5 százalék), vas- és fémtömegcikkipar (4,4 százalék), vegyes- és háziipar (25,6 százalék), építőipar (2,7 százalék), magánépítkezések (8,2 százalék) és magánkisipar (3,7 százalék). A szektorok többségében a felosztott források milliárdos nagyságrendje mellett a fel nem osztott rész csupán néhány milliót tesz ki. A fel nem osztott rész különösen magas a vegyesiparban és a háziiparban, valamint a magánépítkezéseknél. Ez a két érintett szektor jellegével van összefüggésben s e szektorokban a módszerek további finomítása s a fel nem osztott rész csökkentése nem könnyen oldható meg. A vegyes- és háziiparra, valamint a magánépítkezésekre vonatkozó ráfordítási adatok értékét természetesen jelentősen csökkenti, hogy ezekben a szektorokban a fel nem osztott rész aránya ilyen magas. A vegyes és háziipar fel nem osztott része arányának (25,6 százalék) a magasságára jellemző, hogy az összehasonlítás során megvizsgált amerikai, norvég és jugoszláv mérlegekben egy szektor sem volt, amelyben a fel nem osztott rész aránya a 25 százalékot elérte volna. Az 1959. évi mérleg összeállítása során a nehézségek ellenére kísérletet kell arra tenni, hogy ez a több, mint 800 millió forintos tétel felosztásra kerüljön.

A fel nem osztott ráfordítások néhány szektorra való koncentrálódásának vannak nyilvánvalóan előnyei is, s ezek a mérleg egésze szempontjából nagyobb jelentőségűek, mint a néhány érintett szektor pontosságát befolyásoló hátrány. A szektorok többségét a fel nem osztott ráfordítások igen alacsony hányada jellemzi, amit a külföldön összeállított mérlegekről legtöbbször nem lehet elmondani.

Az 1947. évi amerikai tábla 50 szektora között például 36 olyan szektor van (72 százalék), amelyben a fel nem osztott ráfordítások részaránya 2 százaléknál nagyobb, s 16 olyan szektor van, amelyben a fel nem osztott ráfordítások részaránya meghaladja a 10 százalékot (ilyen a faipar, bútoripar, vegyipar, gumiipar, üvegipar, a gépipari szektorok közül 5 stb.). Az 1950. évi norvég tábla 33 szektora között 20 szektorban (61 százalék) magasabb a fel nem osztott ráfordítások aránya két százaléknál, az 1955. évi jugoszláv mérleg 37 szektora között pedig 19 olyan szektor található (51 százalék), amelyben a ráfordításoknak több, mint két százaléka nem került felosztásra.

Hasonló a helyzet a kibocsátások szétosztásánál is. Az 1957. évi magyar mérleg 47 szektora közül 4 szektorban (9 százalék) nem került felosztásra az összes kibocsátásnak több, mint két százaléka, tehát a fel nem osztott kibocsátás is erősen koncentrálva van néhány helyen. Az 1947. évi amerikai mérlegben a szektorok 68, az 1950. évi norvég mérlegben a szektorok 42, az 1955. évi jugoszláv mérlegben a szektorok 37 százalékánál az összes kibocsátás két százalékánál nagyobb tétel került a fel nem osztott részbe. Az 1957. évi lengyel mérlegben a fel nem osztott kibocsátás 12 szektor esetében

nem éri el az 5 százalékot, 5 szektornál 5—10 százalék között mozog és 3 szektor esetében (villamosenergia-termelés, színesfémkohászat és építőanyagipar) meghaladja a 10 százalékot.

Részleteiben is megvizsgálva a fel nem osztott részekre vonatkozó adatokat az 1957. évi magyar mérlegben elért eredménnyel első lépésként elégedettek lehetünk. A fel nem osztott rész globális adatai nem is mutatják híven az ezen a téren elért eredményt. Kifogásolhatónak tartom azonban azt, hogy az 1957. évi ágazati kapcsolatok mérlegét tartalmazó magyar kiadvány nem ad módszertani felvilágosításokat a fel nem osztott rész kezelésének a módjára vonatkozóan. Erre pedig már csak azért is szükség lett volna, hogy a fel nem osztott rész végösszegére vonatkozóan elfogadott kezelési módot — melynek helyessége egyébként megítélésem szerint vitatható — indokolja és magyarázza.

A fel nem osztott rész nagyságának a jelentőségét azonban hiba volna eltúlozni. A mérleg pontossága, használhatósága igen sok tényezőtől függ, s ezek között a fel nem osztott rész nagysága, ha nem is elhanyagolható, de nem minősíthető a legfontosabbnak. Az elért eredményeket nem felesleges rögzíteni, nemzetközi viszonylatban is összehasonlítani, de azoknak túlzott jelentőséget tulajdonítani azért is hiba volna, mert ez a fel nem osztott rész minden áron való felosztására ösztönözhetné a táblák összeállítóit.

A fel nem osztott ráfordítások és kibocsátások jelentőségét tulajdonképpen az adja meg, hogy a népgazdaság szerkezetére vonatkozó kép teljességét hátrányosan befolyásolják. A kép teljessége azonban a fel nem osztott rész nagyságán kívül voltaképpen attól is függ, hogy az ágazatközi kapcsolatok feldolgozásánál kellő részletességű munkát végzünk-e el. Elképzelhető ugyanis, hogy a ráfordítások és a kibocsátások egy része ugyan nem kerül a fel nem osztott részbe, de nem eléggé kifinomított módszerek alkalmazása következtében nem abba a rovatba jut, ahova szigorúan véve jutnia kellene, hanem valamely más (esetleg a rovathoz közelálló jellegű) rovatba. A mérleg alapjául szolgáló statisztikai alapadatok hiányosságai esetén — amelyre a tőkés országokban sok példa van — ez meglehetősen széleskörű jelenség is lehet.

A magyar ágazati kapcsolatok mérlegének erős oldalai közé tartozik a profilidegen termelés viszonylag kis hányada az egyes szektorok termelésén belül. Sajnos ezen a téren nem álltak rendelkezésre megfelelő külföldi adatok pontosabb összehasonlítás elvégzésére.

A gazdasági élet komplex jellege következtében rendkívül ritkán fordul elő, hogy egyes szektorok között egyáltalán ne álljon fenn kapcsolat. A népgazdaság fejlettségi foka, a gazdasági tevékenység szerkezete, a specializáció és a kooperáció foka indokolttá teheti, hogy ebben a tekintetben az egyes országok között bizonyos különbségek álljanak fenn. A külföldi mérlegek vizsgálata azonban arra enged következtetni, hogy a táblázatokban található üres (adatot nem tartalmazó) rovatok létrejötte nem annyira a népgazdasági sajátosságokkal, mint az alapadatok és a feldolgozás hiányaival függhet össze.

Az Egyesült Államok 1947. évi mérlegének 2500 rovata közül 747 rovat, vagyis a rovatok 30 százaléka nem tartalmaz adatot. Az 1950. évi norvég táblában ez az arány még nagyobb: az 1122 rovat közül 563 rovat, vagyis a rovatok 50 százaléka üres. Az 1953. évi olasz mérleg 1056 rovata között

379 üres rovat, az 1955. évi jugoszláv tábla 1320 rovata között 431 üres rovat található, ami az összes rovatok 36, illetve 33 százalékát teszi ki. Az 1957. évi magyar ágazati kapcsolatok mérlegében az üresen maradt rovatok aránya a vizsgált mérlegek között messze a legalacsonyabb: a mérleg 2173 rovata között csak 354 üres rovat van, vagyis a rovatok 16 százaléka.

Valószínű, hogy a magyar táblában a kitöltött rovatok nagy száma a kedvező szocialista statisztikai adatgyűjtési lehetőségekkel függ össze. Nem tételezhető fel, hogy a népgazdaság szerkezete stb. annyira eltérő volna a vizsgált országokban, hogy míg Magyarországon az összes szektorok között lehetséges kapcsolatok 84 százaléka figyelhető meg, addig az Egyesült Államokban 70, Norvégiában 50, Olaszországban 64, Jugoszláviában 67 százaléka állna csak fenn.

IV.

Az ágazati kapcsolatok mérlegének szektorai között kiemelkedő fontosságú az import szektora. Ezért a következőkben az import kezelésének módszertani problémáira kissé részletesebben kitérek.

A külkereskedelemnek a magyar gazdasági életben elfoglalt jelentőségére való tekintettel az importált termékeknek a mérlegben való ábrázolási módja körül hosszabb vita folyt. Attól függően ugyanis, hogy az import kezelésére milyen megoldást választunk, a népgazdaság szerkezetére vonatkozó matrix közgazdasági tartalma meglehetősen eltérő lehet. Előrebocsátjuk, hogy a viták nyomán a Központi Statisztikai Hivatal az 1957. évre vonatkozó matrix több változatát készítette el, amelyekben az import kezelése különféle módokon van megoldva. A probléma felvetése érdekében a következőkben az először elkészült magyar változatot[12] („*A*" variáns) hasonlítjuk össze egyes külföldi mérlegekkel.

Először röviden foglalkozunk azzal az alapelgondolással, amely egyes „*A*", „*B*" és „*C*" betűvel jelzett variánsok esetében az import megfelelő kezelését indokolhatja, a továbbiakban pedig részletesebben kitérünk az egyes megoldások előnyeire és hátrányaira.

Ad *A)* Ezt a kezelési módot az indokolhatja, hogy rendeltetése szerint az ágazati kapcsolatok mérlege a népgazdaság rendelkezésére álló összes anyagi eszközök forrásairól és felhasználásairól ad összefüggő képet. A rendelkezésre álló eszközök lehetnek egyrészt hazai termelésből származó eszközök, másrészt behozatalból származó eszközök, amelyeknek nagyságát az azonos (vagy hasonló) termékeket termelő szektor oszlopának import rovata mutatja meg. Az importált mennyiség a hazai termelésből rendelkezésre álló eszközök mennyiségét növeli, a behozatalt ezért „átfuttatják" a hazai termelő ágazaton (például szövetet a textiliparnál, kénsavat a vegyiparnál stb. s az onnan kerül szétosztásra a népgazdaság többi szektoraihoz).

Ad *B)* A „*B*" variáns mellett, amelyet az 1947. évi amerikai és az 1948. évi angol mérlegnél alkalmaztak, az szólhat, hogy a külkereskedelem kezelését elvileg helyes és gyakorlatilag célszerű a mellékprofilú termelés kezeléséhez hasonlóan megoldani. A statisztikák általában s az ágazati kap-

[12] Azt a változatot, amelyet a 2. alatt idézett kiadvány is tartalmaz.

csolatok mérlege is vállalati (esetleg vállalatokon belüli telepi „establishment") adatokon épülnek fel. A vállalatokon (telepeken) belül lehetséges mellékprofilú termelés. A mellékprofilú termelést az ágazati kapcsolatok mérlegében át szokták vinni ahhoz az ághoz, ahová jellegénél fogva tartozik. A megoldás eredményeként bizonyos termékeket az egyes szektorok egyetlen szektortól, az azt jellemzően „főprofilként" termelő szektortól kapják meg.

Ehhez hasonlóan az importált termék lehet

a) competitive (belföldön is termelt termék),
b) non-competitive (belföldön nem termelt termék).

A mellékprofilú termeléshez hasonlóan a „competitive" importot a „*B*" variáns szerint az ágazati kapcsolatok mérlegében nem ott szerepeltetik, ahol felhasználásra kerül, hanem „átfuttatják" a hasonló terméket termelő hazai szektoron és az osztja szét a felhasználók között, a „non-competitive" importot viszont a felhasználó szektornál szerepeltetik.

Az elgondolás itt tehát az, hogy a szektorok egy terméket egy helyről, egy szektortól kapjanak meg, *függetlenül attól, hogy azt belföldön vagy külföldön termelték* s függetlenül attól, *hogy az főprofilú szektor avagy más szektor mellékprofilú termelése révén keletkezett-e.*

Ad *C)* ebben az esetben (például az 1939. évi amerikai és az 1935. évi egyik angol tábla esetében) az összes importot oda vezetik be, ahol az ténylegesen felhasználásra kerül. Itt az az elképzelés, hogy a gazdasági kapcsolatokat közvetlenül abban a formában mutassák be, ahogy azok a valóságban eredetileg jelentkeztek.

Elképzelhető ezenkívül olyan variáns is (jelöljük („*D*"-vel), amelynél az összes ráfordítás rovat két részre bontva (belföldi és importált felhasználásra osztva) szerepel. Erre a megoldásra a későbbiekben még visszatérünk.

A különböző változatok esetében természetesen nem elég csupán az alapelgondolást ismerni ahhoz, hogy az egyes variánsok jellegéről teljes képet kapjunk. Főleg annak a megállapítása fontos, hogy az egyik vagy másik variáns alkalmazása a táblázat közgazdasági értelmét mennyiben módosítja.

1. Az „*A*" variáns esetében a behozatal struktúrájáról egyértelmű és világos képet kapunk. Pontosan tudjuk, hogy minden egyes szektor import rovata az ország ezen szektora által termelt (vagy profilszempontból odatartozó) termékeknek megfelelő termékek importját tartalmazza. Azt is világosan látjuk, hogy az importált mennyiség a hazai termelés hány százalékát teszi ki.

Egyértelmű képet ad az „*A*" variáns az anyagfogyasztás struktúrájáról is. E variáns esetében ugyanis a népgazdaság különböző szektoraiban az anyagfelhasználás egy rovatban jelentkezik, például a textilipar szénfelhasználása egy rovatban, a textilipar oszlop szénbányászat rovatában jelentkezik (s nem két helyen, ebben a rovatban és ugyanazon oszlop import rovatában). Az „*A*" variáns tehát az egyes rovatok egységessége (anyagfelhasználás és import is) előnyös megoldást jelent, és az ily módon szerkesztett mérleg alapján kiszámított technikai koefficiensek valóban műszaki jellegűnek tekinthetők, mivel az adott technológiai folyamat szempontjából közömbös, hogy a felhasznált ráfordítások belföldi vagy külföldi eredetűek-e.

Mit nem mutat az „*A*" variáns? Nem ad hű képet a népgazdaság (hazai) szerkezetéről, belföldi termelési kapcsolatairól, hiszen az anyagfelhasználásban nem tesz különbséget a hazai és külföldi eredetű felhasználás között; konstruált ágazati kapcsolatokat ábrázol (ún. transzfereket tartalmaz), mert például a textiliparnál úgy mutatja ki a szénbányászattal fennálló kapcsolatot, mintha a textilipar nemcsak a hazai, hanem az importált szenet is a szénbányászattól kapná, ami természetesen a kiszámításra kerülő műszaki koefficiensek nagyságát is befolyásolja. Ez a kezelési mód tehát némileg elfedi a valóságos összefüggéseket. A valóságban esetleg az importált szén reálisan nem a szánbányászat és a textilipar közötti kapcsolatot rejti magában, hanem a textilipar és a gépipar közötti latens összefüggést, mert a behozott szénért például gépeket szállítottunk ki.

2. A „*C*" variáns az ellenkező végletet képviseli. Itt az összes import egyenesen a felhasználóhoz kerül. Előnye ennek a megoldásnak az, hogy ellentétben az „*A*" variánssal, a népgazdaság hazai, hogy úgymondjuk belföldi termelési szerkezetét hívebben ábrázolja. Ebben a táblában a kapcsolatok csak a ténylegesen fennálló ágazati kapcsolatokat mutatják meg, az „*A*" variánsban szereplő konstruált kapcsolatok, az ún. transzferek nélkül. Ez azért is előnyös, mert a külkereskedelem, az import nem mindig jelent a népgazdaság szempontjából elkerülhetetlen szerkezeti összefüggést. Az import korlátozható (gyakran korlátozzuk is) s éppen ilyenkor a népgazdaság belföldi szerkezetének az ismerete kell ahhoz, hogy a szükséges változások továbbgyűrűzését fel lehessen becsülni.

A „*C*" variánsnál az import rovatok viszont vegyes jellegűvé válnak. A textilipar import sora például tartalmazza a textilipar által felhasznált összes behozott termékeket egy rovatban, együttesen kezelve. Ez előnyös annyiból, hogy a szektorok globális importigényességéről pontos képet nyerünk (ez az „*A*" variáns esetében nem állapítható meg). Mégsem mondhatjuk, hogy az így kapott kép a valóság hű képe: az egyes szektorok anyagfelhasználásában tételesen ugyanis nem szerepel a termelésben felhasznált összes anyag, csupán a belföldi származású anyag, a behozott anyagok és termékek együtt, egy tételben jelentkeznek. A felhasználó szektor termelési folyamata szempontjából pedig az összes felhasználás (belföldi és import) fontos és a szektor jellemző műszaki együtthatóiban is a valóságban a kétféle felhasználás el nem választva jelentkezik. Az „*A*" variánsnál részben „konstruált ágazati kapcsolatokról", a „*C*" variánsnál viszont az import külön kezelése folytán, részben „konstruált anyagfelhasználási struktúráról" beszélhetünk.

3. A „*B*" variáns tulajdonképpen átmenet az „*A*" és a „*C*" variáns között. (Az Amerikai Egyesült Államokban és Angliában az utóbbi táblánál ezt a variánst fogadták el.) A competitive és non-competitive importok eltérő kezelése következtében itt az ágazati kapcsolatok és a műszaki koefficiensek is átmeneti típust képeznek.

A non-competitive importok tekintetében a rendszer előnyei és hátrányai a „*C*" variáns jellemzőihez állnak közel, a competitive importok tekintetében viszont az „*A*" variánséhoz. Összességében nézve azonban a „*B*" megoldás valamivel inkább a két rendszer előnyeit, mint hátrányait egyesíti. Az „*A*" rendszerre jellemző azon előny ugyanis, hogy egyfajta ráfordítás csak egy helyről származhat, erre a variánsra is jellemző (valamely termék vagy non-competitive és akkor importból vagy competitive és

akkor hazai termelőtől származik). Kétféle irányból tehát (mint a „C" esetében) elvileg semmilyen ráfordítás nem származhat.

Ez a rendszer tulajdonképpen abból indul ki, hogy a non-competitive importok nélkülözhetetlenek, hiszen hazai termelésük nincs. Ez bizonyos fokig igaz, bizonyos fokig félrevezető. Mindenesetre a valósághoz közelebb áll a hazailag nem gyártott importtermékeket a behozatalból származónak tekinteni, mint egy olyan ágazatból eredőnek, ahol ilyen jellegű termelés esetleg eleve nem létezhet (például Magyarország esetében parafa a mezőgazdaságból). Másfelől realitást ad ennek a megoldásnak az, hogy az anyagfelhasználásnál a tényleges felhasználást mutatja (a competitive importanyag is ott szerepel, ahol a belföldi), ahol pedig a behozatal kizárólagos jellegű, ott annak forrását abban a szektorban jelöli meg, amelyből az tényleg származik, a külkereskedelemben.

Ennél a megoldásnál egyébként az import rovat jellege vegyes. Szűkebb értelemben magára az importra (illetve az import rovatnak az adott szektor termeléséhez való viszonyára) azt mondhatjuk, hogy az némileg az „*A*" és „*C*" variánsok negatív jellemzőit is magán hordja. Például a textilipar import rovata ebben az esetben sem — az „*A*" esethez hasonlóan — kizárólag a textiliparban termelt termékekből, sem — a „C" esethez hasonlóan — kizárólag a textilipar termelésében felhasznált termékekből tevődik össze. Ebben az import rovatban ugyanis — összességében nézve — competitive és non-competitive importok is szerepelnek. A textilipar esetében például van benne a tábla egésze szempontjából competitive szövetbehozatal, amelyet átfuttatnak a textiliparon, de van benne non-competitive gyapotbehozatal is, amely nem fut át a mezőgazdaságon, hanem közvetlenül a felhasználó textiliparhoz kerül. A „*B*" variáns tehát elvileg tiszta konstrukciójú annyiból, hogy egy fajta ráfordítást csak egy helyről származónak mutat, maga az import rovat tartalma azonban vegyes jellegű.

Az egyes variánsok összeállításával kapcsolatban *Leontief* arra mutat rá,[13] hogy a legtöbb mérleg összeállításánál gyakorlati okokból, ahhoz a valóságban nem túlságosan helytálló feltételezéshez kell nyúlni, hogy a belföldi fogyasztók a competitive importot és a megfelelő hazai termelést valamennyien egyforma arányban (�hogy a hazai termelés és behozatal országos arányának megfelelően) használják fel. Ezzel összefüggésben megemlíti, hogy a „*C*" variáns előnye az, hogy nagyobb flexibilitású, hiszen a valóságban az importhányad szektoronként eltérő és a „*C*" variáns a tényleges hányadot mutatja meg.

Sandee rámutat arra,[14] hogy a competitive import a hazai szükséglet és a belföldi termelés közötti különbözetnek felel meg. Ezért a kereslet változása gyakran az importon csattan, vagyis a kereslet változása esetleg a belföldi termelést változatlanul hagyja, csak az importot befolyásolja. Ezen segíteni lehet akkor, ha a competitive importot a modell külön kezeli. Sandee mutat rá arra is, hogy a competitive — non-competitive megkülönböztetés maga is vigyázattal kezelendő. Például tegyük fel, hogy a szén competitive import. A szén igen különböző minőségű, gyakorlatilag nem azonos termék is lehet. Hasonlóképpen a liszt jellege áprilisban és szeptember-

[13] *W. W. Leontief:* The Structure of the American Economy. 1919—1939. 164—165. old.
[14] The Structural Interdependence of the Economy. John Wiley and Sons, Inc. New York. A. Giuffre—Editore Milano.

ben eléggé eltérő lehet és nem sok értelme van az áprilisban importált lisztet competitivnek nevezni, hiszen az azonos hazai termék esetleg már elfogyott s csak ősszel áll újra rendelkezésre.

Sevaldson a norvég input-output munkákat ismertetve[15] hangsúlyozza, hogy Norvégia számára a külkereskedelem jelentősége igen nagy. Határozottan leszögezi, hogy „az importszázalékok a norvég input-output modell szempontjából éppolyan alapvető jelentőségűek, mint a stabil belső szerkezeti koefficiensek". Sevaldson aláhúzza, hogy „minden szektorra, minden tevékenységi színvonal esetében kell, hogy legyen egy becslésünk arra, hogy a belföldi termelés hány százalékát fedezi a keresletnek".

*

Az eddig tárgyalt „*A*", „*B*" és „*C*" variánsokon kívül elképzelhetők még további variánsok is, ezekre vonatkozó külföldi gyakorlati tapasztalatok előttünk azonban nem ismeretesek. Az 1957. évi magyar mérleg előkészítő munkálatai során vetődött fel, hogy esetleg az egész tranzakciós matrix minden egyes rovata kétfelé bontva is szerepelhet. Ebben az estben, amelyet „*D*" variánsnak nevezünk, minden ráfordítás rovat két elemből tevődik össze: a hazai és az importált ráfordítás rovatából.

A „*D*" variáns esetében az importfelhasználás ott jelentkezik (átfuttatás nélkül) ahová ténylegesen kerül, ahol valóban felhasználják, konstruált ágazati transzfereket tehát a mérleg nem tartalmaz. Ez a variáns a technikai koefficiensek kiszámítását az import nélküli szerkezetre és a behozott mennyiségekkel együtt kialakult szerkezetre külön-külön is lehetővé teszi. Ha az adatok a „*D*" variánsnak megfelelő bontásban rendelkezésre állnak, akkor mind az „*A*",, mind a „*B*" és „*C*" variánsoknak megfelelő tábla összeállítható.

A Központi Statisztikai Hivatalban az 1957. évi mérleg első számú változata („*A*" variáns) mellett összeállításra kerültek a „*C*" és a „*D*" variánsoknak megfelelő mérlegek is. Ezek valamivel később készültek el, mint az „*A*" változat, s az ágazati kapcsolatok mérlegét tartalmazó kiadvány közzétételét nem lett volna célszerű visszatartani addig, amíg ezek a változatok is el nem készülnek. Így a magyar kiadvány csak az „*A*" variánsnak megfelelő táblát tartalmazza, a „*C*" és „*D*" variánsoknak megfelelő táblázatok a közeljövőben jelennek meg a kiadvány kiegészítéseként.

Tudomásom szerint külföldön sehol nem történt meg az import-kapcsolatok ennyire részletes feldolgozása, mint a magyar mérleg esetében. Lehetséges, hogy az 1957. évi mérleg felhasználásának tapasztalatai alapján később megelégedhetünk valamelyik legcélszerűbbnek bizonyult variáns összeállításával. Egyelőre — a felhasználás gyakorlati tapasztalatai előtt — az a véleményem, hogy a „*D*" variáns a legtöbbet ígérő a variánsok közül, amennyiben pontossága statisztikailag éppen annyira biztosítható mint például az „*A*" variánsé. Az egyes variánsok értékelésénél természetesen közgazdasági jellegük mellett azt is figyelembe kell venni, hogy az adott feltételek mellett elérhető pontosságuk kielégítő mértékű-e.

[15] *Per Sevaldson:* National Experiences, Norway. The Structural Interdependence of the Economy. John Wiley and Sons, Inc. New York A. Giuffre-Editore Milano. 305. old.

V.

Befejezésül röviden három kérdést kívánok még érinteni: a Magyarországon elkészült mérleg és a tőkés országokban összeállított hasonló táblák közötti elvi különbség kérdését, az ágazati kapcsolatok mérlegének a népgazdasági mérlegrendszerbe való beilleszkedése problémáját és a megoldásra váró feladatok kérdését.

A Magyarországon — s általában a szocialista országokban — összeállított ágazati kapcsolati mérlegek és a tőkés országok hasonló táblái közötti elvi különbség a szocialista és a kapitalista termelési viszonyok különbözőségéből, a szocialista statisztika eltérő lehetőségeiből és funkcióiból fakadnak. A tőkés országokban a vállalatok sok esetben gátolják az ágazati kapcsolatok részletes feltárását azzal, hogy az üzleti titokra hivatkozva nem kívánnak felvilágosítást adni ráfordításaik összetételéről vagy termelésük elosztásáról. Egyes országokban például ennek következetében csupán durva becslések állnak a statisztikusok rendelkezésére az akkumulációs tételekre vonatkozóan, s a népgazdaság olyan szektorait, amelyek csak egy illetve két vállalatból állnak, külön a mérlegben nem lehet szerepeltetni, hogy a vállalatra vonatkozó adatok nyilvánosságra, illetve a konkurrens cég elé ne kerüljenek. A tőkés országokban a tábla összeállításánál ezért és az adatgyűjtés más nehézségei következtében sokszor elég bizonytalan becslési eljárásokat kénytelenek alkalmazni. Elvi különbség áll fenn a mérleg felhasználása tekintetében is. A tőkés országokban is a gazdasági élet befolyásolására kívánják felhasználni az ágazati kapcsolatok mérlege révén nyert információt. Az adott tulajdonviszonyok fennállása mellett a tőkés állami befolyásolás — bár az utóbbi évtizedben jelentősége sokat nőtt — nem nőhet túl a tulajdonviszonyok szabta korlátokon, s ez meghatározza az ágazati kapcsolatok mérlege felhasználási lehetőségeit is. Érdemes ebben a vonatkozásban emlékeztetni az Egyesült Államokban folyó input-output kutatások sorsára is. Amint ismeretes, a Leontief irányításával folyó input-output munka részét képezte a demokrata párti kormányzat idején előtérbe kerülő nemzeti költségvetési és „tervezési" módszereknek. A Köztársasági Párt 1952. évi győzelme után — főleg azért, mert a Köztársasági Párt hangadó köreiben ezeket a módszereket „radikalizmusuk" és az „üzleti vállalkozás szabadságát" érintő jellegük miatt némileg veszélyesnek ítélték — az input-output kutatásokra szánt összeget nagymértékben megnyirbálták. Nem szorul részletes bizonyításra, hogy a szocialista országokban mind a mérleg összeállítása, mind felhasználása terén elvileg más a helyzet.

Az ágazati kapcsolatok mérlegének a szocialista népgazdasági mérlegrendszerrel fennálló kapcsolata vonatkozásában talán nem felesleges megemlíteni, hogy az ágazati kapcsolatok mérlege nem lehet arra hivatott, hogy helyettesítse, felváltsa a népgazdasági mérlegrendszert, feladata csupán, hogy kiegészítse azt azon a területen, ahol eddig a mérlegrendszer nem nyújtott kellő részletességű információt, a népgazdaság ágazati kapcsolatai, szerkezete tekintetében.

Végül a megoldásra váró feladatokkal kapcsolatban elsősorban annak hangsúlyozására van szükség, hogy az 1957. évi ágazati kapcsolatok mérlegének az összeállítása a magyar népgazdaság részletes szerkezeti kapcsolatainak a feltárása terén csak kezdő lépést jelent. Az első lépés megtételé-

nek nagy jelentősége van, ez azonban nem homályosíthatja el azt a tényt, hogy a megoldásra váró problémák, az elvégzendő feladatok még igen bonyolultak.

A problémák egyike például a mérleg összeállításánál alkalmazott árakkal függ össze. Az 1957. évi tábla az 1957. évi árakon került összeállításra amelyek időközben (elsősorban az 1959. januári termelői árrendezés következtében) már elavultak. Ez szükségessé teszi az 1957. évi mérleg árindexek segítségével történő módosítását, hogy bizonyos becslések álljanak rendelkezésre az 1959. évi árakon számított 1957. évi ágazati kapcsolatokra. Az összeállításnál alkalmazandó árak kérdése az 1959. évi mérleg szempontjából is nagy jelentőségű, többek között abban a vonatkozásban, hogy azonos termékek különböző relációkban jelentkező eltérő árai milyen hatást gyakorolnak a tábla felhasználása esetén.

Az árak kérdése azonban csupán az egyik kérdés, amely még sokoldalú vizsgálatot igényel az elkövetkező években ahhoz, hogy a mérleg összeállításánál Magyarországon alkalmazandó leghelyesebb elveket kialakítsuk. Hasonló probléma még sok van. Feltétlenül részletesen tisztáznunk kell, hogy a technikai koefficiensek stabilitására vonatkozó feltevések népgazdaságunk viszonyai között mennyiben állják meg helyüket, a ráfordítások növelése esetén a népgazdaság különféle szektoraiban a linearitás feltételezése mennyire áll közel vagy távol a valóságtól stb. A mérleg gyakorlati felhasználásának tapasztalatait behatóan értékelni kell a matrix legkívánatosabb szerkezetének a kialakítása szempontjából stb. A feladatok rendkívül széles skálája vár tehát megoldásra, amelyekhez az 1957. évi ágazati kapcsolatok mérlege bíztató kiindulásul szolgál.

DR. MARTON ZOLTÁN:

EGYES FERTŐZŐ GYERMEKBETEGSÉGEK ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON

A hevenyfertőző betegségekről eddig közölt két előző tanulmányunkban[1] sorrendben a hastífusz-, a vérhas-, a roncsoló toroklob-, a gyermekbénulás-, a fertőző májgyulladás- és az influenza-megbetegedések hazai és külföldi vonatkozású morbiditási és mortalitási adatait ismertettük. Az alábbiakban három olyan hevenyfertőző betegséggel — a vörhennyel, a kanyaróval és a szamárköhögéssel — foglalkozunk, amelyek napjainkban is szórványosan állandóan előfordulnak hazánkban, járványos fellépésük esetén pedig tömeges megbetegedéseket okozva komoly egészségügyi problémát jelentenek. Bár halandósági arányuk az előzőkben tárgyalt hevenyfertőző betegségekhez hasonlóan igen alacsony, a fiatalkorú lakosság egészségügyi állapotát főleg szövődményeik által súlyosan károsíthatják.

A századforduló táján Magyarországon a hevenyfertőző ragályos betegségek közül a roncsoló toroklob mellett a vörheny, a kanyaró és a szamárköhögés igen nagymértékben pusztította a gyermeklakosságot. Bár a roncsoló toroklob (diftéria) alakulásával előző tanulmányunkban már részletesen foglalkoztunk, szükségesnek láttuk — a teljesség kedvéért — az alábbiakban egyes adatainak újbóli felhasználását.

1. tábla

Négy hevenyfertőző ragályos (gyermek-) betegség mortalitása a századforduló táján*

Év	Százezer lakosra esik			
	diftéria-	vörheny-	kanyaró-	szamár köhögés-
	halálozás			
1898	69,9	66,6	49,8	64,5
1899	63,5	68,9	61,0	44,3
1900	51,7	53,4	32,3	34,5
1901	45,8	63,6	28,6	33,3
1902	44,9	79,1	49,9	58,2
A fenti öt év átlaga	*55,2*	*66,3*	*44,3*	*47,0*

* Magyarország akkori területén.

[1] Lásd a szerző „Egyes fontosabb hevenyfertőző megbetegedések Magyarországon" c. tanulmányát a *Statisztikai Szemle* 1959. évi 3. számában (250—273. old.) és 4. számában (362—372. old.).

Mind az említett tanulmányok, mind a jelen tanulmány tábláinak összeállításában *Görög Janka* működött közre.

A közölt öt év átlagából látjuk, hogy a feltüntetett négy hevenyfertőző betegség közül a századfordulókor a halálozásban az elsőbbség már nem a diftériáé, hanem a vörhenyé volt. A táblában megjelölt betegségek miatt elhaltak száma átlagosan az összhalandóság 8 százalékát tette ki. (Ha a gümőkóros halálozásokat leszámítjuk, az összes egyéb fertőző betegség miatti elhalálozások majdnem 70 százaléka e négy betegségre jut.) Fél évszázaddal később, az ötvenes évek körül az összhalálozáshoz viszonyított arány — annak ellenére, hogy a vörheny ezekben az években erősen járványos — töredékszázalék (0,6) volt.

A következő táblában összehasonlítás céljából ugyanezen négy hevenyfertőző betegség halálozási adatait az 1950. év táján tüntettük fel.

2. tábla

Négy hevenyfertőző ragályos (gyermek-) betegség mortalitása az 1950. év körül

Év	Százezer lakosra esik			
	diftéria-	vörheny-	kanyaró-	szamár köhögés-
	halálozás			
1948	2,5	0,9	0,9	2,7
1949	3,1	2,1	0,6	4,2
1950	1,9	1,9	1,2	2,1
1951	1,5	0,7	1,5	5,1
1952	0,7	0,3	0,5	1,9
A fenti öt év átlaga	*1,9*	*1,2*	*0,9*	*3,2*

Az 1. és 2. tábla adatainak egyszerű összehasonlításából — minden különösebb értékelés nélkül is — jól látható az a nagyarányú csökkenés, amely a betegségek halandóságában az elmúlt fél évszázad alatt bekövetkezett. A halandóság csökkenésének aránya átlagosan számítva e négy hevenyfertőző betegségnél megközelítően 97 százalék volt.

A csökkenés viszonylag nagyobb mérvű a vörheny-, illetve a kanyaró-halálozásnál volt: feltűnő az 1950. év táján a szamárköhögés elsőbbsége és eléggé magas mortalitása.

Vörheny (scarlatina)

Míg a századforduló előtti évtizedben a roncsoló toroklob (diftéria), addig a századforduló utáni évtizedben a vörheny (skarlát) tizedelte a gyermeklakosságot. A múlt század végével a roncsoló toroklob pusztítása (az alkalmazott immun szérum hatására) lényegesen enyhült, ugyanakkor a vörhenyé megnövekedett.

Az 1900—1909. évek folyamán a vörheny és szövődményei évenként átlagosan majdnem 11 000 személy — főleg tíz éven aluli gyermek — halálát okozták. Százezer lakosra számítva a halálozás aránya átlagosan 61 volt; különösen magas 1903-ban, amikor majdnem elérte a 86 százezreléket. Ez időkben lethalitása is igen magas; egyes feljegyzések szerint a járványkórházakban ápolt vörhenyes csecsemők közül minden második meghalt.

A vörheny rosszindulatúságára jellemző, hogy 1916-ig, huszonöt év alatt megközelítően egynegyed millió embert pusztított el.

Kétségtelen, hogy már az első világháború második felében (amikor jelentősen csökkent a kisgyermek-korcsoportok részaránya), főleg azonban a huszas évek közepétől a vörheny rosszindulatúsága lényegesen enyhült. Feltehetően a kórokozó virulentiájában hirtelen bekövetkezett változás okozta, hogy a halálozás aránya pár év alatt egytizedére esett vissza, és azóta is általában inkább csökkenő tendenciát mutat.

1. ábra. A vörheny-mortalitás alakulása, 1931—1958
(százezer lakosra számítva)

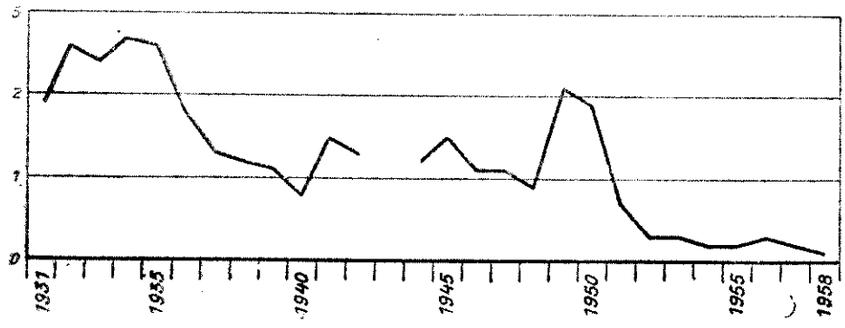

A járványgörbén a harmincas évek végére, illetve az ötvenes évek elejétől kialakult alacsony szint a vörheny gyógyításában bevezetett új gyógyszerek (a sulfonamid-készítmények, illetve a penicillin) hatásának tulajdonítható.

A következőkben az előző tanulmányainkban alkalmazott gyakorlatnak megfelelően vizsgáljuk a vörheny-mortalitás alakulását.

3. tábla

A vörheny-mortalitás alakulása

Év	Vörheny miatt elhaltak száma		Év	Vörheny miatt elhaltak száma	
	összesen	százezer lakosra számítva		összesen	százezer lakosra számítva
1931.....	168	1,9	1951.....	69	0,7
1932.....	231	2,6	1952.....	25	0,3
1933.....	213	2,4	1953.....	29	0,3
1934.....	237	2,7	1954.....	15	0,2
1935.....	231	2,6	1955.....	16	0,2
1936.....	166	1,8	1956.....	28	0,3
1937.....	118	1,3	1957.....	16	0,2
1938.....	110	1,2	1958.....	12	0,1

A harmincas évekre a vörheny-halálozás aránya a századelejinek harmincadára esett vissza; a csökkenés az ötvenes évek átlagában a harmincas évekhez viszonyítva, ha nem is ilyen nagy intenzitású, mégis igen jelentékenynek tekinthető.

Míg a harmincas évek folyamán átlagosan évenként 184 vörheny-halálozás fordult elő, addig az ötvenes években csupán 26. Mind a halálozások számában, mind arányában bekövetkezett átlagos csökkenés egyformán 86 százalék volt.

A vörheny lethalitása már a harmincas években is viszonylag alacsony — 1,5 százalék —, az ötvenes évek alatt alig haladta meg valamivel a 0,1 értéket, ami lényegében azt jelenti, hogy minden bejelentett ezer vörheny-

megbetegedésre mindössze egy halálozás jutott. 1958-ban a lethalitás aránya — annak ellenére, hogy járványos évnek tekinthető — igen alacsony (0,049%) volt.

Külön ki kell emelnünk az igen erősen vörheny-járványos 1949—1950. évek halálozási adatait. E két év alatt 373 vörheny miatti elhalálozás történt. A halálozási arány a két év átlagában 2 százezrelék, a lethalitás pedig 0,4 százalék volt.

A vörheny hazánkban szórványosan és járványosan is előforduló hevenyfertőző betegség. Kórokozójának általában a streptococcus haemolyticust tartják, egyesek szerint esetleg valamilyen eddig ismeretlen vírusfertőzéssel társulva okozza a betegséget. A fertőzéssel szemben nem mindenki egyformán fogékony. A betegség átvészelése egész életre szóló védettséggel jár. A betegség igen jelentékeny számban a jellemző bőrtünetek — kiütések — nélkül egész enyhén, latens formában, mandula- vagy torokgyulladás képében zajlik le; a szerzett védettség azonban az enyhe lefolyású betegségek után is fennáll. A streptococcus anginát ma már általában a vörheny latens formájának tartják. Szövődményei közül a heveny vesegyulladás, izületi betegség és középfülgyulladás a gyakori.

2. ábra. A vörheny-morbiditás alakulása 1931—1958
(százezer lakosra számítva)

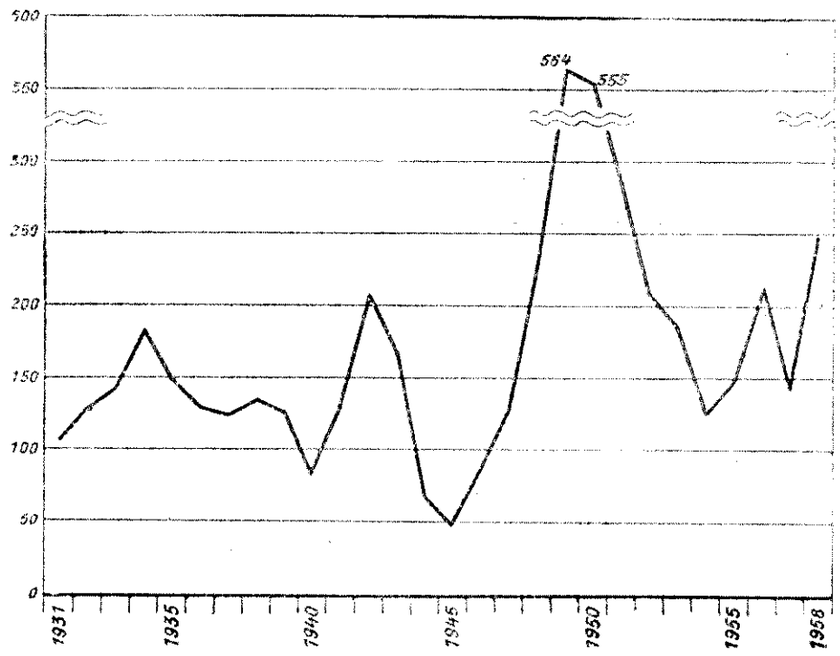

Amint a járványgörbéből jól látható, igen heves vörhenyjárvány zajlott le az 1949—1950. években. Ebben a században ilyen szokatlanul nagymérvű járványt ez ideig hazánkban még nem észleltünk. Hogy mi okozhatta ilyen heves járvány fellépését, megmagyarázni nem tudjuk. Tény az, hogy nemcsak hazánkban, hanem más országokban is majdnem az egész világon az 1950 körüli évek erősen vörheny-járványosak voltak.

A járvány tetőzése után a bejelentett esetek száma fokozatosan csökkent. Vidéken már 1952 közepén elérte a járvány előtti évek színvonalát, Budapesten azonban csak 1954 elejétől következett be jelentősebb csökkenés. Az 1954. évet járványtani szempontból azért is érdemes feljegyezni, mert a fővárosban ez évben vezették be a több hetes kórházi elkülönítés

helyett a 6 napig tartó elkülönítést. A kórházi elkülönítés ily rövid időre történő lecsökkentése az eddigi tapasztalatok szerint nem befolyásolta kedvezőtlenül a járványgörbe alakulását.

Egyébként a járványgörbe eléggé jellemző ciklusos ingadozásában az utóbbi években törés következett be.

4. tábla

A vörheny-morbiditás alakulása

Év	A bejelentett vörheny-megbetegedések száma		Év	A bejelentett vörheny-megbetegedések száma	
	összesen	százezer lakosra számítva		összesen	százezer lakosra számítva
1931.....	9 236	106	1951.....	26 864	285
1932.....	11 425	130	1952.....	19 882	209
1933.....	12 583	142	1953.....	17 720	185
1934.....	16 339	183	1954.....	12 254	126
1935.....	13 298	148	1955.....	14 497	148
1936.....	11 793	130	1956.....	20 875	212
1937.....	11 369	125	1957.....	13 974	142
1938.....	12 405	135	1958.....	24 406	248

Míg a harmincas évek folyamán évenként átlagosan 12 300 vörheny-megbetegedést, addig az ötvenes években 53 százalékkal többet, 18 800-at jelentettek. Az utóbbi évtizedben megjavult bejelentési fegyelem is részben hozzájárulhatott a növekedéshez. A morbiditási arány az első időszakban átlagosan 137, az utóbbi években 194 százezrelék volt.

A vörheny legmagasabb morbiditása az 1949., illetve 1950. években volt, amikor százezer lakosra számítva 564, illetve 555 bejelentett eset jutott.

Ha a bejelentett vörheny-megbetegedések területi megoszlását vizsgáljuk, általában azt találjuk, hogy az esetek legnagyobb részét Budapestről jelentik. 1958-ban az esetek 40 százaléka Budapesten került bejelentésre. Ilyen nagyarányú eltérés nem magyarázható csupán Budapest zsúfoltságával, feltehető, hogy vidéken az enyhébb lefolyású megbetegedések esetén nem hívnak orvost a beteghez, így azok sem észlelésre, sem bejelentésre nem kerülnek.

1958-ban a fővárosban a morbiditás több, mint kétszerese volt az országos átlagnak (514 százezrelék), a bejelentett esetek aránya magasabb volt az országos átlagnál még Komárom (413), Zala (303), Borsod (291), Vas (276) és Heves (270) megyében, valamint Szegeden (280).

A vörheny-megbetegedések háromnegyed része a 2—9 éves korú gyermekek között fordul elő. A csecsemők és az egy éves korúak csupán 6 százalékban szerepelnek. A korcsoportok szerint vizsgált megbetegedések és lethalitás 1956-ban és 1958-ban a következőképpen alakult:

1956-ban a megbetegedés gyakorisága legmagasabb a 3—4 éves és utána közvetlenül a 2 éves korcsoportokban volt. A vörheny tehát elsősorban az óvodás- és az idősebb bölcsődés- és az alsóbb iskoláskorú gyermekek betegsége. A csecsemők és az 1 éves korúak lényegesen alacsonyabb megbetegedési gyakorisága főleg a veleszületett védettségüknek tulajdonítható. Ez a védettség azonban a növekvő korral rohamosan csökken.

5. tábla

Vörheny-megbetegedés és -lethalitás korcsoportok szerint 1956-ban és 1958-ban

Korcsoport (korév)	Százezer megfelelő korú lakosra esik				Száz bejelentett megbetegedésre esik	
	bejelentett megbetegedés		halálozás			
	1956	1958	1956	1958	1956	1958
1 éven aluli	107	105	3,1	1,9	2,9	1,8
1 éves	475	343	3,9	1,8	0,8	0,5
2 éves	1239	845	2,5	1,6	0,2	0,2
3— 4 éves	1429	1347	0,9	—	0,1	—
5— 9 éves	997	1285	0,5	0,1	0,0	0,0
10—14 éves	342	541	0,3	0,1	0,1	0,0
15—19 éves	63	106	—	—	—	—
20 éves és idősebb	13	11	—	0,0	—	0,1
Összesen	*212*	*248*	*0,3*	*0,1*	*0,1*	*0,0*

Egyes vizsgálatok szerint a megbetegedések maximuma az utóbbi évtizedekben eltolódott a fiatalabb korcsoportok felé.[2] E jelenség főleg az 1948—1951. évi járványos években volt észlelhető.[3] Az 1958. évi adatok szerint a 3 éven aluliak morbiditási gyakorisága csökkent, viszont az 5—9 éveseké emelkedett.

A korcsoportok szerinti halandóság 1956-ban legmagasabb az 1 éves majd utána sorrendben a csecsemő- és 2 éves korban volt. 15 éven felül elhalálozás a megjelölt évben nem fordult elő. A lethalitás viszonylag magas a csecsemőkorban, a 3 éves koron felül általában már az átlag körül mozog. 1958-ban a halálozás aránya a 3 éven aluliaknál majdnem azonos szintű, a lethalitás a 2 éves koron alul jelentős csökkenést mutat 1956-hoz viszonyítva.

3. ábra. A vörheny-megbetegedések száma havonként 1955—1958

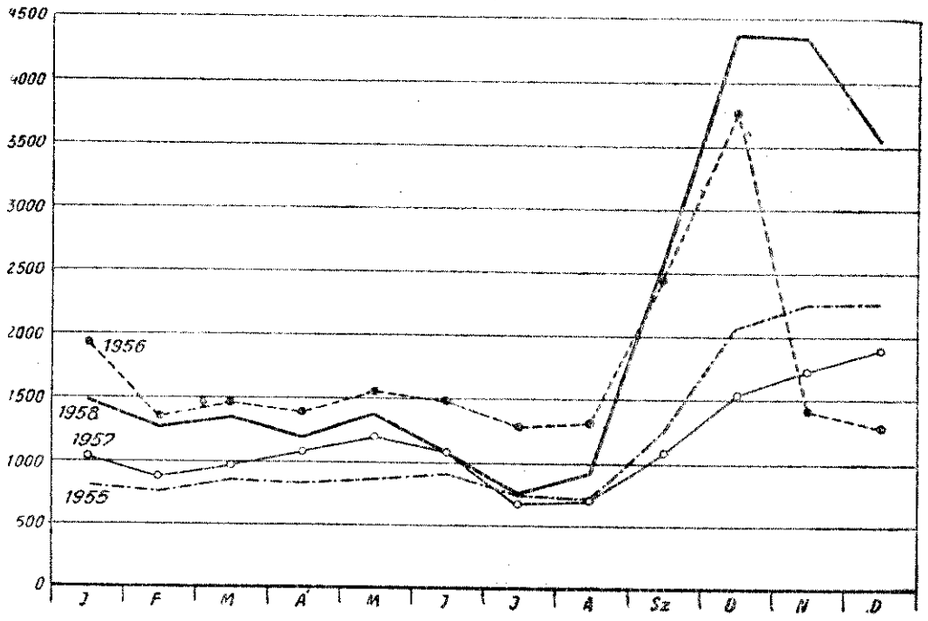

[2] *Barsy Gyula, Rudnai Ottó:* Az életkor szerepe néhány fertőző betegségben. *Egészségtudomány.* 1957. 3. sz. füzet.

[3] *Dr. Petrilla Aladár:* Részletes járványtan. Egészségügyi Kiadó, Budapest, 1953. 340. old.

A vörheny járványgörbéje szezonálisan a cseppfertőzés útján terjedő hevenyfertőző betegségekre jellemző ingadozásokat mutatja.

A vörheny-megbetegedések az egész év folyamán az időjárástól függetlenül egyformán előfordulhatnak, főleg azonban az őszi és téli hónapokban. A 3. ábrán feltüntetett négy év átlagában a betegségek fele szeptembertől decemberig zajlott le.

A vörheny szórványosan és járványosan is az egész világon előforduló betegség. Egyes országokban általában 5—7 évenként tapasztalunk ciklikus kiugrásokat. Szezonálisan a járványgörbe országok szerint változóan különböző eltéréseket mutat. Nem mindenhol jellemző a késő őszi, kora téli tetőzés. Így például az Amerikai Egyesült Államokban 1956-ban a megbetegedéseknek több, mint negyed része márciusban és áprilisban fordult elő.

6. tábla

A vörheny-morbiditás, -mortalitás és -lethalitás egyes európai és tengerentúli országokban, 1955.

Ország	Vörheny-megbetegedések száma		Vörheny-halálozások száma		Száz bejelentett betegre eső halálozások száma
	összesen	százezer lakosra számítva	összesen	százezer lakosra számítva	
Ausztria	14 585	209,1	5	0,1	0,0
Belgium	1 863	21,0	7	0,1	0,4
Csehszlovákia	40 075	306,1	16	0,1	0,0
Dánia	4 022	90,6	—	—	—
Egyesült Királyság	38 850	76,2	22	0,0	0,1
Franciaország	10 522	24,3	14	0,0	0,1
Hollandia	7 468	69,5	12	0,1	0,2
Jugoszlávia	18 222	103,6	18	0,1	0,1
Lengyelország	41 863	153,4	259*	0,9*	.
Magyarország	*14 497*	*147,9*	*16*	*0,2*	*0,1*
Német Demokratikus Köztársaság (Berlin demokratikus övezetével)	37 968	211,6	17	0,1	0,0
Német Szövetségi Köztársaság	54 408	108,4	46	0,1	0,1
Nyugat-Berlin	2 662	212,3	1	0,0	0,0
Olaszország	17 337	36,1	20	0,0	0,1
Svájc	3 471	69,7	3	0,1	0,1
Svédország	7 581	104,4	—	—	—
Amerikai Egyesült Államok	147 502	89,8	235	0,1	0,2
Kanada	7 345	46,8	15	0,1	0,2
Japán	13 486	15,2	62	0,1	0,5
Délafrikai Unió	1 506	11,0	2	0,0	0,1

* Streptococcus okozta torokgyulladás adataival.

Forrás: Annual Epidemiological and Vital Statistics 1955 WHO; Statisticka Rocenka CSR 1958; Statistisches Jahrbuch der DDR 1957.

Nemzetközi vonatkozásban is megállapítható, hogy a vörheny mortalitása az utóbbi évtizedekben nemcsak hazánkban, hanem az egész világon is igen alacsony szinten mozog.

Kanyaró (morbilli)

A kanyaró jellegzetes kiütésekkel járó igen nagymértékben ragályos, vírus okozta hevenyfertőző betegség. Cseppfertőzés útján terjed; a fertőzéssel szembeni fogékonyság a születés után pár hónapot kivéve minden korban mindenkinél egyformán fennáll. Gyakorlatilag úgy vehetjük, hogy a lakosság mindazon egyedei, akik a fertőzés veszélyének ki voltak téve, kivétel nélkül megkapták és átvészelték a betegséget. A betegség után egész életre szóló védettség marad vissza, éppen ezért egy és ugyanazon személynél a kanyaró többszöri kórismézése csak diagnosztikai tévedés következménye lehet.

A kanyarót igen magas előfordulási gyakoriság mellett évtizedek óta észlelhető viszonylag alacsony mortalitása miatt a lakosság széles körében jóformán veszélytelen fertőző gyermekbetegségnek tartják. Régóta bevett szokás többgyermekes családoknál, hogy egy gyermek kanyarós megbetegedése esetén a beteget nem különítik el, hanem ellenkezőleg, összefektetik a többi gyermekkel azért, hogy egyidőben vészeljék át a betegséget. Az a közismert tény, hogy a betegek fertőzőképessége a lappangási stádiumban — jóval a biztos kórisme felállítása előtt — már napok óta fennáll, menthetővé teszi a szülők orvosi szempontból helyteleníthető eljárását.

Nem kívánjuk túlértékelni a kanyaró jelentőségét, de nagyon is meggondolandónak tartjuk gyakran még az orvosok részéről is megnyilvánuló lebecsülését, ha figyelembe vesszük:

először, hogy a betegség — a szervezet ellenállóképességének csődbejutásával — különböző társfertőzésekkel (egyebek közt a tbc-vel) szemben (is) majdnem teljesen védtelenné teszi az egyént;

másodszor, hogy a fellépő szövődmények, így főleg a tüdőgyulladás nagyon is súlyos lefolyásúvá, nem egyszer lethális kimenetelűvé tehetik a betegséget.

Fél évszázaddal ezelőtt a kanyaró a többi hevenyfertőző gyermekbetegséghez hasonlóan jelentős tételként szerepelt a mortalitásban. A századforduló táján (lásd az 1. táblát) az akkori Magyarország területén évenként átlagosan mintegy 7500 halálozást okozott, éppen úgy mint a vörheny, főleg a 10 éven aluli gyermekek köréből szedte áldozatait. Halálozási aránya százezer lakosra számítva meghaladta a 44-et.

A kanyaró halálozási görbéjén — a vörhenyéhez hasonlóan — megtaláljuk az 1917. évi hirtelen csökkenést, a görbe további alakulása azonban nem olyan határozottan csökkenő irányzatú, mint ahogyan azt a vörhenynél láttuk, hanem a járványos időszakoknak megfelelően kisebb-nagyobb hullámzásokat mutat.

4. ábra. A kanyaró-mortalitás alakulása 1931—1958.
(százezer lakosra számítva)

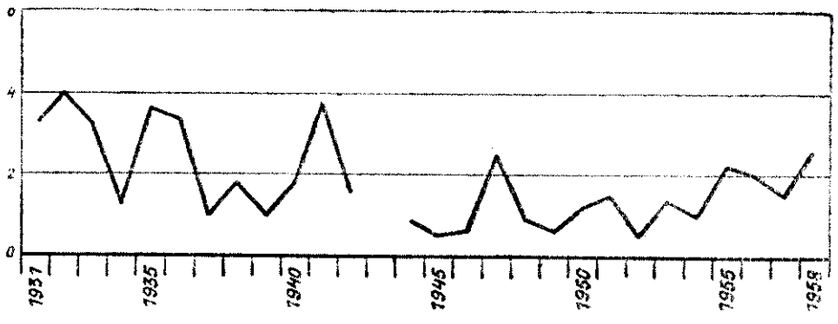

Meglepőnek tartjuk, hogy a többi hevenyfertőző betegségtől eltérően a kanyaró halálozási görbéje 1953-tól emelkedő irányzatú, és az utóbbi évben magasabb szinten volt, mint húsz évvel ezelőtt.

Ha az előzőkben már ismert módon vizsgáljuk a kanyaró mortalitását, a következőket találjuk.

7. tábla

A kanyaró-mortalitás alakulása

Év	Kanyaró miatt elhaltak száma		Év	Kanyaró miatt elhaltak száma	
	összesen	százezer lakosra számítva		összesen	százezer lakosra számítva
1931.....	285	3,3	1951.....	141	1,5
1932.....	348	4,0	1952.....	51	0,5
1933.....	288	3,3	1953.....	136	1,4
1934.....	119	1,3	1954.....	97	1,0
1935.....	333	3,7	1955.....	213	2,2
1936.....	312	3,4	1956.....	198	2,0
1937.....	93	1,0	1957.....	147	1,5
1938.....	168	1,8	1958.....	258	2,6

A századeleji magas mortalitás a harmincas évekre igen jelentős csökkenést mutat. Az elmúlt húsz év átlagában azonban a csökkenés üteme már eléggé lelassult.

Míg a harmincas években átlagosan 243-an haltak meg évenként kanyaró miatt, addig az ötvenes években 155-en. A halálozások számában bekövetkezett 36 százalékos csökkenés ellenére nyugtalanító, hogy az utóbbi években viszonylag magas értékeket találunk.

A mortalitás aránya, a százezer lakosra számított halálozások száma, a harmincas években 2,7, az ötvenes évek átlagában csupán 1,6 volt. A kanyaró lethalitása a tábla első időszakában 0,9, az utóbbi évtizedben 0,4 százalék, a csökkenés az előző időszakhoz viszonyítva 57 százalék volt. A lethalitásban bekövetkezett jelentős csökkenés ellenére napjainkban a kanyaró veszélyessége lényegesen nagyobb, mint a vörhenyé.

A kanyaró morbiditása a harmincas és ötvenes években a következőképpen alakult.

8. tábla

A kanyaró-morbiditás alakulása

Év	A bejelentett kanyaró-megbetegedések száma		Év	A bejelentett kanyaró-megbetegedések száma	
	összesen	százezer lakosra számítva		összesen	százezer lakosra számítva
1931.....	23 311	267	1951.....	45 845	487
1932.....	29 592	337	1952.....	23 742	250
1933.....	27 290	308	1953.....	54 314	567
1934.....	16 591	186	1954.....	36 871	381
1935.....	38 895	433	1955.....	50 053	510
1936.....	34 060	377	1956.....	36 849	375
1937.....	17 586	193	1957.....	37 650	384
1938.....	38 103	416	1958.....	48 685	494

Annak ellenére, hogy a bejelentett kanyaró-megbetegedések száma a bejelentési fegyelemtől függően csupán kisebb vagy nagyobb hányadát

képezi a ténylegesen előforduló esetek számának, mégis bizonyos következtetéseket vonhatunk le ezekből az adatokból a betegség járványos alakulására, szezonális ingadozására, kor szerinti és területi megoszlására vonatkozólag.

A járványgörbe majdnem egyformán arányos változásai jól érzékeltetik a kanyaró két-három évenkénti ciklusos ingadozásait. A járványgörbe háború utáni nagyobb arányú kilengései a morbiditásban bekövetkezett tényleges emelkedésre mutatnak.

5. ábra. A kanyaró-morbiditás alakulása 1931—1958
(százezer lakosra számítva)

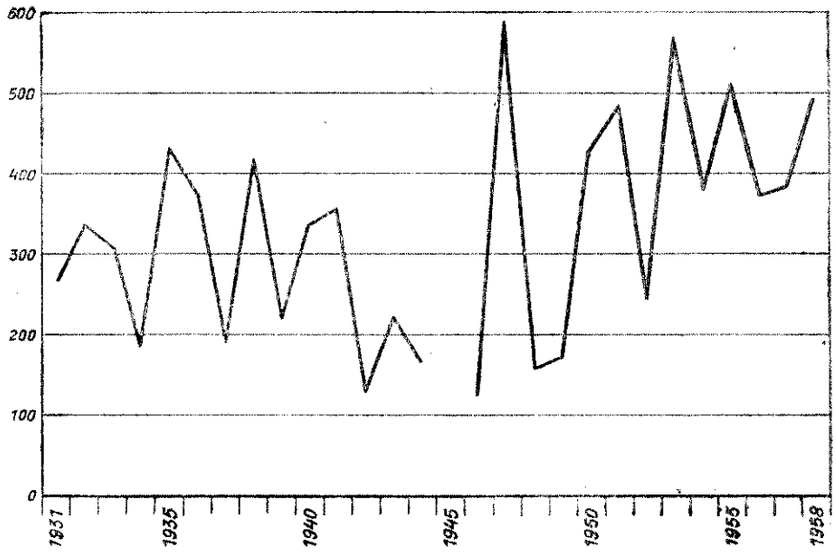

Amint a járványgörbéről is látjuk, a kanyaró-megbetegedések száma és aránya az ötvenes évek folyamán lényegesen nagyobb. Míg a megfigyelt harmincas évek folyamán évenként átlagosan 28 000 esetet jelentettek, addig az ötvenes években majdnem 42 000-et. A százezer lakosra számított morbiditási arány az előző időszakban átlagosan 315, az utóbbiban 431 volt. Az emelkedés nagysága a megbetegedések számánál 48, az arányszámnál 37 százalék volt. A morbiditás átlagos szintjének növekedése nagymértékben összefüggésben van a bejelentési fegyelem megjavulásával is.

A bejelentett betegek területi megoszlásánál nem látunk olyan nagy aránytalanságokat Budapest és vidék között, mint a vörhenynél. 1958-ban a fővárosban csupán 28 százalékát jelentették a megbetegedéseknek. Területi viszonylatban is jól megfigyelhető, hogy a járványgörbe ciklusos változásai legfeljebb éves eltolódásokkal, de általában követik az országos görbe alakulását.

A 9. táblában közöljük a kanyaró 1958. évi bejelentési és halálozási adatait, területi megoszlásban.

Lethalitásban nagy különbség van a főváros és a vidék között; a vidék lethalitása hétszeresen haladja meg a fővárosét. Aránylag sok megyében magasabb a lethalitás az országos átlagnál, különösen magas azonban Szabolcs megyében, ahol majdnem hatszorosa az országos átlagnak. A lethalitásban mutatkozó különbség részben azzal is magyarázható, hogy a vidéki bejelentések teljessége messze elmarad a budapestitől, és mivel elsősorban a súlyosabb megbetegedéseket jelentik be, ez egyik okozója lehet a vidéki magas lethalitásnak.

9. tábla

A kanyaró-lethalitási arányszámok területenként 1958-ban

Terület	Bejelentett betegek	Halálozások	Száz bejelentett betegre eső halálozások
	száma		száma
Budapest	13 463	17	0,1
Debrecen	496	2	0,4
Miskolc	844	1	0,1
Pécs	470	—	—
Szeged	430	1	0,2
Baranya	1 338	6	0,4
Bács-Kiskun	2 320	19	0,8
Békés	2 062	7	0,3
Borsod-Abaúj-Zemplén	3 238	29	0,9
Csongrád	1 696	4	0,2
Fejér	2 072	8	0,4
Győr-Sopron	1 340	11	0,8
Hajdú-Bihar	1 642	15	0,9
Heves	1 625	20	1,2
Komárom	1 200	6	0,5
Nógrád	1 088	10	0,9
Pest	4 108	33	0,8
Somogy	1 606	5	0,3
Szabolcs-Szatmár	1 127	31	2,8
Szolnok	2 314	11	0,5
Tolna	1 111	6	0,5
Vas	1 194	1	0,1
Veszprém	1 156	9	0,8
Zala	745	6	0,8
Összesen	*48 685*	*258*	*0,5*

A kanyaró kiterjedt előfordulása és az a körülmény, hogy az utóbbi években a hevenyfertőző betegségek között legmagasabb a mortalitása, indokolttá teszi, hogy részletesebben foglalkozzunk a megbetegedés, a halálozás és a lethalitás kor szerinti megoszlásával.

10. tábla

A kanyaró-megbetegedés és -lethalitás korcsoportok szerint 1955-ben és 1958-ban

Korcsoport (korév)	Százezer megfelelő korú lakosra esik				Száz bejelentett megbetegedésre esik	
	bejelentett megbetegedés		halálozás			
	1955	1958	1955	1958	1955	1958
1 éven aluli	2109	2040	48,0	74,2	2,3	3,6
1 éves	3795	3454	30,4	45,8	0,8	1,3
2 éves	3819	2944	9,9	14,4	0,3	0,5
3—4 éves	3162	3067	3,7	4,5	0,1	0,2
5—6 éves	2424	2380	2,0	2,6	0,1	0,1
7—9 éves	1773	1966	2,1	1,6	0,1	0,1
10 és több éves	44	38	0,6	0,0	0,1	0,1
Összesen	*511*	*494*	*2,3*	*2,6*	*0,4*	*0,5*

A kanyaró bármely életkorban előfordulhat, gyakorlatilag azonban a 10 éven aluli kisgyermekek betegsége; általában a bejelentett betegek 93 százaléka 10 éven aluli. A megbetegedések gyakorisága az 1—4 éves korúaknál a legmagasabb, a csecsemőkorban már alacsonyabb szinten van, mint az 5—6 éves korúaknál. Ma már a kanyaró a bölcsődés és óvodás korú gyermekek betegsége. Morbiditása az alsóbb iskolás korban jelentősen csökken, a 10 éven felüli korban nem számottevő.

Feldolgoztuk az alábbiakban a bejelentett kanyaró-megbetegedéseket több évre vonatkozóan kor szerint százalékos megoszlásban is. Azt tapasztaltuk, hogy a kanyaró-morbiditás a vörhenyéhez hasonlóan az utóbbi évtizedben eltolódott az alacsonyabb korcsoportok felé.

11. tábla

A bejelentett kanyaró-megbetegedések százalékos megoszlása kor szerint

Korcsoport (korév)	1955.	1956.	1958.
	évben		
1 éven aluli	8,7	8,4	6,5
1 éves	15,2	15,3	11,9
2 éves	13,8	15,5	11,3
3—4 éves	22,0	23,2	25,1
5—6 éves	16,7	15,5	17,1
7—9 éves	16,5	14,9	20,8
0—9 éves	*92,9*	*92,8*	*92,7*

A legutóbbi évben azonban a 3 éven aluliak részesedése a megbetegedések számában erősen csökkent, ami az 1956 óta észlelhető jelentős születésszám eséssel és ennek következtében e korcsoport arányának csökkenésével magyarázható. Az 1953—1954. évi magas születésszám hatása pedig 1958-ban a 3 éven felüli korcsoportoknál mutatkozik meg.

A 11. táblában jól látható, hogy a 10 éven aluliak aránya majdnem azonos volt a megjelölt években.

A kanyaró mortalitása a csecsemőkorban a legmagasabb, sokszorosan meghaladja az országos átlagot; 1 éves korban még aránylag magas, a 2 éves korban azonban már csak egyötöde a csecsemőkének. Az országos átlag körüli az 5—6 éves korban, 10 éven felül mortalitás már alig van.

A kanyaró lethalitása hasonlóan a mortalitáshoz, szintén a csecsemőkorban a legmagasabb, az 1 éves korban már majdnem egyharmadára csökken, a 2 éves korban az országos átlaggal egyező. A 3 éves koron felül pedig már igen alacsony szinten van.

Az 1958. évben a kanyaró mortalitási és lethalitási arányában bekövetkezett viszonylag kis emelkedés nagyon érzékenyen mutatkozik a 2 éves koron aluliaknál, ezenbelül különösen a csecsemőkorban. Vizsgáltuk a mortalitás kor és nem szerinti megoszlását is. A nem szerinti megoszlásban valamivel nagyobb arányban találjuk a fiúkat, mint a leányokat; az utóbbi négy évben átlagosan 52 százalék volt a fiú- és 48 a leánygyermek halott. A mortalitást korcsoportok és nem szerint kombinálva a 12. táblában dolgoztuk fel.

12. tábla

A kanyaró-mortalitás nem és kor szerint 1958-ban

Korcsoport (korév)	Fiú-		Leány-		Összes	
	gyermek-halálozások					
	száma	százezer megfelelő korú lakosra	száma	százezer megfelelő korú lakosra	száma	százezer megfelelő korú lakosra
1 éven aluli	65	81,3	50	66,6	115	74,2
1 éves	36	41,6	41	50,2	77	45,8
2 éves	16	16,6	11	12,1	27	14,4
3—4 éves	8	3,9	10	5,2	18	4,5
0—4 éves összesen	*125*	*26,7*	*112*	*25,4*	*237*	*26,1*

A megfigyelt öt éven aluli elhaltak az összes kanyaró-halálozás 92 százalékát tették ki. Érdekes, hogy a csecsemőkorban a fiúgyermekek mortalitása lényegesen magasabb, mint a lányoké, a fiúgyermekeknél az 1 éves korban majdnem fele a mortalitás, mint a csecsemőkorban volt, a lányoknál a csökkenés viszont nem ilyen nagymérvű. A 0—4 éveseknél már csak az a csekély különbség mutatkozik meg az arányszámokban, amelyet a fenti százalékos megoszlásnál már láttunk. A kanyaró összhalálozási gyakorisága 1958-ban a férfiaknál 2,8, a nőknél 2,5 százezrelék volt.

A kanyaró függetlenül az időjárási viszonyoktól, szórványosan az év minden szakában egyformán előfordulhat.

6. ábra. A kanyaró-megbetegedések száma havonként 1955—1958

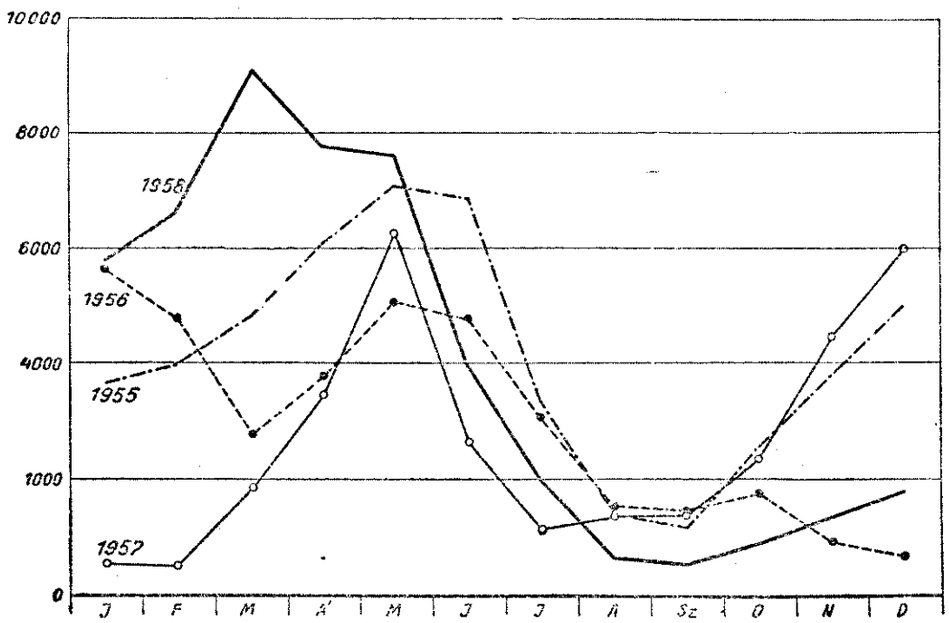

Szezonálisan azonban jellemző a kanyaróra, hogy főleg a tavaszi hónapok betegsége, általában hazánkban május és június hónapokban tetőzik a havi járványgörbe. Az utóbbi négy év átlagában a megbetegedéseknek több, mint a felét márciustól júniusig jelentették.

A kanyaró az egész világon előforduló hevenyfertőző betegség, az északi sarktól a déli sarkig minden égőv alatt egyformán ismert. Meg-

betegedési gyakorisága járvány esetén egyes országokban egészen extrém értékekig emelkedik. Nem minden országban kötelező a bejelentése, ezért morbiditási adatait nem tudtuk egyöntetűen feldolgozni.

13. tábla

A kanyaró-morbiditás, -mortalitás és lethalitás egyes európai és tengerentúli országokban, 1955.

Ország	Bejelentett megbetegedések száma		Halálozások száma		100 bejelentett megbetegedésre eső halálozások száma
	összesen	százezer lakosra számítva	összesen	százezer lakosra számítva	
Anglia és Wales	693 741	1561,0	176	0,4	0,1
Ausztria	.	.	33	0,5	.
Belgium	.	.	35	0,4	.
Csehszlovákia	.	.	178	1,4	.
Dánia	28 518	642,4	4	0,1	0,0
Franciaország	15 439	35,7	203	0,5	1,3
Jugoszlávia	20 480	116,4	141	0,8	0,7
Lengyelország	86 649	317,5	365	1,3	0,4
Magyarország	*50 053*	*510,0*	*213*	*2,2*	*0,4*
Német Szövetségi Köztársaság	.	.	203	0,4	.
Norvégia	11 138	324,8	5	0,1	0,0
Olaszország	57 934	118,3	198	0,4	0,3
Spanyolország	123 644	426,7	376	1,3	0,3
Svájc	.	.	17	0,3	.
Amerikai Egyesült Államok	545 814	330,3	345	0,2	0,1
Kanada	56 070	357,2	179	1,1	0,3
Mexikó	44 859	151,1	9716	32,7	21,7
Japán	60 180	67,6	1673	1,9	2,8
Törökország	18 036	74,8	472	2,0	2,6

Forrás: Epidemiological and Vital Statistics Report WHO, 1956. Vol. 9. No. 7. Demographic Yearbook 1957; egyes országok statisztikai évkönyvei; Annual Epidemiological and Vital Statistics, 1955.

A kanyaró morbiditása a megjelölt évben nemcsak Európában, hanem az egész világon is kiugróan legmagasabb Angliában és Walesben volt. Mortalitása és lethalitása legkedvezőbb Dániában és Norvégiában. A magyar mortalitási adat európai viszonylatban eléggé kedvezőtlen. Világviszonylatban is hihetetlenül magas a kanyaró-mortalitás és -lethalitás Mexikóban, ahol az 1955. évi adatok szerint minden ötödik bejelentett kanyarós beteg meghalt.

Ha nemzetközi viszonylatban vizsgáljuk a kanyaró kor szerinti megoszlását, szintén azt találjuk, mint hazánkban, hogy az utóbbi évtizedekben általában eltolódott a megbetegedések maximuma a fiatalabb korcsoportok felé.

Szamárköhögés (pertussis)

A múlt század végén volt olyan időszak, amikor a szamárköhögés mortalitása meghaladta még a legveszélyesebbnek tartott fertőző gyermekbetegségét, a diftériáét is. Hat évtizeddel ezelőtt 1897-ben egy év leforgása alatt a szamárköhögés 15 000 kisgyermek halálát okozta, mortalitása 93 százezrelék volt, ugyanakkor a diftériáé 86. Napjainkban bár halandóságá-

nak megközelítően sincs már olyan jelentősége, mint a múltban volt, mégis az a körülmény egyrészt, hogy a hevenyfertőző gyermekbetegségek között az utóbbi évtizedben a legtöbb halálozást okozta, másrészt a betegség előfordulási gyakoriságának — aránylag szűk korosztályt érintő — eléggé magas volta indokolttá teszi részletesebb feldolgozását.

A szamárköhögés — amint erre magyar elnevezése találóan utal — görcsös köhögési rohamokkal járó hevenyfertőző gyermekbetegség. A betegség súlyosságától függően különböző erősségű és időtartamú köhögési rohamok, rendszerint a késő éjszakai órákban hirtelen lépnek fel. Sokszor egymásután többször is jelentkező — nem egyszer igen heves — rohamok nemcsak a beteg gyermeket, hanem a szülőket is nagymértékben kifárasztják.

A betegség kórokozóját (a haemophilus pertussist) a beteg orr- és torokváladékából ki lehet tenyészteni; a beteg egyének terjesztik cseppfertőzés útján. A betegek a betegség kezdetétől számított másfél-két hónapig fertőzőképesek, fertőzőképességük azonban legerősebb a kezdeti hurutos szakban. A betegséghez társult szövődmények — főleg a tüdőgyulladás — súlyosan befolyásolhatják a betegség kimenetelét.

A szamárköhögés mortalitása a századforduló táján (lásd az 1. táblát) — annak ellenére, hogy már a megelőző évekhez képest jelentősen csökkent — magas értékeket mutatva, meghaladta a kanyaró mortalitását. Évenként átlagosan 7850-en haltak meg az akkori Magyarországon szamárköhögés miatt, halálozási aránya százezer lélekre számítva 47 volt. Az első világháború végére ez az arányszám már majdnem egyötödére csökkent. Az ötvenes évek körül — harminc év elmultával — mortalitása bár egyharmadára csökkent, magasabb volt, mint a másik három fertőző gyermekbetegségé (lásd a 2. táblát) és meghaladta a diftéria és vörheny együttes halálozási gyakoriságát.

7. ábra. A szamárköhögés-mortalitás alakulása 1931—1958

(százezer lakosra számítva)

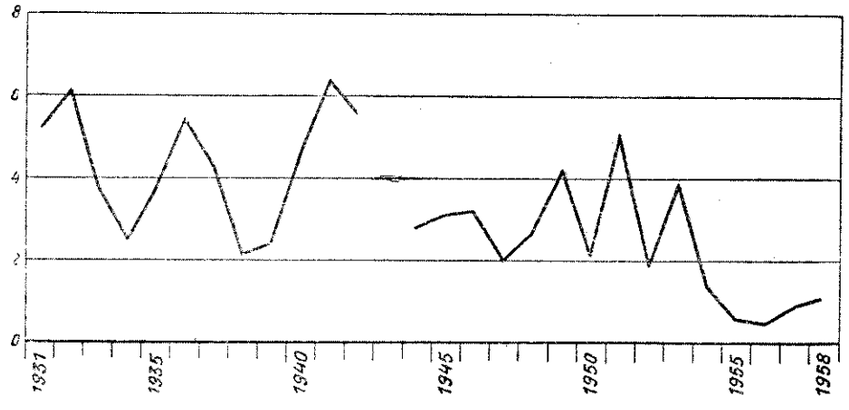

A szamárköhögés halandósági görbéje a második világháborút megelőzően 4—5 évenként visszatérő tetőzésekkel eléggé szabályos hullámzást mutat; a háború után ilyen szabályos alakulást nem látunk. Az 1954. évtől csökkenő, majd az utóbbi években ismét kissé emelkedő irányzatú a görbe. A szamárköhögés halandósági görbéjében 1953 után bekövetkezett kedvező változás a gyógyításban bevezetett új gyógyszerek (antibiotikumok) jó hatásának tulajdonítható.

14. tábla

A szamárköhögés-mortalitás alakulása

Év	Szamárköhögés miatt elhaltak száma		Év	Szamárköhögés miatt elhaltak száma	
	összesen	százezer lakosra számítva		összesen	százezer lakosra számítva
1931.....	455	5,2	1951.....	485	5,1
1932.....	538	6,1	1952.....	179	1,9
1933.....	333	3,8	1953.....	378	3,9
1934.....	226	2,5	1954.....	136	1,4
1935.....	331	3,7	1955.....	58	0,6
1936.....	501	5,5	1956.....	45	0,5
1937.....	394	4,3	1957.....	86	0,9
1938.....	195	2,1	1958.....	111	1,1

A harmincas években a szamárköhögés-halálozás az akkoriban még igen magas mortalitású diftéria után — lényegesen meghaladva a kanyaró-, illetve a vörheny-mortalitást — második helyen állt. Az ötvenes évek folyamán mortalitását már az első helyen találjuk, több, mint kétszerannyi halálozást okozott az utóbbi évtizedben, mint a diftéria és a vörheny együttvéve és majdnem 20 százalékkal meghaladta a kanyaró-halálozások számát is.

Míg az első időszakban évenként átlagosan 372 személy halt meg szamárköhögés miatt, addig a jelenlegi évtizedben — bár a halálozások száma a harmicas évekéhez viszonyítva felére csökkent — még mindig eléggé sok, 185 elhalálozást találunk. A százezer lakosra számított halálozási arány az első nyolc év átlagában 4,2, az utóbbi évek átlagában 1,9 volt. Az 55 százalékos csökkenés ellenére átlagos halálozási aránya magasabb volt, mint az előzőkben tárgyalt hevenyfertőző gyermekbetegségeké. Kedvező jelenségnek tekinthetjük az utóbbi öt év viszonylag alacsony mortalitását.

A szamárköhögés lethalitása az elmúlt húsz év alatt egyötödére csökkent. Míg a harmincas évek folyamán száz bejelentett megbetegedésre 5 halálozás jutott, addig az utóbbi évtizedben csupán 1. A lethalitás 0,5 százalékos értékkel 1956-ban volt a legalacsonyabb.

A szamárköhögés morbiditásának vizsgálatakor az előzőkben tárgyalt hevenyfertőző megbetegedésekhez hasonlóan figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy a ténylegesen előforduló esetek eléggé jelentős része nem kerül bejelentésre.

A szamárköhögés járványgörbéje különösebb jellegzetességet nem mutat. Az 1951-től észlelhető extrém tetőzések jól szemléltetik a morbiditásban bekövetkezett változást. Feltétlenül tényleges emelkedéssel állunk szemben, mert ilyen nagyarányú eltérések nem magyarázhatók meg csupán a bejelentési fegyelem megjavulásával. Az 1951—1954. szamárköhögés-járványos évek mintegy folytatását képezik az 1949—1951. vörheny-járványos érveknek. (Lásd a 2. és a 8. ábrát.)

A morbiditás megnövekedését számszerűleg jól szemléltetik a 15. tábla adatai.

Míg a harmincas évek folyamán évenként átlagosan 7300 szamárköhögés-megbetegedést jelentettek, addig az utóbbi évtizedben ennek majdnem háromszorosát, mintegy 21 000-et. A megbetegedések gyakorisága az első

időszakban 82, az ötvenes években ennél lényegesen (165 százalékkal) magasabb, 217 százezrelék volt.

15. tábla

A szamárköhögés-morbiditás alakulása

Év	A bejelentett szamárköhögés-megbetegedések száma		Év	A bejelentett szamárköhögés-megbetegedések száma	
	összesen	százezer lakosra számítva		összesen	százezer lakosra számítva
1931.....	7 954	91	1951.....	24 650	262
1932.....	8 009	91	1952.....	18 921	199
1933.....	5 960	67	1953.....	56 967	594
1934.....	4 859	54	1954.....	19 446	201
1935.....	6 208	69	1955.....	9 626	98
1936.....	10 975	121	1956.....	9 119	93
1937.....	8 820	97	1957.....	15 565	159
1938.....	5 625	61	1958.....	12 956	131

8. ábra. A szamárköhögés-morbiditás alakulása 1931—1958
(százezer lakosra számítva)

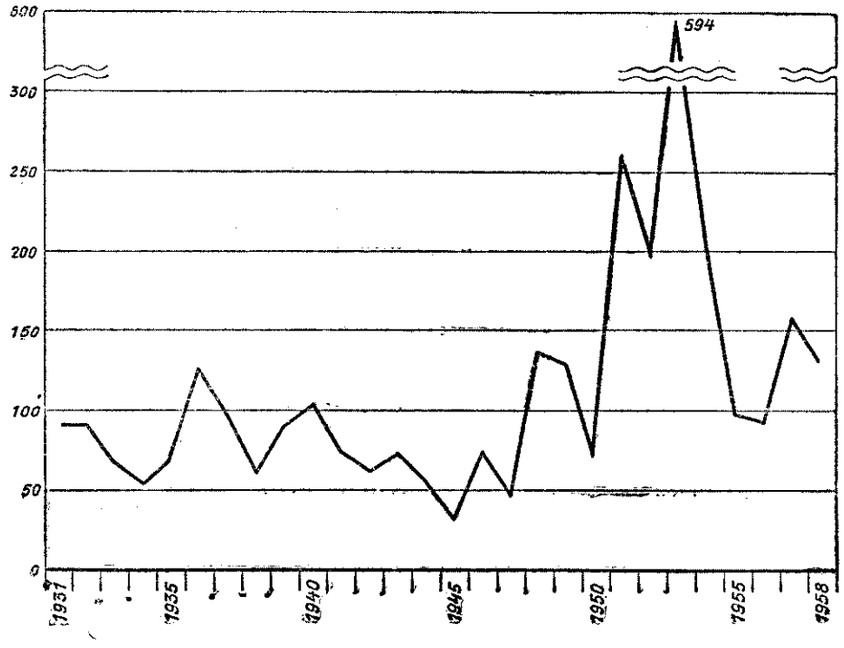

Mind a megbetegedések átlagos számában, mind gyakoriságában ez évtizedben bekövetkezett nagyarányú növekedést főleg az 1953., igen erősen szamárköhögés-járványos év kiugróan magas morbiditási értékei okozták.

A szamárköhögés szórványosan az egész ország területén előfordul. A bejelentett megbetegedések területi megoszlásánál nem találunk olyan aránytalan eltérést a főváros és a vidék között, mint a vörhenynél. 1953-ban a megbetegedések 23 százalékát jelentették Budapestről; a megbetegedés gyakoriságát tekintve a leginkább járványos területek voltak: Heves (821 százezrelék), Nógrád (781), Veszprém megye (759), Budapest főváros (745), valamint Hajdú-Bihar (707) és Borsod-Abaúj-Zemplén megye (680). Amint látjuk főleg az ipari jellegű, földrajzilag hegyes-dombos vidékű megyék szerepeltek igen magas morbiditási értékekkel. (Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megye adatai Debrecen és Miskolc morbiditását is magukban foglalják.)

Az 1958. évi bejelentések alapján részletesen feldolgoztuk az alábbi táblában a szamárköhögés-megbetegedések és -halálozások adatait területi megoszlásban.

16. tábla

A szamárköhögés-megbetegedések és -halálozások területenként 1958-ban

Terület	Bejelentett betegek	Halálozások	Száz bejelentett betegre eső halálozások száma
	száma		
Budapest	2 422	6	0,2
Debrecen	415	1	0,2
Miskolc	202	2	1,0
Pécs	121	—	—
Szeged	187	—	—
Baranya	236	1	0,4
Bács-Kiskun	868	17	2,0
Békés	513	7	1,4
Borsod-Abaúj-Zemplén	902	9	1,0
Csongrád	334	6	1,8
Fejér	412	4	1,0
Győr-Sopron	504	5	1,0
Hajdú-Bihar	572	7	1,2
Heves	455	6	1,3
Komárom	630	3	0,5
Nógrád	274	5	1,8
Pest	1 028	9	0,9
Somogy	370	1	0,3
Szabolcs-Szatmár	571	13	2,3
Szolnok	612	4	0,7
Tolna	190	2	1,1
Vas	277	1	0,4
Veszprém	641	1	0,2
Zala	220	1	0,5
Összesen	*12 956*	*111*	*0,9*

A főváros és a vidék lethalitása között viszonylag nem olyan nagy az eltérés, mint a többi hevenyfertőző betegségnél, de még így is jelentős, A vidék lethalitása ötszöröse a fővárosinak; 1958-ban viszonylag magas volt Szabolcs-Szatmár és Bács-Kiskun megye lethalitása. A lethalitás területi értékelésénél, mint már említettük, figyelembe kell venni, hogy a fővárosban lényegesen jobb a bejelentési fegyelem, mint vidéken. Ez a körülmény jelentősen módosítja a lethalitást.

A morbiditás aránya a megfelelő korcsoportokra számítva 1953-ban a 2 éves, majd utána közvetlenül a csecsemő- és az 1 éves korban volt a legmagasabb, viszonylag magas volt a 3—4 éves korúaknál. Az 5—6 éves korban már kevesebb, mint fele a 2 éves korúakénak. 10 éves koron felül a megbetegedés csak elvétve fordult elő.

1953-ban a szamárköhögés miatt elhaltak 67 százaléka csecsemő, további 22 százaléka pedig 1 éves korú volt. A csecsemőkorban a morbiditás gyakorisága majdnem háromszorosa volt az 1 évesekének és tízszerese a 2 évesekének. 3—4 éves korban még az átlag felett van, 4 éves koron felül a halandóság már igen alacsony értéket mutat. 10 éves koron felül halálozás nem fordult elő.

17. tábla

A szamárköhögés-megbetegedés és -lethalitás korcsoportok szerint 1953-ban és 1958-ban

Korcsoport (korév)	Százezer megfelelő korú lakosra esik				Száz bejelentett megbetegedésre esik	
	bejelentett megbetegedés		halálozás			
	1953	1958	1953	1958	1953	1958
1 éven aluli	5192	1626	136,3	56,1	2,6	3,4
1 éves	4815	869	47,3	8,9	1,0	1,0
2 éves	5450	563	14,2	2,7	0,3	0,5
3—4 éves	4517	638	4,6	0,3	0,1	0,0
5—6 éves	2656	778	0,3	0,6	0,0	0,1
7—9 éves	780	368	0,2	—	0,0	—
10 éves és idősebb ..	21	8	—	0,0	—	0,1
Összesen	*594*	*131*	*3,9*	*1,1*	*0,7*	*0,9*

Vizsgáltuk az 1953. év folyamán szamárköhögés miatt elhalt csecsemők kor szerinti megoszlását is. A 253 csecsemőhalottnak csupán 4 százaléka volt 1 hónapos koron aluli, az élet első hetében halálozás nem fordult elő. Az 1—6 hónapos korúak a szamárköhögés miatt elhalt összes csecsemőhalottak 67 százalékát tették ki.

A lethalitás a mortalitáshoz hasonlóan a csecsemőkorban a legmagasabb, viszonylag magas még az 1 éves korban, a 2 éves korúaknál aránya már egykilencede a csecsemőkének. A lethalitás 3 éven felül már alig mérhető.

1958. évben mind a morbiditásban, mind a mortalitásban jól érzékelhető eltolódás következett be a legalacsonyabb, illetve az idősebb korosztályok felé. A morbiditás 1958-ban már a csecsemőkorban a legmagasabb, utána majdnem fele olyan arányban az 1 évesek, majd sorrendben az 5—6 és a 3—4 éves korúak morbiditása következik. Az elhaltak 78 százaléka csecsemő, 14 százaléka 1 éves korú volt. A csecsemők halandósága megközelítően hatszorosa volt az 1 évesekének, a 2 éves korban viszont már csupán egyharmada az 1 éves korúakénak. Emelkedést látunk 1953-hoz viszonyítva a mortalitásban az 5—6 éves korúaknál. 1958-ban a 7—9 éves korúaknál halálozás nem fordult elő. A lethalitás főleg a csecsemő- és a 2 éves korban mutat emelkedést.

A bejelentett megbetegedések százalékos megoszlása az alább megjelölt években a következő volt. Mind a morbiditásban, mind a mortalitásban az utóbbi években a legalacsonyabb, illetve az idősebb korcsoportok felé bekövetkezett eltolódás az 1953-tól kötelezően végzett szamárköhögés elleni védőoltások hatásával magyarázható. (Lásd a 18. táblát.)

A szamárköhögésnél a kanyarótól eltérően nemcsak az idősebb, hanem az egész fiatal korosztályok felé is látunk eltolódást.

A 19. táblában közöljük a szamárköhögés-halálozások számának nem és kor szerinti százalékos megoszlását.

A csecsemőkorban hasonló eltérést találunk a szamárköhögésnél is, mint a kanyarónál. Ez a különbség azonban a 0—6 éves gyermekeknél már teljesen kiegyenlítődik és majdnem egyforma arányban szerepel mindkét nem a halálozásban.

18. tábla

A bejelentett szamárköhögés-megbetegedések százalékos megoszlása kor szerint

Korcsoport (korév)	1953.	1956.	1958.
	évben		
1 éven aluli	16,9	18,0	19,5
1 éves	14,7	9,5	11,3
2 éves	16,8	9,5	8,1
3—4 éves	27,5	24,7	19,6
5—6 éves	15,0	24,7	21,0
7—9 éves	6,2	9,4	14,6
0—9 éves összesen	*97,1*	*95,8*	*94,1*

19. tábla

A szamárköhögés-halálozás nem és kor szerint 1958-ban

Korcsoport (korév)	Fiú-		Leány-		Összes	
	gyermek-halálozások					
	összesen	százezer megfelelő korú lakosra	összesen	százezer megfelelő korú lakosra	száma	százezer megfelelő korú lakosra
1 éven aluli	46	57,5	41	54,6	87	56,1
1 éves	7	8,1	8	9,8	15	8,9
2 éves	1	1,0	4	4,4	5	2,7
3—4 éves	—	—	1	0,5	1	0,3
5—6 éves	2	1,1	—	—	2	0,6
0—6 éves összesen	*56*	*8,7*	*54*	*8,8*	*110*	*8,7*

A szamárköhögés az időjárástól függetlenül az év bármely szakában egyformán előfordulhat; az utóbbi évtizedben általában nem nagy kitérésekkel ugyan, de a nyári hónapokban tetőzött a görbe. Eléggé magas értékeket, 1958-ban pedig tetőzést találunk a téli hónapokban is.

9. ábra. A szamárköhögés-megbetegedések száma havonként 1953, 1956—1959.

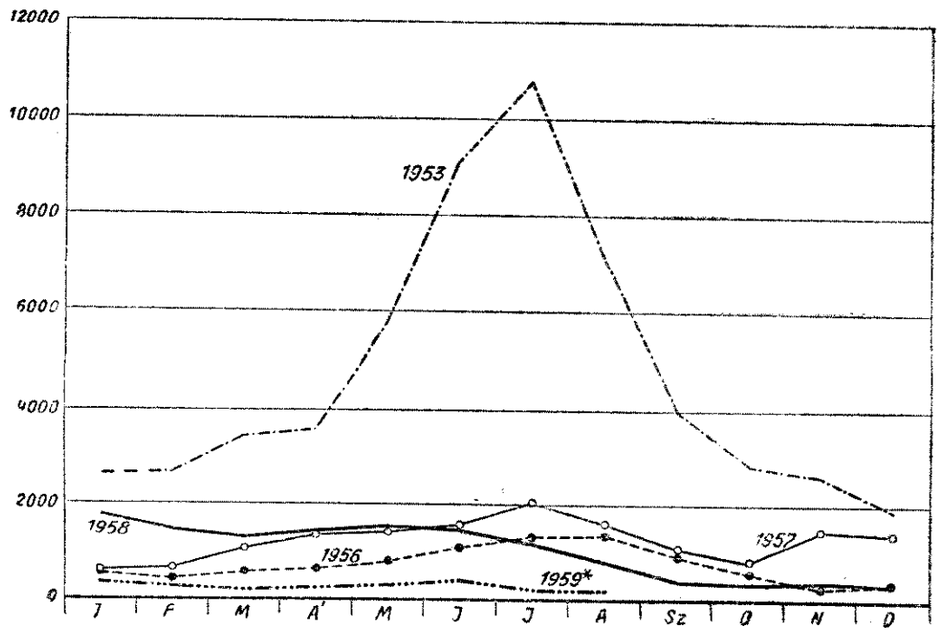

Az elmúlt négy év folyamán a megbetegedések harmadrészét május—június hónapokig jelentették.

A szamárköhögés éppen úgy, mint az előzőkben tárgyalt többi heveny-fertőző betegség, szórványosan és járványosan az egész világon előfordul. Egyes országokban gyakorisága igen magas értékeket mutat, például Dániában 1956-ban százezer lakosra 1535 megbetegedés jutott. Halálozás az utóbbi évtizedben a legtöbb országban magasabb volt, mint a többi heveny-fertőző gyermekbetegségé. Szezonálisan országonként nagyon változó ingadozásokat találunk. Több ország havi megbetegedési adatainak átlagos alakulása téli és nyári tetőzést mutat.

20. tábla

A szamárköhögés-morbiditás, -mortalitás és -lethalitás egyes európai és tengerentúli országokban az 1955. évben

Ország	Bejelentett szamárköhögés-megbetegedések száma		Szamárköhögés-halálozások száma		100 bejelentett megbetegedésre eső halálozások száma
	összesen	százezer lakosra számítva	összesen	százezer lakosra számítva	
Ausztria	6 741	96,7	70	1,0	1,0
Csehszlovákia	41 084	313,8	120	0,9	0,3
Dánia	27 254	614,0	5	0,1	0,02
Egyesült Királyság	88 061	172,8	116	0,2	0,1
Finnország	3 534	83,3	5	0,1	0,1
Görögország	3 124	39,2	8	0,1	0,3
Hollandia	.	.	30	0,3	.
Jugoszlávia	28 006	158,8	302	1,7	1,1
Lengyelország	64 433	236,2	.	.	.
Magyarország	*9 626*	*98,0*	*58*	*0,6*	*0,6*
Német Demokratikus Köztársaság (Berlin demokratikus övezetével)	.	.	283	1,6	.
Német Szövetségi Köztársaság	41 014	81,7	398	0,8	1,0
Norvégia	27 219	793,8	13	0,4	0,05
Olaszország	24 327	50,7	234	0,5	1,0
Portugália	2 609	29,8	169	1,9	6,5
Svájc	4 967*	99,8	20	0,4	0,4
Amerikai Egyesült Államok	62 786	38,2	467	0,3	0,7
Kanada	13 682	87,2	136	0,9	1,0
Mexikó	23 823	80,3	7462	25,1	31,3
Japán	14 134	15,8	401	0,5	2,8

* Becsült adat.
Forrás: Epidemiological and Vital Statistics Report Vol. 11, No 7, 1958; Statisticka Rocenka CSR 1958.

Hazánkban 1955-ben a szamárköhögés halandósága nemzetközi viszonylatban aránylag kedvezően alakult. Igen magas volt a kanyaróéhoz hasonlóan a mortalitás Mexikóban.

A 21. táblában összefoglalva közöljük 564 millió lakost képviselő 28 ország mortalitási adatait a megjelölt négy hevenyfertőző megbetegedésre vonatkozóan százezer lakosra számítva.

28 ország összevont mortalitási adatai 21. tábla

(százezer lakosra számítva)

Fertőző betegség	1950.	1951.	1952.	1953.	1954.	1955.
	évben					
Vörheny	0,25	0,24	0,26	0,20	0,16	0,15
Szamárköhögés	4,99	3,20	2,76	2,68	2,64	1,84
Kanyaró	2,75	4,55	2,17	3,14	1,84	2,57
Diftéria	0,98	0,78	0,67	0,61	0,51	0,50

Forrás: Epidemiological and Vital Statistics Report. WHO. 1956. Vol. 9 No. 7.

Mint a korcsoportok szerinti megoszlást feltüntető táblák mutatták, a tárgyalt megbetegedések túlnyomó része a gyermekkorúakat érinti (ezért nevezik őket fertőző gyermekbetegségeknek is). Az általános időbeli és nemzetközi összehasonlításnál azonban a morbiditási és mortalitási arányszámokat — az orvosi irodalomban és a nemzetközi statisztikai gyakorlatban alkalmazott módszerrel egyezően — az összlakosságra számítottuk. Ezt az indokolja, hogy a megbetegedettek korstruktúrája országonként, illetve időszakonként különböző és sem a lakosság, sem a betegek korcsoporti megoszlása nem áll mindig rendekezésre. Ez a számítási mód, ha nem is olyan differenciált, mint a korspecifikus arányszám, gyakorlatilag megfelelő tájékoztatást nyújt. Alkalmazása a betegségek, illetve az egymást követő évek vagy időszakok összehasonlítását egyáltalán nem zavarja; a nemzetközi, illetve nagyobb távlati időbeli összehasonlítást is csak akkor befolyásolja, ha a vizsgált területeken, illetve időszakokban a gyermeknépességnek az összlakossághoz viszonyított aránya eltérő. Mivel azonban a gyermeknépesség arányában mutatkozó eltérések általában nem túlságosan jelentősek, így ezeknek az arányszámra gyakorolt zavaró hatása sem számottevő.

*

A jelen, valamint előző tanulmányaink adatait összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a hevenyfertőző betegségek mortalitásának általános jellegű csökkenése, illetve egyes fertőző betegségek morbiditásának felszámolása terén elért eredményeink ellenére évtizedünk ez ideig járványok szempontjából nagyon kedvezőtlen volt. Egyrészt szokatlan kiterjedésű járványok lezajlása, másrészt egyes években (például 1957-ben) különböző járványok halmozódása nagymértékben veszélyeztették a lakosságot, nehéz feladatok elé állították egészségügyi szerveinket és súlyosan károsították népgazdaságunkat. A fent említett, aránylag rövid időszakra vonatkozó nemzetközi adatok azt mutatják, hogy nem elszigetelt jelenséggel álltunk szemben hazánkban, hanem általában az egész világon hasonlóan kedvezőtlenül alakult az egyes hevenyfertőző betegségek morbiditása.

Általában a fertőző betegségek gyógyítása terén komoly eredményeket értünk el az utóbbi évtizedben, egyes betegségek megelőzésében azonban még sok probléma megoldásra vár.

Irodalom

(A szövegben nem említett források jegyzéke)

Egészségügyi Minisztérium járványügyi jelentései 1951—1958.
Gromasevszkij—Vajndroh: Részletes járványtan. Budapest. 1952.
Dr. Szél Tivadar: Egészségügyi statisztika. Budapest. 1930.

DR. ZAFIR MIHÁLY:

A VENDÉGLÁTÓHÁLÓZAT EGYES IDŐSZERŰ PROBLÉMÁI

A vendéglátókereskedelem hálózatáról a felszabadulás után első ízben az 1948. év végén gyűjtöttek adatokat, a népszámlálással egyidejűleg ugyanis az önálló iparosokat és kereskedőket is összeírták. Az összeírás adatai szerint 1948 végén az országban 18 592 vendéglátóhely[1] működött, és ezekben kereken 37 000 fő, egységenként átlagosan tehát 2 fő dolgozott. Egy évtizeddel ezelőtt a vendéglátóegységek kevés kivétellel magánkézben voltak. A következő években a magánkereskedelem jelentősége mindjobban csökkent, és 1952-ben már csaknem valamennyi vendéglátóhely a szocialista kereskedelemhez tartozott.

1952 végén az 1948. év végi helyzethez képest lényegesen kisebb volt a hálózat: az állami és a szövetkezeti kereskedelem vendéglátóhelyeinek száma mindössze 5920 (a magánkézben levő vendéglátó üzemekkel együtt 5940) volt, az egységek dolgozóinak átlagos száma azonban az 1948. évi 2 fővel szemben 4 főre emelkedett. A szocialista kiskereskedelem ugyanis elsősorban a nagyobb létszámú, kulturáltabb egységeket tartotta fenn, és ilyeneket létesített. Bár kétségtelen, hogy a magánkereskedelem üzlethálózata túlméretezett volt, mégis a vendéglátóhelyek és alkalmazottaik számának ilyen nagyarányú (18 592-ről 5920-ra, illetve 37 000 főről 25 000 főre) csökkenése utal arra, hogy az akkori hálózat nem volt alkalmas az igények kielégítésére.

A szocialista kereskedelem vendéglátóhálózata a következő években nagymértékben fejlődött: részint kis, egy- vagy kétszemélyes egységeket létesítettek olyan helyeken, ahol a hálózat nagyon hiányos volt, részint pedig tovább folyt a nagy, kulturált egységek alapítása. Ennek eredményeként 1952 és 1958 között a vendéglátóegységek száma 70, a hálózatban foglalkoztatottaké pedig több, mint 80 százalékkal emelkedett. Az utolsó években emellett némi jelentőségre tettek szert a magánvendéglátóhelyek is.

Az 1. tábla jól tükrözi, hogy milyen jelentős helyet foglalnak el a vendéglátóhálózatban a nagy egységek. A tíznél több alkalmazottat foglalkoztató egységekben dolgozik jelenleg a hálózat alkalmazottainak több, mint 50 százaléka. (1948-ban ez az arány mintegy 12 százalék volt.) E nagy üzletek között igen sok korszerű egységet találunk.

[1]Étterem, vendéglő, cukrászda, italbolt (kocsma, söntés) és más vendéglátóegység.

1. tábla

*A vendéglátóhelyek és alkalmazottaik számának megoszlása a vendéglátóhelyek nagyságcsoportjai szerint**

A foglalkoztatottak száma (fő)	A vendéglátóhelyek			
	száma (darab)		foglalkoztatottainak száma (fő)	
	1948.	1958.	1948.	1958.
	év végén			
1	10 220	6 120	10 220	6 120
2—3	6 796	2 600	15 318	6 400
4—10	1 359	1 380	7 024	9 630
10-nél több	217	1 000	4 705	24 600
Összesen	*18 592*	*11 100*	*37 267*	*46 750*

* Az 1958. évi megoszlást az 1957. december 31-i összeírás adatai alapján, számításokkal állapítottuk meg; a magánvendéglátók és alkalmazottaik számát az 1957. évi adatokkal azonosnak vettük (a magánvendéglátóhelyek száma 750, alkalmazottaik száma pedig 1200 fő volt). Az összehasonlítást bizonyos mértékig torzítja, hogy 1948-ban a foglalkoztatottak, főleg a segítő családtagok számát illetően számolni lehet eltitkolással.

A vendéglátóhelyeken foglalkoztatottak száma az 1948. évi 37 000 főről 1958-ra 47 000 főre nőtt; ezenkívül mintegy 7000 főt foglalkoztatnak a vendéglátóvállalatok központjaiban jórészt olyan feladatokkal, amelyeket annakidején a magánvendéglátók az üzletekben láttak el. A vendéglátóhelyek száma ugyan lényegesen kevesebb, mint tíz évvel ezelőtt volt, ez azonban csak kismértékben adódik abból, hogy helyenként még hiányoznak vendéglátóhelyek, lényegében annak következménye, hogy a magánkereskedelem említett felesleges túlméretezettségét kiküszöbölték.

A vendéglátóhálózat fejlődésének megítélésénél figyelembe kell venni az üzemi étkezés hálózatát is. Az üzemi étkezés az államosítások előtt összehasonlíthatatlanul szűkebb körű volt. A munkások és az alkalmazottak jelentős része hazulról hozta az ebédjét, egy részük hazajárt ebédelni mivel osztott munkaidőben dolgozott, és csak kis részük vette igénybe a vendéglátóipart (kifőzdéket, környékbeli olcsóbb étkezdéket). Jelenleg az üzemi vendéglátóvállalatok, valamint a vállalati, hivatali saját kezelésben levő üzemi konyhák mintegy 16 000 alkalmazottal naponta 600—650 000 ember ebédjét és 80—100 000 ember vacsoráját biztosítják.[2]

Az ismertetett tények csak igen nagy vonalakban mutatják a hálózat fejlődését, adatok híján nincs mód arra, hogy a hálózatot, a mindenkori kapacitást, az áruforgalom összetételét együttesen elemezve tegyünk időbeli összehasonlításokat. Mégis a hálózat bemutatott alakulása, az üzemi étkezés elterjedése, a nagyobb, kulturáltabb hálózati egységek arányának nagymértékű növekedése és nem utolsósorban a vendéglátóforgalom tíz év alatti megkétszereződése egyaránt bizonyítéka a vizsgált időszak alatt végbement fejlődésnek. Az elért eredményekkel azonban nem szabad megelégedni: a vendéglátókereskedelemmel szemben ma már fokozottabb és sok tekintetben minőségileg is új követelményeket kell támasztani. E követelményeknek kíván e cikk főbb vonalakban hangot adni.

[2] Az üzemi étkezés problémáival a cikkben nem kívánok foglalkozni, ezért a továbbiakban az üzemi étkezést csak vázlatosan érintem olyan helyeken, ahol az feltétlenül szükséges.

A vendéglátóforgalom és a vendéglátóhálózat összetétele

1958-ban a vendéglátás és az üzemi étkezés keretében együttesen kereken 9 milliárd forint forgalmat értek el. A forgalom összetételének beható vizsgálatához arra van szükség, hogy azt jellegzetes árucsoportok — meleg ételek, cukrászati készítmények, büféáruk, eszpresszókávé, üdítő italok, szeszes italok, dohányáru — szerint részletezzük. Olyan statisztika azonban, amelyből ezek az adatok közvetlenül rendelkezésre állanának, a vendéglátókereskedelemben nincsen. Ezért a forgalom összetételének tanulmányozásához az említett jellegzetes árucsoportok forgalmát becslés útján állapítottuk meg. A becslések elvégzéséhez nagy segítséget nyújtott a Népi Ellenőrzési Bizottság ez év első felében tartott vizsgálatainak adatanyaga. Számításaink során ezeket az adatokat, valamint a vendéglátókereskedelem áruellátási adatait és a vendéglátókereskedelmi statisztika egyes — általában szűkebb és kereskedelmi szervezetek szerint eltérő — csoportosításait használtuk fel. A vendéglátó- és üzemi étkezési forgalom összetétele az áruk jellegzetes csoportjai szerint a következő:

Megnevezés	Millió forint
Melegétel-forgalom	
üzemi étkezés*	1400 — 1450
vendéglői étkezés	350 — 380
Cukrászati készítmények, fagylalt	500 — 520
Büféáruk,** péksütemény stb.	450 — 500
Eszpresszókávé	320 — 330
Üdítő ital, szóda- és ásványvíz	180 — 220
Szeszes italok	5400 — 5500
Dohányáru stb.	210 — 220
Összesen:	*9005*

* A vendéglátóhelyeken előfizetéses étkezés keretében lebonyolított kb. 100 millió forint értékű forgalommal együtt.
** Szendvics, hidegtál, pogácsa stb.

A 9 milliárdos forgalomból 2,7—2,8 milliárd forintra tehető az ételforgalom, azaz a meleg ételek, cukrászati készítmények, büféáruk forgalma együtt, ami a lakosság teljes élelmiszerfogyasztásának mintegy 7—8, csak a nyersanyagértéket számítva pedig kb. 4 százalékát teszi. A vendéglátásnak és az üzemi étkezésnek a lakosság ételellátásában betöltött szerepe az utóbbi években nem erősödött, sőt inkább valamelyest gyengült; erre mutat az, hogy míg 1955—1958 között a lakosság összes élelmiszerfogyasztása mintegy 17 százalékkal emelkedett, addig ugyanezen időszak alatt a vendéglátás és az üzemi étkezés ételforgalma csak kisebb mértékben, kb. 10 százalékkal nőtt.

Az ételforgalom a teljes vendéglátó- és üzemi étkezési forgalomnak mintegy 31 százaléka, ezenbelül a meleg ételek forgalma kb. 20 százalékot tesz ki. Ezek az arányok a vendéglátásnál és az üzemi étkezésnél egymástól erősen eltérnek. Az üzemi étkezés keretében ugyanis ételen kívül mást (például italt) igen keveset árusítanak, a vendéglátásnál viszont az étel az összforgalomnak csak kis hányada. (Lásd a 2. táblát.)

A szeszesital-forgalom az összforgalomnak kb. 60, a vendéglátóforgalomnak pedig valamivel több, mint 70 százaléka. 1953 óta a szeszesital-forgalom mintegy 55—57, az összforgalom pedig kb. 45—47 százalékkal emelkedett. Ezek az adatok különösen éles megvilágításba helyezik azt a tényt, hogy a kb. 5,4 milliárd forintot kitevő szeszesital-forgalom mellett az üdítőitalok 0,2

milliárdos forgalma (amiből jelentős rész szódavíz) mennyire kevés. Az üdítő italok ilyen kicsi forgalma sürgetően követeli az üdítő italok árusítása körüli különböző kérdések (ár- és árrésproblémák, palack- és töltőgépkapacitáshiány stb.) megoldását.

2. tábla

Az ételforgalom aránya

Megnevezés	Meleg étel	Egyéb étel	Összes étel
	az összforgalom százalékában		
Vendéglátás	5	12	17
Üzemi étkezés	85	8	93
Összesen	*20*	*11*	*31*

*

A vendéglátás és az üzemi étkezés 1958. évi 9 milliárd forintos forgalmából 7,4 milliárd forint vendéglátóforgalmat a szocialista kiskereskedelem 10 350 egysége, 1,6 milliárd forint üzemi étkezési forgalmat pedig mintegy 2400 üzemi konyha és kb. 500 üzemi büfé bonyolított le.

A vendéglátóhálózat összetételét a 3. tábla mutatja.

3. tábla

A szocialista kiskereskedelem vendéglátóegységeinek száma és forgalma

Megnevezés	A vendéglátó egységek	
	száma 1958. év végén	forgalma 1958-ban millió forint
Étterem, vendéglő	702	1060
Kisvendéglő	573	435
Népbüfé	32	163
Kifőzde és lacikonyha	30	10
Cukrászda, eszpresszó	1 260	923
Italbolt, kocsma, söntés	6 660	4400
Büfé	746	317
Bár, kávéház	50	50
Termelői borkimérés	297	77
Összesen	*10 350*	*7435*

Valamennyi vendéglátóegységre egyaránt jellemző, hogy az ételt, italt helyben (ti. ott a vendéglátóhelyen) fogyasztják, éppen ez adja a vendéglátóhely sajátos jellegét. Más kérdés, hogy egyik-másik típusnál a forgalom jelentős hányada a nem helyben elfogyasztott áru. Itt elsősorban a cukrászdákból hazavitt süteményre, az italboltokból hazavitt italárura, a büfékből hazavitt hidegkészítményekre stb. gondolunk. Ezekben az esetekben a vendéglátóhely és a bolti kereskedelem tevékenysége között a különbség lényegében csak az italok kimérésében (nem palackos árusítás) vagy a sütemények nagyobb választékában van. Véleményünk szerint ezt a tevékenységet alapjában bolti tevékenységének kellene tekinteni, és ezért az élelmiszerboltokat jobban be kellene rendezni cukrászsütemény, hidegkészítmények, nagyobb mennyiségű és többféle palackozott ital stb. árusítására.

A vendéglátóegységek között különbséget elsősorban a vendégek részére kiszolgált áruk szerint lehet tenni.

Így mindenekelőtt két csoportra lehet osztani az egységeket aszerint, hogy azokban meleg ételeket[3] árulnak-e (van-e melegkonyhájuk) vagy sem. Meleg ételt árusító egységek az üzemi konyhák, valamint a vendéglátóegységek közül az éttermek, a vendéglők, a népbüfék, a kifőzdék. Ezen a hálózaton alapszik a lakosság meleg ételekkel való ellátása (a vendéglátóforgalom keretében).

A meleg ételeket nem árusító hálózatból termelőhellyel rendelkezik a cukrászdák nagyobb része.

Végül a többi egységre az italboltokra, büfékre az jellemző, hogy — eltekintve az esetleges virslifőzéstől, kávéfőzéstől stb. — az árut fel nem dolgozott formában hozzák forgalomba, nem rendelkeznek termelőhellyel.

Az áruk fajtáin túlmenően lényeges különbség van a vendéglátóhelyek között aszerint is, hogy milyen a fogyasztás módja, jellege, milyenek a fogyasztás körülményei. A teljesség igénye nélkül csak néhány főbb vonást kiemelve kívánom vázolni, hogy a vendéglátóhelyek jellegét, a fogyasztás körülményeit illetően a fogyasztóknak milyen igényeivel kell számolni.

Az üzemi étkezés jellegét az adja meg, hogy a fogyasztás a munkahelyeken, megszabott étkezési időben történik. A legfontosabb feladat itt az ételek megfelelő minőségének, a felszolgálás gyors lebonyolításának és a higiénikus körülményeknek a biztosítása.

Az éttermek és a vendéglők, tehát azok az egységek, amelyek a munkahelyen kívüli főétkezések zömét bonyolítják, ennél többet nyújtanak. Az éttermekben és a vendéglőkben a vendégek általában hosszabb időt töltenek, az éttermek nagyobb részében zene, tánc van, a helyiség berendezése, hangulata, szórakozást, kellemes időtöltést nyújt a vendégek számára.

Az éttermekkel és a vendéglőkkel szemben támasztott követelményektől eltérő a fogyasztónak az az igénye, hogy olcsón és gyorsan, várakozás nélkül, kulturált körülmények között hozzá tudjon jutni különböző hideg ételekhez, üdítő és szeszes italokhoz, feketekávéhoz, gyümölcshöz, süteményhez stb. mégpedig sok helyen, elsősorban a fő útvonalakon. Az ilyen igényeket kielégítő egységek látogatói lehetnek törzsvendégek, a környező vállalatok, hivatalok dolgozói, a környéken lakók, akik „beugranak" valami harapnivalóra, egy feketére, egy pohár italra stb., és lehetnek olyan vendégek, akik bevásárlás, kirakatnézés, séta stb. közben kívánnak valamit elfogyasztani. Mindebből következnek az ilyen egységek sajátosságai: az egységben viszonylag sok ember és gyorsan megfordul, nem kell várniok pincérre, nincs szükség az éttermek, szórakozóhelyek sajátos hangulatára, kulturált körülmények között, egy helyen árusítják az egyébként különböző típusú vendéglátóhelyekre jellemző ételeket és italokat.

Sajátos igények kielégítésére hivatottak a cukrászdák, az eszpresszók, a kávéházak és a hálózat eddig nem említett más egységei is, amelyek általában megfelelnek ezeknek az igényeknek.

A vendégforgalom és a vendéglátóhálózat előzőkben vázolt összetétele és problémái alapján két kérdést kívánok közelebbről megvizsgálni. Ezek:

[3] Ezen főétkezéseket, tehát ebédet vagy vacsorát értünk, nem számítjuk ide az általában főétkezések között fogyasztott virslit, főtt kolbászt.

a) a vendéglátásnak a lakosság meleg étellel való ellátásában betöltött szerepe,

b) a fogyasztókat olcsón, gyorsan, kulturált körülmények között különféle (elsősorban hideg) ételekkel és italokkal kiszolgáló hálózat és az italboltok, büfék helyzete.

A melegétel-forgalom

A melegétel-forgalom — mint az 1215. oldalon közölt adatokból kitűnik — 1,8 milliárd forint volt. Ennek nagyobb részét az *üzemi étkezési helyeken* szolgálták ki.

Az üzemi konyhák száma kb. 2400. A konyhák 90 százaléka csak menűt és mintegy négyötöde csak egyfélét főz. Az üzemi konyhák és a vendéglátóhelyek (éttermek, vendéglők) között a választékot illetően tehát nagy különbség van.

Az üzemi étkezés keretében, mint már említettük 1958-ban naponta átlagosan 600—650 000 ebéd és 80—100 000 vacsora fogyott. Az étkezők számának értékelésénél figyelembe kell venni, hogy számos, főleg kis létszámú munkahelyen, valamint egyes építőipari és mezőgazdasági munkahelyeken az étkezés nincs megszervezve, és arra nincs is megfelelő lehetőség. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a munkások és az alkalmazottak száma mintegy 2,4 millió fő, a jelenleg étkezők 0,6—0,7 milliós száma arra utal, hogy az üzemi étkezés kulturáltságának növelésével, a választék bővítésével stb. az étkezők száma emelkedhetne.

Az üzemi étkezési helyekkel szemben a *vendéglátóhelyeken* fogyasztott meleg ételek jelentősége a lakosság ellátásában minimális.

1958-ban a meleg ételeket árusító egységek (éttermek, vendéglők, népbüfék) 1668 millió forint forgalmat bonyolítottak le. Ennek kb. 25—30 százalékára, mintegy 450—480 millió forintra tehető a meleg ételek forgalma, a többi sütemény, feketekávé, hideg étel és főleg ital. Ebből az összegből 100 millió forint (napi kb. 60 000 adag) előfizetéses étkezés, amelyet olyan vállalatok, hivatalok stb. dolgozói vesznek igénybe, amelyeknek nincs üzemi étkezdéje. (Ennek megfelelően ezt az összeget az üzemi étkezésnél vettük számításba.)

A fennmaradó évi 350—380 millió forintos összeg alapján naponta kb. 100—125 000 adagra (ebédre vagy vacsorára) becsülhető a vendéglátás keretében kiszolgált nem előfizetéses melegétel-forgalom.

A melegétel-forgalmazás egyes problémáinak közelebbi megvizsgálására kiváló lehetőséget teremtett az az adatanyag, amelyet a Népi Ellenőrzési Bizottság említett helyi vizsgálatai során kitöltött kérdőívekből nyertünk. Ilyen kérdőív a meleg ételeket szolgáltató hálózat 233 egységéről, vagyis az egységeknek mintegy 18 százalékáról készült. Az adatokat általánosítva a vendéglátóipar nem előfizetéses melegétel-forgalmára a 4. táblában közölt adatok jellemzők.

A vendéglátás napi 100—125 000 adagos nem előfizetéses étkezési forgalma annyit jelent, mintha minden nap az ország lakóinak kb. 1—1,2 százaléka fogyasztaná el egyik főétkezését (ebédjét vagy vacsoráját) vendéglátóhelyen. Másként ez úgy is megfogalmazható, hogy az összlakosságot véve alapul minden lakos évente háromszor ebédel és átlagosan 1—1,5-szer vacsorázik vendéglátóhelyen. Ez mindenképpen igen kevés, sőt ha csak azt számítjuk, hogy mennyien veszik igénybe a vendéglátást az otthoni ebéd, vagy

vacsorafőzés helyett, akkor még további csökkentő tényezőket kell figyelembe venni. Naponta átlagosan 2—3000 külföldi tartózkodik hazánkban, ezeknek nagyobb része mindkét főétkezésre a vendéglátást veszi igénybe. A külföldiek tehát legalább napi 3—4000 adagot fogyasztanak el. Több tízezerre tehető naponta a hivatalos kiküldetésben levők, rendszeresen utazó terjesztők, a fővárosba vagy valamelyik városba utazó anyagbeszerzők stb. száma, akik szintén gyakran étkeznek vendéglátóhelyen; számtalan ünnepség, bankett, jubileum kerül megrendezésre a vendéglátóegységekben; tetemes részt tesz ki a hétvégi kirándulók fogyasztása stb. Nyilvánvaló tehát, hogy az otthoni ebéd- vagy vacsorafőzést helyettesítő vendéglői étkezések száma még az előbbieknél is alacsonyabb.

4. tábla

A nem előfizetéses ebéd- és vacsoraadagok napi átlagos száma a vendéglátókereskedelemben, területenként

Terület	Ebédek	Vacsorák	A terület lakosaira évente átlagosan jutó	
	napi átlagos száma (ezer adag)		ebéd-	vacsora-
			adagok száma	
Budapest	26	20	5,0	3,8
Vidéki városok	32	14	5,4	2,4
Járásszékhelyű községek	8	3	4,3	1,6
Egyéb községek	12	1	0,8	0,1
Összesen	*78*	*38*	*3,0*	*1,4*

A városokon és azokon a községeken kívül, amelyek járásszékhelyek, a többi községben vendéglői ételforgalomról lényegében nem is beszélhetünk: e helyeken átlagosan 0,8 ebédelés és 0,1 vacsorázás jut egy évben egy lakosra. Aligha lehet azonban azzal számolni, hogy ebből valamelyes rész is a helybeli lakosok fogyasztására jutna, e kevés adagot jobbára a kiszállók, üdülőhelyi vendégek, az országúti átmenőforgalom vendégei stb. fogyasztják el.

Igen érdekes, hogy ami az egy lakosra jutó ebédelések számát illeti, alig látható némi differenciáltság Budapest, a vidéki városok és azon községek között, amelyek járásszékhelyek. Véleményünk szerint ez azzal van összefüggésben, hogy az ebédelőknek igen tetemes hányada kiküldetésben levő, átutazó, lakóhelyétől távol dolgozó stb. Bár a járásszékhelyeken a helybeli lakosság vendéglőben való étkezése nyilvánvalóan sokkal kevesebb, mint például Budapesten, az adatok ezt mégsem mutatják: feltehetően azért nem, mert a járásszékhelyeken a kiküldetésben levők, átutazók stb. száma a helybeli lakossághoz képest viszonylag nagyobb, mint Budapesten, és ezeknek a nem helybeli lakosoknak az étkezése az egy főre jutó adagszámot e helyeken erősen emeli.

A területek lakosaira jutó vacsoraadagok száma viszont megfelel a várakozásnak: a Budapest, vidéki városok, járásszékhelyek sorrendben erőteljesen csökkenő adagszám teljesen logikusnak tűnik akkor, ha figyelembe vesszük a fővárosban, a vidéki városokban és a községekben kialakult sajátos életformát, igényeket, a lakosság összetételét stb. Ezt a számot a kiküldetésben levők, átutazók étkezése nyilván kevésbé torzítja, mert jelentős

részük a vacsorát nem veszi igénybe (estére hazautazik, hidegételt eszik stb.).

A meleg ételeket forgalomba hozó vendéglátóhelyek számát és forgalmát tartalmazza az 5. tábla.

5. tábla

A meleg ételeket árusító vendéglátóhelyek száma és forgalma

Vendéglátóhely	Budapest	Vidék	Összesen
	Vendéglátóhelyek száma az 1958. év végén		
Étterem			
Osztályon felüli	11	—	11
I. osztályú	37	31	68
II. osztályú	114	189	303
III. osztályú	49	271	320
Éttermek együtt	211	491	702
Kisvendéglő	130	443	573
Népbüfé	20	12	32
Kifőzde, lacikonyha	11	19	30
Összesen	*372*	*965*	*1337*
	Vendéglátóhelyek forgalma 1958-ban (millió forint)		
Étterem			
Osztályon felüli	46	—	46
I. osztályú	96	55	151
II. osztályú	257	243	500
III. osztályú	46	317	363
Éttermek együtt	445	615	1060
Kisvendéglő	97	338	435
Népbüfé	93	70	163
Kifőzde, lacikonyha	5	5	10
Összesen	*640*	*1028*	*1668*

A meleg ételt árusító vendéglátóhelyek többsége étterem, kisvendéglő és népbüfé, ezek bonyolítják a forgalom túlnyomó részét is, de az általuk nyújtott szolgáltatások jellegüket tekintve jelentősen eltérők.

Az éttermek nagyobb részében rendszeresen van zene (több, mint harmad részükben tánc is). Az éttermek közül az osztályon felülieken kívül az az I. és II. osztályúak, sőt a III. osztályúak egy része is szórakozással egybekötött étkezési lehetőséget, sajátos éttermi hangulatot nyújt.

Az éttermi árak azonban meglehetősen magasak, és azokat még tovább emeli a zene esetén az árakba foglalt zenedíj. Jelenleg feketekávé mellett ülve 1 forintba, vacsorát, italt fogyasztva pedig 6—8 forintba kerül ugyanaz a zeneszolgáltatás. Véleményem szerint helyesebb lenne, ha a vendég a fogyasztástól függetlenül fizetne zenedíjat.

A zenedíj nélkül is magas éttermi árak nem teszik lehetővé, hogy a családok rendszeresen étteremben, vendéglőben étkezzenek, sőt még azt sem, hogy színházi előadás megtekintése vagy hangverseny stb. után viszonylag gyakrabban étteremben, zene mellett vacsorázzanak.

Külön figyelmet érdemelnek a szocialista vendéglátás utóbbi években nagyobb mértékben elterjedt egységei, az ún. kisvendéglők. A vendéglátás e formájának lényege az, hogy az üzletvezető családja segítségével, a szoros elszámolású üzletek rengeteg számviteli munkájának mellőzésével, néhány ételfajtát tartva, vezeti az üzletet. A kisvendéglő lényegében a régi családi vendéglő korszerűbb feleleventését jelenti.

Ezek az egységek sok helyen jelentős hiányt pótoltak, másutt viszont létesítésük felesleges volt. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kisvendéglők jelentőségét nem szabad a szocialista vendéglátás problémáinak megoldása szempontjából túlértékelni. A kisvendéglők olyan helyeken, ahol a családias hangulatú, olcsóbb ételeket és italokat nyújtó vendéglátó egységeket igénylik, továbbá a forgalmasabb autóutak mellett, mint „betérő csárdák" bebizonyították életképességüket. Ahol azonban életre hívásukat a körülmények mérlegelése nélkül erőltették, a kisvendéglő lényegében italbolt maradt, s változatlanul rövid időre betérő vendégek állófogyasztását szolgálja (viszont magasabb áraival nagyobb nyereséget biztosít, mint az italbolt, amelynek helyén létesítették).

A melegétel-forgalom növelése szempontjából a kisvendéglők lényegében nem jöhetnek számításba: az említett reprezentatív vizsgálat során megfigyelt 107 kisvendéglő átlagosan napi 62 adagot állított elő. Az ország közel 600 kisvendéglőjében naponta előállított adagok összes száma tehát 35 000 körül van, ami az országos melegétel-forgalomhoz képest nem számottevő.

A meleg ételeket árusító hálózat lényegében csak a városokra és a járásszékhelyekre korlátozódik. A többi községben összesen kb. 300 meleg ételt árusító egység van, tehát átlagosan csak minden tizedik községben található ilyen vendéglátóhely. E 300 vendéglő túlnyomó többsége is a különböző üdülőhelyekre, kiemelt ipari településekre jut. Az kétségtelen, hogy ez idő szerint a községekben vendéglői étkezések (ebéd és vacsora) iránt jelentősebb igény nincs. Az a tény azonban, hogy vendéglői étkezésre a községekben semmi lehetőség nincs, kellemetlen helyzet elé állítja az átutazókat, a kiküldetésben levőket stb., mert a vidéki kocsmákban teljesen kiment a szokásból még az is, hogy egy tál meleg ételt (például pörköltet, rántottát stb.) adjanak a vendégnek.

A városok és járásszékhelyek mindegyikében van meleg ételt kiszolgáló egység. Városainkban az éttermi és vendéglő-ellátottság azonban rendkívül különböző. Tekintettel arra, hogy a városok eltérő lélekszáma miatt csupán az egységek számából nem lehet helytálló következtetést levonni, a városok különböző ellátottságát a 10 000 lakosra jutó éttermi és vendéglői alkalmazottak száma alapján mutatjuk be. (Lásd a 6. táblát.)

Az adatokból kitűnik, hogy sok városban az éttermi ellátottság az átlagosnál lényegesen kedvezőtlenebb.

A meleg ételeket árusító hálózatnak egyik hiányossága, hogy nem mindenütt van étterem, vendéglő, ahol erre szükség lenne. Nyilvánvaló, hogy kiküszöbölésével valamelyest nőhet az ételforgalom. Figyelembe kell azonban venni, hogy a jelenlegi hálózat főzési kapacitásának és elhelyezési lehetőségeinek kihasználása is alacsony. (Ez nem mond ellent a korábbi megállapításnak, nyilvánvaló ugyanis, hogy ha a város egyik végén a vendéglő kapacitása nincs kihasználva, a város másik végén még szükség lehet vendéglátóhelyre.)

6. tábla

A 10 000 lakosra jutó éttermi, vendéglői alkalmazottak száma

Város	10 000 lakosonként					Városok száma összesen	10 000 lakosra jutó éttermi alkalmazottak átlagos száma
	20-nál kevesebb	20—30	30—40	40—50	50-nél több		
	éttermi alkalmazottal rendelkező városok száma						
Budapest	—	—	—	1	—	1	47,5
Megyei jogú városok	—	1	3	—	—	4	35,7
Megyeszékhelyek .	1	4	5	2	3	15	36,4
Járásszékhelyek ..	5	9	6	7	—	27	29,3
Egyéb városok ...	9	2	2	1	1	15	19,9
Összesen	*15*	*16*	*16*	*11*	*4*	*62*	*39,1*

A kapacitás legjobban Budapesten, legkevésbé a községekben van kihasználva. Feltűnő, hogy az ebédfőzésnél a kapacitás lényegesen jobban van kihasználva, mint a vacsorafőzésnél. Ez javarészt abból következik, hogy délben sok előfizetéses menűt is főznek (mint említettük, főleg az üzemélelmezés kiegészítésére), ami nélkül az ebédfőzési kapacitás kihasználtsága is alig haladná meg a vacsoráét.

7. tábla

*A főzési és elhelyezési kapacitás kihasználtsága**

Terület	Főzési és elhelyezési kapacitás kihasználtsága (százalék)	
	ebédnél	vacsoránál
Budapest	75	48
Megyei jogú városok és megyeszékhelyek	58	32
Egyéb városok	57	20
Járásszékhelyek (községek)	50	17
Egyéb községek	42	6
Összesen	*57*	*28*

* A kapacitás kihasználtságáról az említett ellenőrzés során összegyűjtött adatok nem teljesen pontosak, megfelelő tárgyi ismérvek híján nemritkán szubjektív vélemények, mégis nagyságrendileg jól felhasználhatók.

Mi az oka annak, hogy a jelenlegi hálózat kapacitása közel sincs kihasználva?

Ennek oka — véleményem szerint — mindenekelőtt a magas árakban keresendő, amelyek nagymértékben felülmúlják az otthoni főzési költségeket, s szinte kizárják az otthoni főzésnek vendéglői étkezéssel való felcserélését.[4]

Akadnak azonban hibák az ételek választékában is. Gyakori eset, hogy az étterem, vendéglő étlapján ugyan többféle étel szerepel, az egyes kere-

[4] E cikk keretében nem tűzhettük célul a vendéglátókereskedelem árproblémáinak elemzését. Ez a kérdés igen szövevényes, sokrétű, úgyhogy külön tanulmányt érdemelne. Azt azonban nem mulaszthatjuk el, hogy az alapproblémát megemlítsük. Az alapprobléma az, hogy az éttermek jó része a jelenlegi magasnak tartott árak mellett is veszteséges, a vendéglátóvállalatok jövedelmezőségüket igénytelenebb egységeik, elsősorban az italboltok és az eszpresszók, esetleg a cukrászdák segítségével biztosítják. Ebből következik, hogy itt az árak messzebbmenő rendezésére van szükség, mint egyszerű leszállítására.

settebb ételekből azonban olyan keveset főznek, hogy azok hamar kifogynak. Az is tapasztalható, hogy a napi étlap ugyan választékosnak látszik, de ez a választék napról napra ugyanaz, és a huzamosabb időn át ugyanott étkező vendég néhány nap után lényegében már nem talál választékot. Előfordulnak emellett hibák a napi választékkal is; például a reprezentatív vizsgálat során meglátogatott éttermek egyharmadában nem volt semmiféle főzelék, 90 százalékában nem volt virsli, és egyharmadában nem volt zónaétel.

Bizonyos, hogy a hálózat egyes hiányosságainak kijavításával, a zenei felár és egyáltalán az árak rendezésével, az életkörülmények további javulásával, a nemrég bevezetett házhozszállítás, olcsó előfizetéses étkezés rendszerének elterjesztésével a hálózat kapacitása nagymértékben kihasználható. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azonban, hogy a jelenlegi kapacitás teljes kihasználása esetén is a melegétel-forgalom egy lakosra számítva csak évi néhány vendéglői étkezéssel növekedne. Nyilvánvaló tehát, hogy a hálózat jelenlegi kapacitása mellett az otthoni főzést számottevő mértékben helyettesítő melegétel-forgalom nem lehetséges. E kérdésben alapos, körültekintő piackutatásra, az igények felmérésére és ennek alapján a célszerű hálózati és kiszolgálási formák kialakítására lenne szükség.

A büfék és az italboltok helyzete

Amint elöljáróban említettük, az éttermekkel és vendéglőkkel szemben támasztott követelményektől eltérő a fogyasztónak az az igénye, hogy olcsón és gyorsan, várakozás nélkül, kulturált körülmények között hozzájusson különböző hideg ételekhez, üdítő és szeszes italokhoz, feketéhez stb. Kérdés, hogy mennyiben alkalmasak az ilyen igények kielégítésére ez e célra szóba jöhető vendéglátóegységek: a büfék, az italboltok.

A *büfék* legnagyobb része színházakban, mozikban, sportpályákon, kórházakban és más létesítmények területén helyezkedik el, tehát csak szűkebb vevőkört szolgál ki. Kisszámú büfé található a forgalmasabb útvonalakon, ezek inkább italokat árusítanak.

Az *italboltok* (kocsmák, söntések) jellege városokban és falvakban erősen eltérő. A falvaknak mintegy négyötödében a kocsma az egyetlen vendéglátóegység. A vendégek egy része itt leül, poharazás mellett beszélget, időt tölt. Ülve fogyasztásra egyes városi italboltokban is van lehetőség, mégis a városi egységek inkább a minél nagyobb számú vendég kiszolgálására vannak berendezkedve. Ez kifejezésre jut abban is, hogy míg például a fővárosban az italboltok 62 százalékában csak állva lehet fogyasztani, addig a községekben az egységek 86 százalékában álló- és ülőfogyasztásra egyaránt lehetőség van.

Az italbolthálózatnak az áruválasztékot, az üzletek felszereltségét, kulturáltságát tekintve súlyos hiányosságai vannak. E hiányosságokat az alábbiakban látom.

a) Az italboltokban szeszes italokon kívül mást alig árusítanak.

Az idézett reprezentatív vizsgálat során több, mint 200 italbolt adatait dolgozták fel, és azokból megállapítható, hogy az italboltok ételforgalma összforgalmuknak mindössze 5 százaléka, és e tekintetben nincs különbség a főváros, a vidéki városok és a községek vagy a kis- és nagyforgalmú üzletek között.

Az ételárusítás elhanyagolására mutat, hogy például a vidéki városokban csak minden nyolcadik italboltban találtak virslit vagy főtt kolbászt, minden ötödikben hidegtál-készítményt (általában kocsonyát), és csak az egységek kétharmadában volt péksütemény.

8. tábla

Italboltok (kocsmák, söntések) ételválasztéka 1958. áprilisban

Terület	Az egységek alábbi százalékában volt található a megfigyelés napján						Megfigyelt italboltok száma
	egytál meleg étel	főtt kolbász vagy virsli	hidegtál	szendvics	pék-sütemény	egyéb étel*	
Budapest	14	27	10	75	60	82	22
Vidéki városok	14	12	20	54	66	74	59
Járásszékhelyek (községek)	5	25	12	20	87	80	24
Egyéb községek	5	8	6	35	64	51	103

* Cukrászsütemény, pogácsa, ringli, ruszli stb.

b) Az italboltok felszereltsége, berendezése gyakran hiányos. Ami a vendéglátóhelyek zavartalan működését illeti, ennek egyik legnagyobb akadálya az, hogy számos egység nem rendelkezik megfelelő raktárral. A 6 600 italbolt közül 794-nek nincs raktára, 1 183 italbolt raktára 10 négyzetméternél kisebb, és több mint 2 000 egység raktára 10—20 négyzetméter között van.

A söntéspultok állapota általában elhanyagolt.

Jégszekrénnyel, hűtőszekrénnyel az 1957. év végén az italboltoknak csak 10 százaléka rendelkezett.

A jégszekrénnyel, hűtőszekrénnyel ellátott vendéglátóegységek aránya

Egység	Százalék
Éttermek, vendéglők	82
Népbüfék	93
Kifőzdék, lacikonyhák	63
Italboltok (kocsmák, söntések)	10
Termelői borkimérések	5
Büfék	41
Cukrászdák	40
Eszpresszók	68
Kávéházak, bárok	74

A jégszekrények, hűtőszekrények hiánya nyilvánvalóan gátolja a szendvics-, a hidegkészítmény-, és a cukrászsütemény-forgalom emelkedését.

Eszpresszógéppel 1957 végén 1 748 vendéglátóhely rendelkezett. Figyelembe véve, hogy a kávéfogyasztás mennyire általános, ez kevésnek tűnik. Eszpresszógép a cukrászdáknak csak háromnegyedrészébe, a büféknek csak harmadába jutott, az italboltok, kocsmák, söntések közül meg csak minden ötvenedik rendelkezik eszpresszógéppel.

Úgyszintén nagyon kevés az olyan vendéglátóhely, ahol telefon van. A telefonnal ellátott helyek aránya ugyan az éttermeknél, vendéglőknél eléri a 75 százalékot, az italboltoknál, kocsmáknál azonban csak 15 százalék, azaz csak minden hatodik, hetedik helyen található telefon.

c) Végül megállapítható, hogy az italboltok jelentős része általában elhanyagolt, s az esztétikai és egészségügyi követelményeknek nem felel meg.

Az elmondottakból az tűnik ki, hogy az italboltháló zat nagyobb része általában nem felel meg a szocialista kereskedelemmel szemben támasztott követelményeknek, és még kevéssé alkalmas annak az igénynek kielégítésére, hogy a fogyasztó kulturált körülmények között olcson és gyorsan, egy helyen jusson hozzá gazdag választékból vásárolható ételekhez (elsősorban hideg ételekhez), italokhoz, frissítőkhöz stb. Márpedig ilyen igényekkel — természetesen elsősorban a városokban — feltétlenül számolni kell. Az utóbbi két évben létesítettek is „Mackó", „Bistró" stb. elnevezésű új, szép és ízléses üzleteket, modern büféket. Ezek az üzletfajták nyilvánvalóan még nem tekinthetők minden szempontból kialakult és végleges megoldásnak. Alapvonásaikban azonban megfelelnek az igényeknek: kulturáltak, választékuk széles és gyors fogyasztásra vannak berendezve. A modern büfék száma azonban rendkívül kevés. Budapesten alig tucatnyi, és néhány vidéki városban egy-két egység található. Tarthatatlan, hogy Budapesten a Nagykörúton, ahol naponta százezrek fordulnak meg, kilométereken át nem lehet hozzájutni egy pár virslihez, szendvicshez, egy pohár sörhöz, frissítőhöz, hacsak a fogyasztó nem akar étteremben beülni. Hasonló a helyzet egyes vidéki városok főútvonalain is. Azt csak helyeselni lehet, hogy a városképet rontó italboltokat száműzték a főútvonalakról, az azonban kifogásolható, hogy nem létesítettek helyettük modern büféket. Az országos vendéglátóhálózat 1958-ban például 150 kisvendéglővel és 70 cukrászdával gyarapodott, ugyanakkor modern büfét csak néhányat létesítettek.

Véleményem szerint a modern büféhálózat kiépítése igen fontos kérdés, s feltétlenül szükség van arra, hogy — egyelőre legalább a nagyvárosok legforgalmasabb helyein — számos ilyen egységet létesítsünk.

Ezzel természetesen a jelenlegi hálózat problémája még korán sincs megoldva.

A városokban 2000—2100 italbolt és italbolt jellegű büfé, falatozó található, amelyek kb. 2 milliárd forint forgalmat bonyolítanak a városok mintegy 4,2 milliárd forintos összes vendéglátóforgalmából. Az italboltok száma tehát meglehetősen nagy, és forgalmuk is nagy súlyt (45—50 százalékot) képvisel a teljes forgalomban. Ezek az adatok arra mutatnak, hogy az italbolt-hálózatnak — vagy legalábbis nagyobb részének — általánosan helyeselt felszámolása, illetve gyökeres átalakítása jelentős probléma. Nyilvánvaló, hogy egyik napról a másikra ezeket az egységeket sem bezárni, sem más vendéglátóegységgé (korszerű büfévé, ahol szükséges kisvendéglővé vagy más egységgé) átalakítani nem lehet. Minthogy pedig az átszervezés, átalakítás hosszabb időt vesz igénybe, addig is amíg ez megtörténik, nagyobb figyelmet kellene fordítani berendezésük állapotára, takarításukra stb. A kereskedelemnek a helyzet alapos felmérése nyomán szükség szerint a meglevő egységek kulturáltabbá tételét, fokozatos átalakítását is napirendre kellene tűznie.

c) Végül megállapítható, hogy az italboltok jelentős része általában elhanyagolt, s az esztétikai és egészségügyi követelményeknek nem felel meg.

Az elmondottakból az tűnik ki, hogy az italboltháló zat nagyobb része általában nem felel meg a szocialista kereskedelemmel szemben támasztott követelményeknek, és még kevéssé alkalmas annak az igénynek kielégítésére, hogy a fogyasztó kulturált körülmények között olcson és gyorsan, egy helyen jusson hozzá gazdag választékból vásárolható ételekhez (elsősorban hideg ételekhez), italokhoz, frissítőkhöz stb. Márpedig ilyen igényekkel — természetesen elsősorban a városokban — feltétlenül számolni kell. Az utóbbi két évben létesítettek is „Mackó", „Bistró" stb. elnevezésű új, szép és ízléses üzleteket, modern büféket. Ezek az üzletfajták nyilvánvalóan még nem tekinthetők minden szempontból kialakult és végleges megoldásnak. Alapvonásaikban azonban megfelelnek az igényeknek: kulturáltak, választékuk széles és gyors fogyasztásra vannak berendezve. A modern büfék száma azonban rendkívül kevés. Budapesten alig tucatnyi, és néhány vidéki városban egy-két egység található. Tarthatatlan, hogy Budapesten a Nagykörúton, ahol naponta százezrek fordulnak meg, kilométereken át nem lehet hozzájutni egy pár virslihez, szendvicshez, egy pohár sörhöz, frissítőhöz, hacsak a fogyasztó nem akar étteremben beülni. Hasonló a helyzet egyes vidéki városok főútvonalain is. Azt csak helyeselni lehet, hogy a városképet rontó italboltokat száműzték a főútvonalakról, az azonban kifogásolható, hogy nem létesítettek helyettük modern büféket. Az országos vendéglátóhálózat 1958-ban például 150 kisvendéglővel és 70 cukrászdával gyarapodott, ugyanakkor modern büfét csak néhányat létesítettek.

Véleményem szerint a modern büféhálózat kiépítése igen fontos kérdés, s feltétlenül szükség van arra, hogy — egyelőre legalább a nagyvárosok legforgalmasabb helyein — számos ilyen egységet létesítsünk.

Ezzel természetesen a jelenlegi hálózat problémája még korán sincs megoldva.

A városokban 2000—2100 italbolt és italbolt jellegű büfé, falatozó található, amelyek kb. 2 milliárd forint forgalmat bonyolítanak a városok mintegy 4,2 milliárd forintos összes vendéglátóforgalmából. Az italboltok száma tehát meglehetősen nagy, és forgalmuk is nagy súlyt (45—50 százalékot) képvisel a teljes forgalomban. Ezek az adatok arra mutatnak, hogy az italbolt-hálózatnak — vagy legalábbis nagyobb részének — általánosan helyeselt felszámolása, illetve gyökeres átalakítása jelentős probléma. Nyilvánvaló, hogy egyik napról a másikra ezeket az egységeket sem bezárni, sem más vendéglátóegységgé (korszerű büfévé, ahol szükséges kisvendéglővé vagy más egységgé) átalakítani nem lehet. Minthogy pedig az átszervezés, átalakítás hosszabb időt vesz igénybe, addig is amíg ez megtörténik, nagyobb figyelmet kellene fordítani berendezésük állapotára, takarításukra stb. A kereskedelemnek a helyzet alapos felmérése nyomán szükség szerint a meglevő egységek kulturáltabbá tételét, fokozatos átalakítását is napirendre kellene tűznie.

Tanulmányút a francia Statisztikai és Gazdaságkutató Intézetben

CUKOR GYÖRGY — LUKÁCS OTTÓ

A francia Állami Statisztikai és Gazdaságkutató Intézet (Institut National de la Statistique et des Études Économiques, röviden I. N. S. E. E.) vezérigazgatójának, *F. Closonnak* meghívására június 18—30 között jelen sorok íróinak módjukban állt tanulmányozni az intézet munkáját. A tanulmányút célja elsősorban a termelékenység kérdéseinek, (értelmezésének, mérésének, tartalékai feltárásának) tanulmányozása volt. Ez szükségessé tette egyrészt más intézmények ez irányú munkájának megismerését, továbbá egyes, a termelékenységgel összefüggő kérdések — ágazati kapcsolatok mérlege, gazdasági elemzések, ipari termelési index számítása stb. — vizsgálatát is.

A termelékenység vizsgálatával az I. N. S. E. E.-n kívül foglalkozik a „Centre d'Études et de Mesures de la Productivité" (Termelékenységet Tanulmányozó és Mérő Központ) elnevezésű intézet. Itt elsősorban a vállalati termelékenység mérése és összehasonlítása a feladat. A „Commisariat Général de la Productivité" (Termelékenységi Kormánybiztosság) fő célja javaslattétel a termelékenység növelését elősegítő intézkedésekre, emellett természetesen foglalkozik a termelékenység értelmezésének és mérésének kérdéseivel is. A termelékenység ipari és iparági szinten történő mérése egyik feladata az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium (Ministère de l'Industrie et du Commerce) statisztikai osztályának is. Az ágazati kapcsolatok mérlegével, a rövid- és hosszúlejáratú prognózisok készítésével a Pénzügyminisztérium egyik részlege, a „Közgazdasági és Pénzügyi Tanulmányok Osztálya" (Service d'Études Économiques et Financières) foglalkozik.

I. A munkatermelékenység mérése

Mielőtt a munkatermelékenység mérésére az említett hivatalokban és intézményekben alkalmazott módszerek ismertetésére rátérnénk röviden bemutatjuk a Statisztikai és Gazdaságkutató Intézet (a francia statisztikai hivatal) szervezeti felépítését.

Az *Állami Statisztikai és Gazdaságkutató Intézet* (a továbbiakban: Intézet) szervezetileg két nagy részre oszlik, ezek *a)* a gazdaságstatisztikai és -kutató, *b)* a demográfiai és nyilvántartási részleg. A gazdaságstatisztikai és -kutató részlegen belül a következő osztályok vannak:

1. Termelési és forgalmi statisztika.
2. Külföldi országok gazdasága és általános tanulmányok.
3. Pénzügyi statisztika és nemzetgazdasági mérlegrendszer.
4. Ár-, bér- és háztartásstatisztika.
5. Konjunktúra-kutatás.
6. A rövidlejáratú tendenciák vizsgálata.

A demográfiai és nyilvántartási részleg a következő osztályokból áll:

1. Demográfia.
2. Iparosok és kereskedők nyilvántartása.
3. Reprezentatív statisztika és elméleti kutatások.
4. Egészségügyi statisztika.
5. Demográfiai nyilvántartás.

Az Intézet foglalkozik továbbá a statisztikai oktatással is. Fenntart egy iskolát, amelynek közép- és felsőfokú tagozata van. A középfokún a tanulmányi idő egy év és erre érettségivel veszik fel

a hallgatókat. A felsőfokú tagozaton — melyre csak egyetemet végzetteket, általában mérnököket vesznek fel — két évig folytatnak tanulmányokat a hallgatók.

*

A termelékenység mérésének célja az Intézetben a gazdasági fejlődés behatóbb vizsgálatának, nemzetközi összehasonlításoknak biztosítása nemzetgazdasági és ágazatonkénti szinten. A termelékenység alakulására vonatkozó adatokat felhasználják: egyrészt a múlt elemzésére, másrészt prognózisok készítéséhez.

A termelékenység fogalmát duvábban és finomabban határozzák meg. Mindenesetre a termelékenység általános definíciója mintegy sűrítve magában foglalja az egész gazdaság lényegét, azaz a termelékenység egyenlő a termelés és a termelés tényezőinek hányadosával.

A termelékenység növelésének célja tehát nyilvánvaló: minél nagyobb eredményt elérni, minél kisebb ráfordításokkal. Természetesen nagyon nehéz statisztikai úton meghatározni a szükséges összetevőket, ezért meg kell elégedni a statisztikai lehetőségek adta közelítésekkel és a megfelelő bontásokkal. Egyébként a tényezőkre bontásnál is azt tartják szem előtt, hogy a mutató milyen célra szolgál: nemzetközi összehasonlításra vagy a bérek és a termelékenység alakulásának összehasonlítására stb.

A termelékenység mérőszámait lényegében két nagy csoportra osztják: az egyikbe a termékhez kapcsolódók, a másikba a gazdasági egységre vonatkozók tartoznak. A gyakorlatban tulajdonképpen sohasem lehet megállapítani az összes tényezőt. A termelékenység általános mérőszámául nemzetgazdasági szinten a nemzeti jövedelem és a bér, az amortizáció és az import összegének hányadosa szolgálna. A számítások során azonban sok nehézséget okoz az árindexek alkalmazása. Az egyes ágazatok termelését és ráfordítását az input-output táblából számítják ki. A dinamikai vizsgálatokhoz a tábla minden egyes kockájához árindexre van szükség. Az Intézetben ezek az árindexek rendelkezésre állanak.

A termékhez kapcsoló termelékenységi mutató mind dinamikus, mind nemzetközi összehasonlítására elvileg alkalmasnak tartják a Fourastié-féle mérőszámot. Ez a mérőszám a termék árának és az illető országra vonatkozóan kiszámított átlagos bérnek hányadosa, amely azt mutatná meg, hogy az adott termékben mennyi társadalmilag szükséges munkaóra rejlik.

Nyugat-Európában általában, de Franciaországban különösen a második világháború után „divatba jött" a munka termelékenységének vizsgálata. Sok bizottságot küldtek külföldre, főként az Amerikai Egyesült Államokba, hogy ott a munka termelékenységét a népgazdaság egy-egy ágában tanulmányozzák, javaslatokat dolgoztak ki a termelékenység emelésére a külföldi tanulmányutak és hazai vizsgálatok alapján stb. Az e téren kifejtett propaganda alapja a különböző termelékenységi színvonalak kimutatása volt a hazai üzemek, valamint Franciaország és az Egyesült Államok között. Ennek során számos állami, részben állami és társadalmi szervezetet hoztak létre a termelékenység kérdésének tanulmányozására és a termelékenység növelésére alkalmas intézkedések szervezésére és propagálására. Ilyen a *„Centre d'Études et de Mesures de la Productivité"* (a továbbiakban: Központ) is. A Központ kezdetben állami dotációban részesült; jelenleg lényegében műszaki, gazdasági tanácsadó iroda, amely azon vállalatok által fizetett összegekből tartja fenn magát, amelyeknél a termelékenységi vizsgálatokat elvégzi. A vizsgálatoknál követett fő módszer abban áll, hogy kiválasztanak néhány azonos jellegű vállalatot az országon belül vagy egyes esetekben több országból, és ezen vállalatok munkáját részletesen összehasonlítják, s ugyanakkor az egyik vállalatnál alkalmazott gazdaságosabb módszernek a másik vállalatnál való bevezetésére is javaslatot tesznek. Lényegében tehát ipari szervező, racionalizáló munkát végeznek. Az összehasonlítás kiterjed a vállalat szervezetére (például a dolgozók elosztása a különböző műhelyek, segédüzemek között, az irányító és adminisztratív alkalmazottak elosztása a különböző osztályok között, a munkások és alkalmazottak megoszlása bérszínvonal szerint stb.), összehasonlítják a munkatermelékenységet munkahelyenként, megállapítva az azonos munkafolyamatokra fordított időt, a gépek kihasználását, a termelés mennyi-

ségét. Összehasonlítják a készletek forgási sebességét, a nyereséget, a mérlegeket stb. Az adatokból viszonyszámokat képeznek és ezeket is összevetik. Megvizsgálják például az egyes termékek elosztását vevők szerint, terület szerint. Sok esetben valamely egyszerű alaphoz viszonyítják a kapott számokat, például az egész szakma eladásához vagy a lakosság számához, vásárlóerejéhez stb. Ily módon ún. behatolási indexet is számítanak, amely azt mutatja, hogy az illető vállalat termékei mennyire terjedtek el az adott területen.

A számítások elvégzéséhez szükséges adatok összegyűjtése végett rendkívül részletes kérdőívet készítenek, amely az összehasonlítás minden problémájára kiterjed. A Központ munkatársai felkeresik a vállalatokat és több napos ottartózkodásuk alatt a kikérdezéses módszert alkalmazva, maguk töltik ki a kérdőíveket, ugyanakkor a vállalat könyveit, bizonylatait is megtekintik. (A munkát a vállalatok számára és azok megbízásából végzik.) Általában középüzemeket hasonlítanak össze, a vizsgálat a nagy üzemekre többnyire nem terjed ki. Törekednek arra, hogy lehetőleg homogén üzemeket hasonlítsanak össze. Vizsgálják a gyárak fejlődését is, ezért az adatokat általában kb. három évre vonatkozólag gyűjtik össze. A delegáció látogatásakor éppen folyamatban levő vizsgálatoknál például az adatokat 1956., 1957., 1958. évről és 1959. I. negyedéről gyűjtötték be. Az utóbbi időben az élelmiszeripar néhány ágával, a papíriparral és a mezőgazdasági gépgyártással foglalkoztak. A vizsgálatok befejezése után igen részletes kiadványban közreadják a kérdőívek adatai alapján nyert elemzéseket. Ezekben a kiadványokban az üzleti titok megőrzése céljából a vállalatokat általában számokkal jelölik és ezt a számot fejezetenként is változtatják.

Meg kell jegyezni, hogy a kiválasztott vállalatok száma egyrészt csekély, másrészt mindig attól függően alakul ki, hogy mely vállalkozók hajlandók a szóban forgó vizsgálatban résztvenni. Éppen ezért, véleményünk szerint, az ilyen módon kapott adatok nem reprezentálják az illető iparágat a termelékenység szempontjából. A munka azonban az illető vállalatokban a racionalizálás jelentős segítője lehet, annak következtében, hogy a vizsgálat feltárja az elmaradó részlegeket.

A Központ vezetőjének véleménye szerint is a kidolgozott adatok iparági elemzésre nem alkalmasak. Minthogy azonban az adatokat racionalizálásra akarják felhasználni, a vállalatok kiválasztásánál figyelemmel vannak arra, hogy a mintába a legjobb vállalatok is bekerüljenek. Újabban nagyvállalatok bevonására is törekednek, így például a cipőipari vizsgálatoknál már két nagyvállalatot, a közelmúltban végzett söripari vizsgálatnál pedig minden jelentős vállalatot bevontak a mintába.

A Központ egyik legfontosabb feladata, hogy segítséget nyújtson az üzemvezetésnek. Ennek érdekében propagandát fejtenek ki a vállalatok körében arra vonatkozóan, hogy megvilágítsák a termelékenység mérésének nagy jelentőségét különösen az előrelátás szempontjából. Ezért a termelékenység alakulására ható különböző tényezőket elemzik és matematikai formában mutatják be a tényezők és a termelés színvonala közötti összefüggéseket. Egyszerű példa erre az öntvények átlagsúlyának alakulása és az egy tonnára jutó munkaidőnek változása közötti összefüggés. A fajlagos munkaráfordítás alakulásának beható vizsgálatához több változós nomogrammokat dolgoztak ki. A nyert adatokat egyes helyeken a vállalati prémium-rendszer kidolgozásánál is felhasználják. A Központnak számos kiadványa van.

A *Commisariat Général de la Productivité* (a továbbiakban: Kormánybiztosság) a kormány által létrehozott szerv, melynek fő feladata, hogy olyan intézkedéseket javasoljon és koordináljon, melyek elősegítik a termelékenység növekedését. A Kormánybiztosság megkísérli különböző termelékenységi mutatók összeállítását mind az egész népgazdaságra, mind az iparra és egyes ágazataira vonatkozóan. Feladata továbbá, hogy a termelékenység-növekedés perspektíváját ágazatonként megállapítsa. Ezzel kapcsolatban 2—3 éves távlatra becsléseket készít. A Kormánybiztosság ezeknél a munkáknál figyelembe veszi a beruházásokat, a munkaerőlétszám, a teljesített, illetve a teljesítendő órák változását. A kiinduló alap a termelési és a munka-

erőlétszám-statisztika. A termelékenység alakulásának vizsgálatába és távlati elemzésébe több száz gyakorlati szakembert vonnak be. Foglalkozik a Kormánybiztosság a termelékenység színvonalának változásában szerepet játszó tényezők hatékonysága növelésének feltételeivel, így például a mérnök-ellátottság stb. kérdésével. Ez utóbbiról külön részletes tanulmányt is készítettek. Igen érdekes, hogy a termelékenységet az egész ipar tekintetében a nettó indexszel, az egyes ágazatok tekintetében pedig — adatok hiányában — a bruttó indexszel számították. A bruttó indexek segítségével végzett számítások a termelékenységnek lényegesen gyorsabb növekedését mutatták, mint a nettó indexen alapulók. A Kormánybiztosság dolgozóinak véleménye szerint ezt az magyarázza, hogy az ipari termelés fellendülése esetén az anyagokat és félkészgyártmányokat gyártó kis- és középvállalatok egész sora jön létre, így a kooperáció kibővül, az alvállalkozók száma gyorsan nő. Ezenkívül új ágazatok jönnek létre, ami szintén fokozza a bruttó termelési index növekedését. Természetesen válság esetén a helyzet fordított lenne — mondották — az alvállalkozók (különösen a fémiparban és a vegyiparban) mennek éppen elsőnek tönkre, s ekkor a tendencia fordított lehet. Véleményük szerint a tiszta termelékenységet, illetve a tiszta termelési értéket ágazatonként nagyon nehéz megállapítani és a nyert eredmény esetleg nagyobb hibát tartalmaz, mint a termelékenység változása, úgy gondolják azonban, hogy ha rendelkezni fognak input-output táblával több évről, akkor azok segítségével ez a kérdés jobban megoldható lesz. A termékegységre jutó munkaórák módszere véleményük szerint költséges, és csak korlátozott számú termékre alkalmazható. Megkísérelték a módszert nemzetközi összehasonlításra felhasználni, az összehasonlítás azonban nagy nehézségekbe ütközött, egyrészt a különböző terméktípusok, másrészt a különböző technológiai folyamatok és a különböző szervezet miatt. Összehasonlítást terveztek Belgiummal, Németországgal, az Egyesült Államokkal és Angliával, de ez ideig még a nomenklatúra alapjait sem sikerült tisztázni. Kísérletet tettek az összehasonlításra áralapon, tehát értékbeli mutatók segítségével, de ez is igen sok nehézségbe ütközött.

Az egész nemzetgazdaságra vonatkozóan számított termelékenységi mutatójuk oly tört, melynek számlálója a nemzeti jövedelmet (nettó társadalmi terméket, tehát a lakosság fogyasztását, a beruházásokat és az exportot), nevezője pedig a munkának, a tőke amortizációjának és az importnak összegét tartalmazza. Így tehát az összes előállított termékhez kívánják viszonyítani a befektetett munkát. Az alkalmazott másik mutatónál a nettó társadalmi termékből levonják az importot és ezt viszonyítják a nemzeti munkához. Ezeket a számításokat évenként összehasonlító áron elvégzik és így számítanak indexeket.

II. Elemzések, prognózisok készítése

A *„Ministère de Finance Services d'Études Économique et Financières"*, a francia Pénzügyminisztérium egyik osztálya (a továbbiakban: Osztály) rövid- és hosszúlejáratú gazdasági prognózisokat (terveket) készít részletes gazdaságstatisztikai adatok és azok elemzése alapján, továbbá a gyakorlati munkával elég szoros kapcsolatban álló módszertani tanulmányokat folytat.

Az Osztály tevékenységének jelentékeny részét az ún. Comptabilité Nationale (az angolszász szakirodalomban National Accounts) elkészítése teszi ki. A Comptabilité Nationale („nemzetgazdasági mérlegrendszer") a nemzeti jövedelem termelésének és elosztásának speciális, a kettős könyvvitel formájában elkészített statisztikája. A társadalmi termék és a nemzeti jövedelem egyes elemei az egyes számlákon bevételi és kiadási tételek formájában jelennek meg; a számlák összefüggései az egyes népgazdasági ágak közötti kapcsolatokat is kifejezik. A szóban forgó rendszer formailag lehetővé teszi a nemzeti jövedelem termelésével és elosztásával kapcsolatos statisztika teljeskürű ábrázolását; célja egyébként kezdettől fogva (az angolszász országokban is) a gazdaság befolyásolása bizonyos fokú tervezésének statisztikai-közgazdasági alátámasztása volt. Ez a nemzetgazdasági mérlegrendszer a tervezéssel annyiban függ össze, hogy a múltra vonatkozó „számlák" alapján a jövőre vo-

natkozó számokat igyekeznek megállapítani és — bár csak értékben és nem természetes mértékegységben — a szocialista országok gazdasági tervmérlegeihez hasonló összefüggéseket készítenek.

Az Osztály egy évre vonatkozó rövidlejáratú prognózist is készít. Ez a terv természetesen a szocialista országok éves gazdasági terveitől erősen különbözik. Az Osztályon dolgozó szakemberek véleménye szerint is ez a „budget économique" nem rövidlejáratú terv. Szerintük a terv végrehajtandó intézkedések összessége. Az éves prognózis viszont bizonyos intézkedések eredményére vonatkozó hipotézisek összessége. Így ennek célja elsősorban az, hogy segítséget adjon a kormány intézkedéseihez, azokat az adott gazdasági célok érdekében megalapozza. A költségvetésre vonatkozó törvényt egyébként közgazdasági jelentés kíséri, amelyet többé-kevésbé az éves prognózis alapján készítenek. További célja, hogy tájékoztatást adjon a gazdasági helyzetről és hogy speciális (például vállalati) gazdasági prognózisok (tervek) általános keretéül szolgáljon. Végül feladata, hogy segítséget nyújtson a rövidlejáratú gazdasági tervek (ilyet Franciaországban már többet készítettek) végrehajtásához, annak a szükséges módosítását lehetővé tegye. Maga a „budget économique" végeredményben a nemzeti jövedelem mérlege, amely tartalmazza a termelés, a fogyasztás, a beruházások és a külkereskedelem adatait, a béreket és a profitokat, az adókat és a hitelműveleteket, mindezt felosztva a vállalatokra, a lakosságra, a közületekre, valamint az országon kívüli felhasználásra.

Kevésbé részletesen kidolgozott módszerrel rendelkeznek a hosszútávú prognózisok elkészítéséhez („programmes économiques"). Először a hosszútávú — tizenötéves — programot dolgozzák ki, majd ennek keretében készül az ötéves program. A tizenötéves program kidolgozásánál először több, egymástól meglehetősen távol álló variánssal dolgoznak. A társadalmi termék növekedését illetően például 3, 4, 5 és 6 százalékos évi növekedést tartalmazó variánssal dolgoznak. Kiszámítják a mezőgazdaság, az ipar és a szolgáltatások megfelelő adatait; e három ágazat évi növekedése eltérő, a 3 százalékos variánsnál például a mezőgazdaság évi növekedése 1,5, az iparé 3,5, a szolgáltatásoké 2,8 százalék.

A fenti feltételezések alapján kiszámítják a foglalkoztatottságot az említett szektorokban, figyelembe véve a munkaerő átáramlását a mezőgazdaságból a másik két szektorba, valamint a termelékenység évi növekedését, amely az említett három variáns esetében évi 2,3, 3,8, és 5,3 százalék. A termelékenység növekedésének üteme természetesen szektoronként változó; érdemes megjegyezni, hogy a legalacsonyabb variánsnál a mezőgazdaság termelékenységének növekedését vették a legmagasabbra (3,2, az iparé csak 2,3 százalék). A további fő számok a beruházásokra és a lakosság fogyasztására, valamint a közületek fogyasztására vonatkozó hipotézisek.

Az Osztály elég szoros együttműködésben dolgozik az Állami Statisztikai és Gazdaságkutató Intézettel, a Tervezési Kormánybiztossággal (Commissariat Général du Plan) és a gazdasági minisztériumokkal. Távlati elképzeléseit ez utóbbiak véleményére építi, illetőleg a kérdéseket közvetlenül vagy különböző bizottságokban tanulmányozza. A gazdasági tervezés módszereire vonatkozó tanulmányaik eléggé érdekesek, egyébként a szocialista országok gazdasági tervezését meglehetősen jól ismerik.

A prognózis-készítés legfontosabb segédeszközének az input-output táblát tartják. A jelenlegi francia input-output tábla 64 termelői szektorból áll és nyílt statikus modell szerint készült. A termelői szektorokon kívül a végső fogyasztás a magyar táblához hasonlóan állóeszköznövekedésre, személyes és közületi fogyasztásra, exportra és készletváltozásra oszlik, míg a sorok alján az összes anyagi felhasználást az amortizáció, a bérek és a jövedelmek egészítik ki. Az import kezelése az első magyar táblához hasonlóan történik, tehát az importot abból az ágazatból osztják el, amely hasonló terméket termel. A tábla arra törekszik, hogy az egyes termelői szektorok lehetőleg profilidegen termelést ne tartalmazzanak, éppen ezért nemcsak hogy elvben az összeállítás telepenkénti, hanem a nagyobb profilidegen termelést leválasztják. (Például ha egy bányának elektromosenergia-fejlesztő berendezése van stb.) A ke-

reskedelmi árrés kezelése másképpen történik mint a magyar táblában, mert a lakosság fogyasztása már fogyasztói áron jelentkezik, annak ellenére, hogy maga a tábla termelői folyóárakon van összeállítva. Meg kell jegyezni, hogy a bérek, a jövedelmek és az adó egy összegben szerepelnek (value added), a szállítás árait külön kezelik, tehát a magyar gyakorlathoz hasonlóan a termelői árak azt nem tartalmazzák. A tábla összeállítása csak kevéssé épült statisztikai adatokra, legnagyobbrészt a különböző szindikátusok és intézetek információira, vállalatok információira, technikai összefüggésekre.

Az anyagköltség után a szektorok a következők: kereskedelmi árrés, vám, készlet-csökkenés, bérek, jövedelem és nyereség (value added) és import. A végső fogyasztás felosztása a következő: háztartás, közületi fogyasztás, bruttó beruházások, export, készletnövekedés. A fogyasztás struktúrájának megállapításához a háztartási statisztikát használták fel, amelyet 1956-ban negyedévenként, minden negyedévben más 5000 családról készítettek.

A tábla összeállításának forrásai között megemlítették azokat a speciális tanulmányokat, amelyeket az egyes termékek elosztására vonatkozóan készítettek. Anyagfelhasználási adatok általában nem álltak rendelkezésre.

Ami a tábla felhasználását illeti az Osztály szakembereinek az a véleménye, hogy nélkülözhetetlen mind a rövid, mind a hosszúlejáratú programkészítésnél, hiszen különböző piackutatások, közvélemény-kutatások, háztartásstatisztikai felvételek stb., továbbá a beruházási prognózisok alapján a végső fogyasztást állapítják meg és abból számítják ki inverz tábla segítségével az egyes szektorok termelését. Input-output táblájukat olyan módon invertálták, hogy az inverz tábla megmutatja: ahhoz, hogy 10 millió frankot tudjon adni egy-egy szektor, menynyit kell kapnia a többi szektortól. Ez azt jelenti, hogy a főátló 10 milliót tartalmaz, illetve ott, ahol a szektor saját termeléséből is felhasznál, ennél többet. A mezőgazdaság szektoránál nem számoltak koefficienseket, mert termelése az időjárás hatása miatt nem függ össze közvetlenül a ráfordításokkal. Mikor tervezéshez akarják felhasználni a táblát, a koefficienseken az általuk ismert változásokat keresztülvezetik, különben a többit stabilnak tekintik.

A gépek és gépi berendezések szektorai (fémfeldolgozó ipar szektorai) a következők:

alumínium féltermék,
réz féltermék,
egyéb féltermék,
acél elsődleges feldolgozása,
gépek és gépi berendezések,
villamosgépek,
autó és kerékpár,
hajógyártás,
repülőgépgyártás,
fegyvergyártás.

A táblát teljes egészében a rövidlejáratú tervezéshez kívánják felhasználni, mint említették néhány valószínű feltételezéssel a végső fogyasztásra. Hosszabb időre vonatkozóan sokkal kevesebb szektort használnak, de véleményük szerint kevesebbre is van szükség, minthogy csak a gazdaság fő ágazatait kell meghatározni. Készítettek számításokat 1975-re is, amelyeknél már összevont (17×17-es) táblával dolgoztak. A távlati tervezésnél különböző hipotézisekből indulnak ki és mindegyik variánst kidolgozták. A számításokat a bázisév árain készítették el és azután megpróbálták meghatározni az árak struktúrájának várható változását és az új árakkal is kialakították az egyensúlyt.

*

A francia Állami Statisztikai és Gazdaságkutató Intézet tevékenységének jelentős része gazdaságkutató jellegű. Negyedévenként részletes, eléggé bőséges statisztikai adatokon alapuló jelentést készítenek a franciaországi gazdasági helyzetről. (Egy-egy jelentés 140—150 oldalas füzet.) A jelentésben először összefoglaló értékelést adnak, azután a népgazdaság egyes ágazataira nézve ismertetik a konjunktúra alakulását. Külön fejezetben foglalkoznak az ipari termeléssel, a mezőgazdasági termeléssel és az élelmiszeriparral, a munkaerőpiaccal, a nagy- és kiskereskedelemmel, valamint a fogyasztással, a külkereskedelemmel, a jövedelmek alakulásával, az áralakulással, az állami költségvetéssel, pénzügyi és hitelkérdésekkel. Külön részben ismertetik a nemzetközi gazdasági helyzet alakulását.

Tanulmányukban a konjunktúra rövidlejáratú alakulását ismertetik többé-kevésbé szubjektív elemzés alapján.

Bizonyos érdekessége van az ipari termelés várható alakulását vizsgáló módszereiknek, amennyiben a múltra vonatkozó statisztikai adatokon kívül reprezentatív feltételekre is támaszkodnak. A termelés várható alakulásának felmérésénél figyelembe veszik

a) a termelési kapacitásokat, illetőleg a „szűk keresztmetszeteket";

b) a rendelésállományt;

c) a készletek alakulását;

d) bizonyos, a konjunktúra alakulását érzékenyen, előre jelző összefüggéseket.

Az alkalmazott módszerek közül néhány közelebbi ismertetést érdemel.

A reprezentatív felvételeknél, amelyeknél az adatokat a vállalkozók szolgáltatják megkérdezik, hogy a termelést gátolta-e az anyagellátás terén esetleg felmerülő akadály, a munkaerőhiány vagy a termelőberendezések hiánya (szűk kapacitása). Ugyancsak megkérdezik, hogy rendeléshiány akadályozta-e a termelést, illetve több rendelés esetén többet termelhettek volna-e. A válaszokat statisztikailag feldolgozzák és megállapítják például, hogy 1956 novemberében a vállalkozók 24 százalékának véleménye szerint anyaghiány, 51 százaléka szerint munkaerőhiány és 31 százalékának véleménye szerint berendezések hiánya akadályozta a termelést. 1958 novemberében az említett tényezők rendre már csak a következő százalékban akadályozták a termelést: 2, 7 és 13. Ugyanerre a két időszakra vonatkozólag az a hányad, amely úgy vélte, hogy több rendelés esetén többet termelhetett volna, 1956. novemberben 3, 1958. novemberben 84 százalék volt.

A rendelésállomány statisztikáján kívül azt is megállapítják reprezentatív felvétellel, hogy a vállalatok véleménye szerint a rendelésállomány növekszik-e, stagnál vagy csökken. Ezeket a válaszokat is százalékosan feldolgozzák. Általában nem az adott időszak válaszait tekintik jellemzőnek, hanem az előző időszakokhoz képest az arányok változását, illetőleg az eltolódásokat.

III. Az iparstatisztika néhány kérdése

Az iparstatisztika megszervezését az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium statisztikai osztálya végzi. Az iparstatisztikára vonatkozó instrukciókat, utasításokat és kérdőíveket itt készítik el. A kérdőíveket a szindikátusok (vállalkozói szövetségek) gyűjtik be, a vállalatok a statisztikát tehát a szindikátusokhoz küldik. Jogukban áll azonban közvetlenül a Minisztériumhoz küldeni. Ezzel a joggal a vállalatoknak csak kis része él.

A statisztika telepi számbavételi egységen épül fel és nem egységes minden ágazatra vonatkozólag, hanem az ágazat sajátságainak megfelelően változik. Általában felöleli a termékeket, a termelési értéket, a munkások munkaóráit, a létszámot, a bért; ezeken kívül tudakolják a rendelés-állományt is. A kérdőívek a Statisztikai és Gazdaságkutató Intézettel egyetértésben készülnek. Az Intézet ipari részlege csak az ipari termelési indexet számolja és néhány évenként a Pénzügyminisztérium által begyűjtött telepi jelentésekből a telepek számára, nagyságára, az ott dolgozók létszámára és bérére vonatkozó statisztikát állít össze.

Az ipari termelési index kiszámítása termékcsoportoknak a „value added"-el történő mérlegelésén alapszik. A termékcsoportok elég durvák, például a gépipari termékek száma mintegy 80, legnagyobbrészt igen összevont csoportok tonnában kifejezve. A súlyokat a szindikátusoktól kérték be és az Ipari és Kereskedelmi Minisztériumon keresztül ellenőrizték azokból az adatokból, amelyek a pénzügyi statisztikából rendelkezésre álltak. Sok helyen csak közelítő súlyokat alkalmaztak, például az iparág egész „value added"-jét felosztották a munkabérek arányában. Az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium az így kiszámított termelési index és a létszámindex alapján számított termelékenységi mutatókat. Természetesen egyes ágazatokban a termelékenységi index elfogadható, más ágazatokban viszont csak nagyon közelítő számításnak tekinthető. A gépipari ágazatokra vonatkozólag az volt a véleményük, hogy minden módszerrel nehéz itt a termelékenységet megállapítani, mert az új gyártmányok száma rendkívül nagy, éppen ezeknél következik be a termelékenység-emelkedés és ezeket megbízhatóan semmilyen indexbe bevonni nem lehet.

A könyvterjesztés fejlődése*

SZABÓ ENDRE

Hazánkban a könyvkereskedelem mint önálló foglalkozási ág viszonylag későn alakult ki. A kiadó, a könyvnyomtató és a könyvárus évszázadokon át többnyire azonos személy volt, gyakran a szerző vagy fordító személyével is megegyezett. A könyvkereskedelmet csak 1772-ben mondották ki önálló foglalkozásnak, amikor is űzését 6—7 évi tanulóidőhöz és 4 évi segédi gyakorlathoz kötötték. A jogosítvány megszerzéséhez a német és a latin nyelv ismerete mellett még egy idegen nyelv tudását követelték meg, könyvészeti ismeretekből pedig egyetemen kellett vizsgát tenni. A könyvkereskedők száma alacsony volt. 1821-ben az ország akkori területén mindössze 10—12 könyvüzlet működött, számuk azonban 1848-ig 54-re emelkedett. A könyvek terjesztése ebben az időben általában előfizetésgyűjtéssel történt. Vörösmarty Mihály „Zalán futása" c. művét például 88-an jegyezték elő, Csokonai Vitéz Mihály egyik művét pedig 183-an rendelték meg.

A tőkés fejlődés meggyorsulásával a könyvkiadás és -kereskedelem is gyors fejlődésnek indult. A kereskedők 1878-ban létrehozták egyesületüket. Ugyanakkor megalakult a könyvkereskedő-segédek egylete is.

A Tanácsköztársaság a könyvkereskedelmet államosította, az ellenforradalmi időszakban azonban a könyvüzletek ismét magánkézbe kerültek, és újra a polgári kultúra termékeinek terjesztőivé váltak.

Igen érdekes lenne annak megvizsgálása, hogyan alakult a könyvforgalom a két világháború közötti időszakban. Sajnos azonban erről az időszakról nem állnak rendelkezésre könyvforgalmi adatok.

A könyvkereskedések berendezése, a tulajdonosok és az elárusítók szakmai képzettsége nagymértékben eltérő volt. A képzett szakemberekkel rendelkező jólfelszerelt üzletek mellett a könyvesboltok nagy része elsősorban papírkereskedés volt. A kereskedők számáról nem állnak rendelkezésre pontos adatok, de ismerjük a Magyar Könyvkereskedők Egyesületének taglétszámát.

1. tábla

A könyvkereskedők száma 1939-ben területek szerint

Megnevezés	Fő	Százalék
Budapesti kereskedők	192	36,4
Budapest környéki kereskedők	34	6,4
Vidéki kereskedők	302	57,2
Összesen	*528*	*100,0*

A könyvkiadók nagyszámú ügynököt alkalmaztak a kiadványok terjesztésére.

A terjesztés fontos eszköze volt a könyvárjegyzék is, amelyet nemcsak kiadók, hanem nagyobb kereskedések — főleg antikváriumok — is megjelentettek. Számuk évente 50—100 között volt. 1939-től kezdődően a Könyvkereskedők Egyesülete közös jegyzékeket is kiadott. Példányszámuk 100 000—200 000 között mozgott, de tudunk olyan könyvnapi árjegyzékről is, amelyet 350 000 példányban nyomtak ki. A nagyarányú propaganda költségeit a magas könyvárakban a vevők természetesen megfizették.

A könyvterjesztés szervezetének kialakulása a felszabadulás után

A felszabadulás után a könyvterjesztés szervezete az adott politikai és gazdasági helyzetnek, valamint a változó szükségleteknek megfelelően több ízben átalakult. Az első években a magánkereskedők nagy része folytatta működését, de a szocialista kiadók, a Szikra, a Népszava és az Új Magyar Könyvkiadó is megteremtette saját terjesztő hálózatát. Központi nagykereskedelmi szerv ebben az időben még nem volt. A felszabadulás előtti gyakorlatnak megfelelően a kiadók évekig maguk árusították könyveiket, bár többségük nem rendelkezett saját bolttal, de önálló raktárt tartott fenn.

Az állami könyvesbolthálózat kialakítása 1949-ben kezdődött. Ekkor alakult meg a Könyvterjesztő Nemzeti Vállalat, majd 1950-ben kivált belőle a Könyves-

* Ez a cikk szorosan kapcsolódik „A könyvkiadás fejlődése" című, a *Statisztikai Szemle* 1959. évi 4. számában közölt cikkhez.

bolt Kiskereskedelmi Vállalat. A szocialista könyvterjesztés ugrásszerű növekedése 1950-ben következett be. Az állami és szövetkezeti könyvüzletek száma egy év alatt csaknem megháromszorozódott. A magánkereskedelem háttérbe szorult, majd az 1952. évi államosítás után lényegében megszűnt.

2. tábla

Az állami és szövetkezeti könyvesboltok száma az év végén

Év	A könyvesboltok száma					
	Budapesten		vidéken		összesen	
	szám szerint	az 1951. évi százalékában	szám szerint	az 1951. évi százalékában	szám szerint	az 1951. évi százalékában
1949	24	40,0	34	26,6	58	30,9
1950	58	96,7	121	94,5	179	95,2
1951	60	100,0	128	100,0	188	100,0
1952	64	106,7	145	113,3	209	111,2
1953	65	108,3	148	115,6	213	113,3
1954	65	108,3	157	122,7	222	118,1
1955	71	118,3	162	126,6	233	123,9
1956	73	121,7	166	129,7	239	127,1
1957	80	133,3	171	133,6	251	133,5
1958	82	136,7	184	143,8	266	141,5
1959. jún. 30.	82	136,7	193	150,8	275	146,3

A könyvkiadás államosítása után az adott helyzetben célszerűbbnek látszott a terjesztést egy vállalatnál összpontosítani. 1951. május 1-én a Könyvterjesztő Nemzeti Vállalat, a Könyvesbolt Kiskereskedelmi Vállalat, valamint a Szikra és a Népszava könyvkiadók terjesztő részlegének egyesítésével megalakult az Állami Könyvterjesztő Vállalat. Felépítésének jellegzetessége, hogy — az állami kereskedelem más ágazataival ellentétben — maga látja el a nagy- és kiskereskedelmi feladatokat.

A következő évek tapasztalata azt mutatta, hogy a könyvterjesztésnek egy vállalatnál való központosítása nemcsak előnyökkel jár. Az Állami Könyvterjesztő Vállalat nagyméretű, erősen központosított apparátusa nem tudott elég rugalmasan igazodni a körülményekhez. Különösen a falu könyvellátása nem volt biztosítva. Ezeken a helyeken a szövetkezeti kereskedelem hálózata épült ki. A könyvterjesztést a földművesszövetkezetek azonban mellékes feladatként kezelték. A csekély falusi könyvvásárlásnak oka volt az is, hogy abban az időben nem jelentek meg kellő számban a vidéki lakosság által keresett könyvek. Az átszervezés során az Állami Könyvterjesztő Vállalat falusi boltjait a földművesszövetkezetek járási szerveinek adták át, folyamatos áruellátásuk biztosítása érdekében pedig megalakult a Földművesszövetkezeti Könyvterjesztő Vállalat.

A könyvterjesztés új szervezetének kiépítésében további lépést jelentett a Magyar Könyv Kereskedelmi Vállalat megalakítása, amelyet a terjesztés eddig elhanyagolt területeinek fokozott ellátásával bíztak meg.

A korábbi években nem egy szakkiadó részéről panasz hangzott el az Állami Könyvterjesztő Vállalat ellen, hogy az nem terjeszti megfelelően a termelési szempontból fontos szakkiadványokat, és tervét inkább a könnyebben elhelyezhető szépirodalmi és ifjúsági művek eladásával igyekszik teljesíteni. Ugyanakkor népgazdasági szempontból hátrányt jelentett, hogy a kiadók könyveik fogyásában legfeljebb erkölcsileg voltak érdekelve, így nem egy esetben felesleges munkákat jelentettek meg, vagy egyes műveket túlságosan magas példányszámban adtak ki. A hibák kiküszöbölése céljából a Kossuth, az Akadémiai, a Közgazdasági- és Jogi Könyvkiadónak, valamint a pedagógiai művek vonatkozásában a Tankönyvkiadónak megadták a terjesztés jogát.

A dolgozók növekvő könyvszükségletét a lassan fejlődő könyvesbolthálózat még nem tudja megfelelően kielégíteni. 1951 és 1958 között az eladott könyvek értéke 166 százalékkal nőtt, míg a boltok száma csak 41 százalékkal. Jelenleg a könyvüzletek száma a felszabadulás előttinek alig több, mint a fele. Igaz, hogy ezek általában nagyobb boltok, és nem foglalkoznak papírkereskedéssel, mint a régi könyvüzletek többsége.

A kiadott könyvek száma a felszabadulás előttinek háromszorosára emelkedett. A 26 millió könyvnek és sok millió egyéb kiadványnak a vásárlókhoz való eljuttatása a jelenleginél nagyobb apparátust igényel. Figyelembe kell venni azt is, hogy az ötéves terv végéig a könyvkiadás teljesítménye mintegy 60 százalékkal nő. Ez szükségessé teszi a könyvterjesztő hálózat jelentős növelését, a boltok bővítését, korszerűsítését. Sok helyen, különösen

a peremvárosokban, az új szocialista településeken és a nagyobb községekben további új üzleteket, könyvpavilonokat kell nyitni.

A túlterhelt bolthálózat munkáját nagymértékben segíti az utcai árusítás, valamint a könyveket az üzemekbe és a legkisebb falvakba is eljuttató bizományosi rendszer. Az országban 1959 tavaszán 3 900 üzemi, hivatali, intézményi könyvpropagandista működött, a falvakban pedig 1 600 földművesszövetkezeti és 1 900 társadalmi munkás bizományos segítette a könyvterjesztést. (A számok nem tartalmazzák a Kossuth Könyvkiadó jelentős bizományosi hálózatának adatait.)

Az utóbbi időben — elsősorban falun — mind jelentősebbé válik a házról házra való könyvárusítás is.

A könyvterjesztés főbb forgalmi adatai

A könyvterjesztés mai szervezeti felépítése jól szolgálja a dolgozó tömegek kulturális fejlődését. Az eladott könyvek mennyisége és értéke évről évre nő, és a könyvterjesztés ún. „fehér foltjai" lassanként eltünnek.

3. tábla

A könyvforgalom alakulása

Év	Millió forint	1951. év=100	Millió darab*	1951. év=100
1951	143	100,0	12,2	100,0
1952	161	112,6	13,9	113,9
1953	167	116,8	14,3	117,2
1954	185	129,4	14,7	120,5
1955	217	151,7	15,2	124,6
1956	238	166,4	16,7	136,9
1957	310	216,8	21,6	177,0
1958	381	266,4	26,7	218,9

* Becsléssel kiegészített adatok. 1951-ben és 1952-ben tankönyvek nélkül.

A könyvvásárlás nagyarányú növekedése a könyvterjesztők — boltok és bizományosok — javuló munkáján túlmenően a szükségletekhez egyre inkább igazodó könyvkiadás eredménye. A növekedés még nagyobb mértékű lehetne, ha a papírellátás terén fennálló nehézségek és a nyomdaipar szűk kapacitása nem korlátoznák a kiadott könyvek számát és példányszámát. Számos keresett könyvből jelenleg még nem tudjuk teljesen kielégíteni a szükségletet. A jó eredményeket elérő bizományi hálózat további növelését a könyvek viszonylag alacsony példányszáma is akadályozza, pedig a terjesztésnek ez a formája — bár csak az utolsó években bontakozott ki — igen hatékony. Budapesten az 1953. évhez képest több, mint háromszorosára nőtt a bizományosok forgalma, vidéken még ennél is nagyobbarányú a fejlődés. A fővárosban 1958-ban az Állami Könyvterjesztő Vállalat bizományosai 30 millió forint értékű könyvet juttattak el a dolgozókhoz. Az ötéves terv során a könyvkiadás rendelkezésére álló papírmennyiség jelentősen nő. Ez lehetővé teszi a legkeresettebb könyvek példányszámának emelését és ezzel együtt a hálózat fejlesztését is.

Az 1950-es évek elején a könyvkiadás — mint ismeretes — a dolgozók kívánságát kevésbé vette figyelembe, s ezért a lakosság viszonylag kevés könyvet vásárolt, s a kiadványok mintegy fele a könyvtárakba került. A könyvvásárlásra fordított jelentős összegek ellenére a legkeresettebb — főleg szépirodalmi és ifjúsági — művekből a könyvtárakban is kevés volt. A nagy igénybevétel folytán ezek a könyvek gyorsan szétrongyolódtak, pótlásuk pedig gyakran nem volt lehetséges. A nagyarányú kielégítetlen kereslet mellett más, kevésbé keresett könyvekből viszont nagy készletek halmozódtak fel. Az Állami Könyvterjesztő Vállalat készletei az 1952. év végi 147 millió forintról két év alatt 240 millióra nőttek. Az 1954. év végén a terjesztő vállalatok készlete együttesen 260 millió forintot tett ki, az 1955. évi könyvforgalom 120 százalékát. A helyesebb könyvkiadási politika folytán a felesleges könyvek további felhalmozódása lelassult, 1958 végén a raktárkészletek értéke 290 millió forint volt, az 1959-re tervezett 420 milliós forgalom 69 százaléka. (A könyvkészletek bizonyos szint alá süllyedése természetesen nem előnyös, mert szűkíti a választékot. Másfelől a könyvek jelentős részének példányszámát egy évi várható forgalomnál magasabbra tervezik.)

A készletek viszonylagos csökkenése mellett a lakosság vásárlásainak növekedése is mutatja, hogy a könyvkiadási politika 1953 után mindjobban igazodott a kereslethez.

4. tábla

A könyvforgalom értékének megoszlása vásárlók szerint (százalék)

Év	Lakosság vásárlásai	Közületek vásárlásai	Kivitel	*Összesen*
1951	49,0	44,7	6,3	*100,0*
1952	52,8	44,1	3,1	*100,0*
1953	44,3	52,1	3,6	*100,0*
1954	52,4	44,3	3,3	*100,0*
1955	66,4	29,9	3,7	*100,0*
1956	74,4	23,9	1,7	*100,0*
1957	80,9	15,2	3,9	*100,0*
1958	76,9	20,2	2,9	*100,0*

Az egyéni vásárlások indexe az 1951. évhez viszonyítva 1958-ig négyszeresére növekedett.

A könyvtárak által vásárolt könyvek értéke viszont nemcsak az egyre növekvő könyvvásárláshoz képest, de abszolút mértékben is csökkent. Míg 1953-ban 87 millió forint állott rendelkezésre állományfejlesztésre, 1957-ben csak 47 millió, az előbbinek 54 százaléka. Az alacsony vásárlási keret egyes esetekben még az elhasználódott könyvek pótlására sem volt elegendő.

A gazdasági élet gyors konszolidálódása 1958-ban lehetővé tette a könyvtárak vásárlási keretének növelését. A közületi vásárlások összege az 1957. évi 47 millióról 77 millióra (64 százalékkal) nőtt.

Az ötéves terv során a könyvtárak állományfejlesztésére szánt összeg is gyorsan emelkedik. Ez nemcsak azért fontos, mert a közületeket is a könyvterjesztő szerveknek kell ellátniok, hanem azért is, mert a könyvtárak nagy számban nevelnek új olvasókat, akik előbb-utóbb maguk is könyvgyűjtővé válnak. A széles rétegek kulturális fejlődése a saját könyvtárak számának nagyarányú növelését eredményezi. Bizonyítja ezt az a tény, hogy a műveltebb rétegekhez tartozók olvasmányai között nagyobb a saját könyvek aránya. Újabb adataink nincsenek, de a Központi Statisztikai Hivatalnak a különböző foglalkozási ágakhoz tartozók kulturális ellátását vizsgáló 1954. novemberi adatgyűjtése erre vonatkozóan is érdekes eredménnyel járt. E szerint a parasztok 50, a munkások 46, az egyéb foglalkozásúak (értelmiségiek, alkalmazottak) 41 százaléka szerezte be könyvtárból olvasmányait, míg a saját könyvek összes olvasmányokon belüli aránya — a fenti sorrendben — 30, 33, illetve 38 százalék volt. (A többi könyvet egyéb és ismeretlen helyről kapták.) Újabb adatgyűjtés bizonyára hasonló sorrendet eredményezne, de a saját könyvek aránya — feltehetően — minden kategóriában nőne.

Ha a falusi és városi könyvterjesztés adatait vizsgáljuk azt látjuk, hogy a földművesszövetkezetek számának és az általuk kiépített bizományos-hálózatnak növekedése folytán a gyorsan emelkedő könyveladáson belül is egyre nő a falusi terjesztés aránya. 1957-ben a falusi könyveladás értéke az országos forgalom 17 százaléka volt, ez 1958-ban 21 százalékra emelkedett. Falun általában olcsóbb könyveket vásárolnak, így a példányszámból való részesedés még magasabb, mintegy 25 százalék. Ha figyelembe veszszük, hogy az ország lakosságának 59 százaléka falvakban él, még mindig alacsony ez az arány, a fejlődés azonban a város és a falu közti kulturális különbségek csökkenésének irányába hat.

Jelentős eredményeket értek el a könyvvásárlás szempontjából korábban elhanyagolt rétegeknél is. A Magyar Könyv Kereskedelmi Vállalat dolgozói rendszeresen felkeresik a munkásszállásokat. Az eredmények azt mutatják, hogy a vidékről nemrégen felkerült dolgozók is szívesen vásárolnak könyvet, ha felhívják figyelmüket az őket érdeklő legérdekesebb művekre. Az egyik oroszlányi vállalat munkásszállásán négy alkalommal összesen 320 000 forint, Tatabányán — ugyancsak négy alkalommal — összesen 200 000 forint értékű könyvet vásároltak.)

Könyvterjesztésünk nemcsak eredményesen, hanem viszonylag kis költséggel látja el feladatát. A felszabadulás előtt a művek általában előállítási áruk háromszorosáért kerültek forgalomba. Voltak könyvek, amelyek bolti árának 60 százaléka vándorolt rabattként a kereskedő zsebébe. 1958-ban a könyvterjesztő vállalatok (Állami Könyvterjesztő Vállalat, Magyar Könyv Kereskedelmi Vállalat, Földművesszövetkezeti Könyvterjesztő Vállalat) költségszintje 18 százalék volt. Ezenbelül a forgalom túlnyomó részét ellátó Állami Könyvterjesztő Vállalat 15,5 százalékos költségaránnyal dolgozott.

Könyvterjesztésünknek a jövőben újabb nagy feladatokat kell megoldania. Tovább kell javítani a propagandamun-

kát. Az elmúlt években számos jól összeállított szakjegyzék segítette a könyvvásárlókat az őket érdeklő munkák kiválasztásában. Célszerű volna növelni ezek számát és az érdekeltekhez való eljuttatásukról is a jelenleginél jobban összeállított címjegyzék útján kellene gondoskodni. A könyvpropagandára költött összeg nemcsak a felszabadulás előtt erre a célra fordított kiadásokhoz képest csökkent jelentősen, hanem általában túlságosan alacsony. 1958-ban a 381 millió forintos forgalomnak alig 0,9 százalékát kitevő összeget használtak fel a könyvek propagálására.

Fontos feladat a könyvterjesztési dolgozók szakmai képzettségének és általános műveltségének emelése. A felszabadulás előtt az alacsony fizetések miatt ritkaság volt az érettségizett könyvkereskedő-segéd. Az iskolázottság terén nagy a fejlődés, jelenleg az állami könyvesboltokban dolgozóknak mintegy harmada érettségizett. A szövetkezeti kereskedelemben azonban rosszabb az arány. Ezen a helyzeten a szakmai munka színvonalának emelése érdekében feltétlenül változtatni kell.

Az ünnepi könyvhetek

Az ünnepi könyvhetek a könyvkiadás és -terjesztés nagy seregszemléi.

5. tábla

Az ünnepi könyvhetek (könyvnapok) forgalma

Év	Az eladott könyvek			
	száma		értéke	
	ezer darab	az 1951. évi százalékában	ezer forint	az 1951. évi százalékában
1949	323,0	42,8	.	.
1950	470,0	62,3	.	.
1951	755,0	100,0	5 772,8	100,0
1952	805,6	106,7	7 054,5	122,2
1953	378,6	50,1	3 967,7	68,7
1954	704,5	93,3	8 708,9	150,9
1955	700,3	92,8	9 208,5	159,5
1956	697,7	92,4	10 655,6	184,6
1958	880,0*	116,6	14 500,0*	251,2
1959	1 000,0*	132,5	16 000,0*	277,2

* Becsült adat.

A felszabadulás előtti könyvnapokra is nem egy értékes mű jelent meg, de a kiadás ebben az időben elsősorban üzleti vállalkozás volt, és ez rányomta bélyegét a könyvnapokra is. Ebben az időben a könyvnapok forgalma kiugró eredményt jelentett a szokásos vásárláshoz képest, mert a könyvnapokon tíz százalékkal olcsóbban lehetett kapni a kiadványokat. Ma — annak ellenére, hogy a könyvheteken eladott könyvek száma és értéke az utóbbi években állandóan emelkedik — a könyvheti forgalom nem haladja meg olyan szembetűnően az eladások szokásos heti szintjét, mint a felszabadulás előtt.

A könyvárak

A felszabadulás előtt az értékes könyvek széles körben való terjesztését a magas kiskereskedelmi árak akadályozták. Az eladási ár az előállítási költség három—ötszöröse volt. Egyes kiadók még az átlagosnál is magasabb haszonkulcsot állapítottak meg, hogy nagyobb árengedményt adhassanak a kereskedőknek, mert azok elsősorban a nyereségesebb könyveket ajánlották. 1938-ban egy abban az évben megjelent könyv átlagosan 4,02 pengőbe került.[1]

Az üzleti spekulációnak megfelelően ugyanannak a könyvnek az ára jelentősen változott aszerint, hogy a kiadó kis példányszám és magas ár vagy nagy példányszám és alacsony ár mellett találta-e meg jobban a számítását. Móricz Zsigmond „Légy jó mindhalálig" című művének ifjúsági kiadása például a következő árakon került forgalomba: 1930-ban (könyvnapi propaganda-kiadás) egy pengőbe, 1937-ben hat pengőbe, 1938-ban pedig (könyvnapi kiadás) 1,80 pengőbe került. A kiadót semmiféle rendelkezés nem kötötte az ár megállapításában.

A könyvnapokra azért jelentettek meg olcsó klasszikusokat, hogy ezek „vigyék" a többi, gyakran értéktelen könyvet is. Az ilyen műveket a kiadó ugyanis a részére kiszabott könyvnapi kontingens felett hozhatta forgalomba. Így adták ki 1932-ben egy pengős áron Jókai Mór

[1] Az 1938—1949. évekre vonatkozó adatok *dr. Bak János:* „Jegyzetek a magyar könyvkereskedelem 1938—1949. évi időszakáról" c. kéziratos anyagából valók. Dr. Bak 1949-ben könyvárjegyzékek alapján minden évből 10 000 könyv árát adta össze válogatás nélkül. Így jöttek létre az itt közölt — példányszámmal nem súlyozott — átlagárak. 1951-től a Központi Statisztikai Hivatal könyvkiadási statisztikájának adatait használjuk. Ezek ugyancsak példányszámmal nem súlyozott átlagok, így az előző évek számításaival jól egybevethetők.

„A szerelem bolondjai" című művét. Az 1933. évi könyvnapon Petőfi Sándor „Összes költeményei"-t 2,40 pengőért árusították, majd 1937-ben 1,60 pengős kiadás következett. Ady Endre „Összes költeményei"-t 1938-ban 4,80 pengőért jelentették meg, míg Arany János „Toldi" című művét 10 fillérért lehetett kapni az 1941. évi könyvnapon.

6. tábla

*A könyvárak alakulása**

Év	Egy könyv átlagára		Egy ív átlagára	
	forint	1951. év=100	forint	1951. év=100
1946	21,92	158,4	.	—
1947	24,86	179,8	.	—
1948	20,66	149,4	.	—
1949	18,15	131,2	.	—
1951	13,83	100,0	1,07	100,0
1952	16,37	118,3	1,33	124,3
1953	18,61	134,6	1,38	129,0
1954	19,73	142,7	1,25	116,8
1955	17,58	127,1	1,08	100,9
1956	16,01	115,8	1,00	93,5
1957	16,84	121,8	1,05	98,1

* A magyar népművelési statisztika a 64 oldalnál nagyobb terjedelmű nyomtatott (nem sokszorosított) műveket tekinti könyvnek.

Közvetlenül a felszabadulás után a tőkés kiadók továbbra is magas áron jelentették meg a könyveket. Az 1948—1949. években mutatkozó esést a nagy kiadók államosítása folytán kialakuló új árpolitika és az Árhivatalnak a könyvárak szabályozásáról hozott rendelete okozta. Ez a könyvek bolti árát az előállítási költség 2,3-szeresében határozta meg. Az 1951. évi csökkenés a kiadók teljes államosításának hatását mutatja.

A könyvek ára az egyes kategóriákban eltérő.

7. tábla

Az egyes főcsoportokba tartozó művek ára és ívára 1957-ben

Főcsoport	Egy mű ára	Egy ív ára
	az átlagár százalékában	
Átlagár	100,0	100,0
Tudományos	233,8	134,3
Ismeretterjesztő	82,9	103,8
Szakmai	110,3	114,3
Szépirodalmi	115,1	113,3
Ifjúsági	96,4	118,1
Tankönyv.....	46,7	50,5
Füzet	6,8*	60,0*
Jegyzet	30,0*	37,1*
Zenemű.....	89,9	253,3

* Az átlagárat számos ingyenes kiadvány jelentősen csökkenti.

Az alacsony példányszámban megjelenő és igényes kiállítású tudományos könyvek átlagára ma is magas, annak ellenére, hogy megjelenésüket többnyire jelentős ártámogatással segítik. A szépirodalmi művek átlagára is első pillantásra magasnak tűnik. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy példányszámmal nem súlyozott átlagárról van szó, tehát az egy—kétezer példányban megjelent drága bibliofil kiadvány és az Olcsó Könyvtár széles körben elterjedt kötetei egyforma súllyal szerepelnek. Szembetűnő viszont a jelentős anyagi támogatással megjelentetett ismeretterjesztő kiadványok és különösen a tankönyvek igen alacsony átlagára.

A könyvek ára 1951-től mintegy ötödével emelkedett, de ez az átlagos terjedelem növekedésének következménye. Az egy ívre jutó átlagár ugyanebben az időszakban nagyjából változatlan maradt.

Több év adatait vizsgálva (lásd a 8. táblát) azt tapasztaljuk, hogy a különböző főcsoportokban igen eltérően alakultak az árak. Míg az egy ívre jutó átlag alig változott, addig előfordulnak olyan csoportok, amelyekben felére csökkent, illetve kétharmadával növekedett.

A tudományos könyvek egy ívre jutó ára 8 százalékkal, a tankönyveké több, mint harmadával esett, míg a jegyzeteknél és a zeneműveknél a korábbinak felére csökkent egy ív ára. Ezzel szemben — a kiadás összetételében beállott változás folytán — tetemesen növekedett az ismeretterjesztő művek átlagára és ívára. Korábban ebben a csoportban főleg brosúrák jelentek meg (amelyeket 64 oldalon túl már a könyvek közé soroltak). Ma számos szép kiállítású útleírás, az egyes tudományágakat ismertető terjedelmesebb könyv kerül forgalomba.

A szépirodalmi és ifjúsági művek csoportjában is sokkal több a szép kiállítású kötet, a bibliofil kiadvány, mint a korábbi években.

*

Az elmondottak csak vázlatos képét adják annak a jelentős fejlődésnek, amely a felszabadulás után, a könyvterjesztés államosítását követően a terjesztés területén végbement. E fejlődés fő eredményeit röviden abban foglalhatjuk össze, hogy ma már a dolgozók minden

8. tábla

Könyvárak főcsoportok szerint

Megnevezés	1951		1952		1953		1954		1955		1956		1957	
	Egy könyv	Egy ív	Egy könyv	Egy ív	Egy könyv	Egy ív	Egy könyv	Egy ív	Egy könyv	Egy ív	Egy könyv	Egy ív	Egy könyv	Egy ív
	átlagára													
	Forint													
Könyvek összesen	*13,83*	*1,07*	*16,37*	*1,33*	*18,61*	*1,38*	*19,73*	*1,25*	*17,58*	*1,08*	*16,01*	*1,00*	*16,84*	*1,05*
Ebből:														
Tudományos	30,69	1,54	33,30	1,86	44,39	2,06	53,57	1,88	35,65	1,53	43,14	1,44	39,37	1,41
Ismeretterjesztő	6,03	0,72	7,58	0,86	7,84	0,98	10,08	1,01	10,87	1,01	14,12	1,10	13,96	1,09
Szakmai	12,01	1,18	14,42	1,55	17,54	1,64	23,98	1,60	19,81	1,31	15,96	1,06	18,58	1,20
Szépirodalmi	11,37	0,78	14,36	0,96	16,07	1,03	19,05	1,08	17,95	0,97	17,52	1,04	19,38	1,19
Ifjúsági	9,34	0,96	11,32	1,23	12,25	1,17	11,70	1,08	13,29	1,02	12,00	1,04	16,23	1,24
Tankönyv	11,28	0,82	15,27	1,04	13,19	0,88	11,30	0,71	11,37	0,69	10,11	0,63	7,86	0,53
Füzet	0,98	0,57	2,08	1,21	2,13	1,67	1,91	1,73	1,06	0,54	0,59	0,29	1,15	0,63
Jegyzet	3,06	0,81	4,66	1,13	6,53	0,83	7,87	0,77	4,96	0,49	5,69	0,49	5,05	0,39
Zenemű	3,55	5,12	4,65	4,81	6,62	2,76	9,25	2,33	9,21	2,26	14,65	2,40	15,14	2,66
	Az 1951. évi százalékában													
Könyvek összesen	*100,0*	*100,0*	*118,3*	*124,3*	*134,6*	*129,0*	*142,7*	*116,8*	*127,1*	*100,9*	*115,8*	*93,5*	*121,8*	*98,1*
Ebből:														
Tudományos	100,0	100,0	108,5	120,8	144,6	133,8	174,6	122,1	116,2	99,4	140,6	93,5	128,3	91,6
Ismeretterjesztő	100,0	100,0	125,7	119,4	130,0	136,1	167,2	140,3	180,3	140,3	234,2	152,8	231,5	151,4
Szakmai	100,0	100,0	120,1	131,4	146,0	139,0	200,0	135,6	164,9	111,0	132,9	89,8	154,7	101,7
Szépirodalmi	100,0	100,0	126,3	123,1	141,3	132,1	167,5	138,5	157,9	124,4	154,1	133,3	170,4	152,6
Ifjúsági	100,0	100,0	121,2	128,1	131,2	121,9	125,3	112,5	142,3	106,3	128,5	108,3	173,8	129,2
Tankönyv	100,0	100,0	135,4	126,8	116,9	107,3	100,2	86,6	100,8	84,1	89,6	76,8	69,7	64,6
Füzet	100,0	100,0	212,2	212,3	217,3	293,0	194,9	303,5	108,2	94,7	60,2	50,9	117,3	110,5
Jegyzet	100,0	100,0	152,3	139,5	213,4	102,5	257,2	95,1	162,1	60,5	185,9	60,5	165,0	48,1
Zenemű	100,0	100,0	131,0	93,9	186,5	53,9	260,6	45,5	259,4	44,1	412,7	46,9	426,5	52,0

rétegéhez eljut a magas eszmei tartalmú igazi irodalom. Sokat javult a könyvek kiállításának minősége, az árak csökkenése pedig minden könyvszerető ember számára lehetővé teszi saját házikönyvtár megteremtését. Igen fontos momentum a terjesztőhálózatban dolgozók általános műveltségének emelkedése is. A könyvterjesztés további fejlesztésének — az eddigi célkitűzések szellemében — továbbra is arra kell irányulnia, hogy a dolgozó tömegek minél szorosabb és közvetlenebb kapcsolatot találjanak a szocialista kultúrával.

IRODALOM

Dr. Bak János: Jegyzetek a magyar könyvkereskedelem 1938—1949. évi időszakáról. (Kézirat.)
Köpeczi Béla: A könyvterjesztés feladatai művelődéspolitikánk irányelvei alapján. *A Könyvterjesztés.* Az Állami Könyvterjesztő Vállalat dokumentációs közleményei. Budapest, 1959. május. (Kézirat gyanánt.)
Pálos Endre: A könyvterjesztés feladatai. *Könyvbarát.* 1959. július.

Az Állami Biztosító balesetstatisztikája

DR. GROÓ ISTVÁN

Az Állami Biztosító a szocialista magyar állam polgárainak kizárólagos jogú, egyetemes biztosítója, s mint ilyen a baleseti biztosítások adminisztratív és pénzügyi lebonyolítását intézi. A Magyarországon közeljövőben kiépítendő biztosítási balesetstatisztikai beszámolási rendszer lehetőséget fog nyújtani arra, hogy olyan összefüggésekről is tájékoztatást szerezzünk, amelyeket eddig a baleseti adatszolgáltatás nem tudott felderíteni.

A kiépítendő baleseti statisztikának a következő célokat kell szolgálnia.

1. Adatokat kell szolgáltatnia a balesetek fajtáira, okaira vonatkozólag és ezáltal útbaigazításokat, irányelveket nyújtania elhárításukra;

2. Meg kell teremtenie a balesetelhárítási előírások (biztonsági törvények és szabályozások) és végrehajtásuk alapjait;

3. Módot kell nyújtania a veszélyességi táblázatok megszerkesztésére, lehetővé kell tennie a balesetbiztosítási díjtételek megállapítását és a kifizetendő biztosítási összegek megállapítását.

A balesetstatisztikai beszámolási rendszernek feltétlenül biztosítania kell a balesetek okának pontos megállapítását. Az eredményes balesetelhárításnak is elengedhetetlen feltétele, hogy ismerjük a balesetek leggyakoribb kategóriáit és folyamatosan figyelemmel kísérjük a leggyakrabban balesetet okozó körülményeket. Ezek ismerete a biztosító intézetek pénzügyi tervezése szempontjából is nélkülözhetetlen.

Cikkünkben elsősorban az Állami Biztosító különleges balesetbiztosítási feladatait, illetve balesetstatisztikai igényeit — ezek teljesítésének feltételeit és technikáját — kívánjuk tárgyalni.

I.

A balesetekre vonatkozó statisztikai kérdőpontok megszerkesztésénél döntő fontosságú a baleseti okok helyes tudakolása. Hibás tudakolás esetén az egész feldolgozás statisztikai és biztosítási szempontból is értéktelenné válhat.

Minden baleset több vagy kevesebb együttesen ható tényező közös eredménye. Egy építmény összeomlása például számtalan közelebbi és távolabbi oknak lehet a következménye (tervezési, anyag-, kivitelezési stb. hibák). Hasonlóképpen van ez az üzemi baleseteknél is. Ha egy munkás elcsúszik és megsérti magát a kezében tartott szerszámmal, a sérülés közvetlenül a szerszámtól ered, de a baleset okául mégis a csúszást fogjuk tekinteni. Megítélésünk szerint ez váltotta ki a balesetet, a szerszámnak csak a sérülés súlyossága szempontjából van jelentősége.

A balesetek kapcsán a legtöbb esetben elegendő a közfelfogás szerint közvetlennek tekintett okok iránt érdeklődni, csupán tömeges sérüléseknél kell a vizsgálatot a balesetet előidéző körülmények egész körére elkerülhetetlenül kiterjeszteni. Ilyen mélyebbre hatoló kutatásnak minden balesetnél való megkövete-

rétegéhez eljut a magas eszmei tartalmú igazi irodalom. Sokat javult a könyvek kiállításának minősége, az árak csökkenése pedig minden könyvszerető ember számára lehetővé teszi saját házikönyvtár megteremtését. Igen fontos momentum a terjesztőhálózatban dolgozók általános műveltségének emelkedése is. A könyvterjesztés további fejlesztésének — az eddigi célkitűzések szellemében — továbbra is arra kell irányulnia, hogy a dolgozó tömegek minél szorosabb és közvetlenebb kapcsolatot találjanak a szocialista kultúrával.

IRODALOM

Dr. Bak János: Jegyzetek a magyar könyvkereskedelem 1938—1949. évi időszakáról. (Kézirat.)
Köpeczi Béla: A könyvterjesztés feladatai művelődéspolitikánk irányelvei alapján. *A Könyvterjesztés.* Az Állami Könyvterjesztő Vállalat dokumentációs közleményei. Budapest, 1959. május. (Kézirat gyanánt.)
Pálos Endre: A könyvterjesztés feladatai. *Könyvbarát.* 1959. július.

Az Állami Biztosító balesetstatisztikája

DR. GROÓ ISTVÁN

Az Állami Biztosító a szocialista magyar állam polgárainak kizárólagos jogú, egyetemes biztosítója, s mint ilyen a baleseti biztosítások adminisztratív és pénzügyi lebonyolítását intézi. A Magyarországon közeljövőben kiépítendő biztosítási balesetstatisztikai beszámolási rendszer lehetőséget fog nyújtani arra, hogy olyan összefüggésekről is tájékoztatást szerezzünk, amelyeket eddig a baleseti adatszolgáltatás nem tudott felderíteni.

A kiépítendő baleseti statisztikának a következő célokat kell szolgálnia.

1. Adatokat kell szolgáltatnia a balesetek fajtáira, okaira vonatkozólag és ezáltal útbaigazításokat, irányelveket nyújtania elhárításukra;

2. Meg kell teremtenie a balesetelhárítási előírások (biztonsági törvények és szabályozások) és végrehajtásuk alapjait;

3. Módot kell nyújtania a veszélyességi táblázatok megszerkesztésére, lehetővé kell tennie a balesetbiztosítási díjtételek megállapítását és a kifizetendő biztosítási összegek megállapítását.

A balesetstatisztikai beszámolási rendszernek feltétlenül biztosítania kell a balesetek okának pontos megállapítását. Az eredményes balesetelhárításnak is elengedhetetlen feltétele, hogy ismerjük a balesetek leggyakoribb kategóriáit és folyamatosan figyelemmel kísérjük a leggyakrabban balesetet okozó körülményeket. Ezek ismerete a biztosító intézetek pénzügyi tervezése szempontjából is nélkülözhetetlen.

Cikkünkben elsősorban az Állami Biztosító különleges balesetbiztosítási feladatait, illetve balesetstatisztikai igényeit — ezek teljesítésének feltételeit és technikáját — kívánjuk tárgyalni.

I.

A balesetekre vonatkozó statisztikai kérdőpontok megszerkesztésénél döntő fontosságú a baleseti okok helyes tudakolása. Hibás tudakolás esetén az egész feldolgozás statisztikai és biztosítási szempontból is értéktelenné válhat.

Minden baleset több vagy kevesebb együttesen ható tényező közös eredménye. Egy építmény összeomlása például számtalan közelebbi és távolabbi oknak lehet a következménye (tervezési, anyag-, kivitelezési stb. hibák). Hasonlóképpen van ez az üzemi baleseteknél is. Ha egy munkás elcsúszik és megsérti magát a kezében tartott szerszámmal, a sérülés közvetlenül a szerszámtól ered, de a baleset okául mégis a csúszást fogjuk tekinteni. Megítélésünk szerint ez váltotta ki a balesetet, a szerszámnak csak a sérülés súlyossága szempontjából van jelentősége.

A balesetek kapcsán a legtöbb esetben elegendő a közfelfogás szerint közvetlennek tekintett okok iránt érdeklődni, csupán tömeges sérüléseknél kell a vizsgálatot a balesetet előidéző körülmények egész körére elkerülhetetlenül kiterjeszteni. Ilyen mélyebbre hatoló kutatásnak minden balesetnél való megkövete-

lése a balesetekről jelentést adó szerveket technikailag igen terhes feladatok elé állítaná. Biztosítási vonatkozásban pedig — amint az alábbiakban látni fogjuk — a statisztikai adatgyűjtésnek különleges, az egyes balesetek okainak szélesebb feltárását igen megnehezítő korlátai vannak.

A biztosítás területén azt a szabályt szokás elfogadni, hogy a baleseteket azoknak a közreható körülményeknek a terhére kell írni, amelyeknek elmaradása a baleset elmaradását eredményezhette volna. Ha több — nagyjából egyenlő súlyúnak tekinthető — körülmény hatott közre, közvetlen oknak azt kell tekinteni, amelyik a legkönnyebben elhárítható (az okok láncolatából kikapcsolható) lett volna.

A biztosító balesetbeszámolási rendszerének megszerkesztésénél döntő fontosságú annak megállapítása, hogy az adatok közül melyeket kell feltétlenül számba venni. Ha a balesetek okait és következményeit csak felületesen ismerjük, vagy mellékes adatok gyűjtését erőltetjük, ez a biztosító intézet, a biztosított személy és a balesetek csökkentése érdekében folytatott munka szempontjából egyaránt káros lehet.

A baleseti statisztika oknyomozó feladatának megvilágítása érdekében tekintsük át a leggyakoribb üzemi balesetforrásokat.

*Balesetet okozó körülmények (tárgyak stb.) az ipari üzemekben 1957-ben**

A baleset oka, illetve körülménye	Megoszlás (százalék)
Erő-, munka-, emelőgép	15
Égés, robbanás, mérgezés, fulladás	6
Tárgyak esése, omlás	22
Személyek esése	11
Rakodás, hordás	5
Jármű, csille	14
Kéziszerszám	9
Kiálló, hegyes tárgy	12
Egyéb	6
Összesen:	*100*

* A Munkavédelmi Tudományos Kutatóintézet által begyűjtött, mintegy 10 000 baleseti jegyzőkönyv, valamint a bányászati balesetnyilvántartás adatai alapján. (A Központi Statisztikai Hivatal feldolgozása.)

A fenti összeállítást vizsgálva, feltűnő a gépi balesetek viszonylag alacsony aránya. A munkagépek által okozott balesetek azonban általában súlyosabbak, mint a többi tényező által kiváltott balesetek. A kéziszerszámok és kiálló, hegyes tárgyak együttesen több balesetnek az okozói, mint a gépek, ami azzal magyarázható, hogy a dolgozók a kisebb eszközök kezelése és használata közben kevésbé ügyelnek az óvórendszabályok betartására. Az így keletkezett balesetek nem annyira súlyosságuk, mint inkább előfordulásuk nagy száma miatt károsak. Ha a baleseti statisztika felhasználásával folytatott balesetmegelőzési propaganda és a különböző intézkedések és rendszabályok eredményeképpen az ilyen jellegű balesetek száma csökkenne, a biztosító — a csökkenésnek megfelelően — a biztosítási díjtételeket leszállíthatná.

Elég gyakori balesetforrás a személyek esése, ami különösen idősebb korban veszélyes. A biztosítónak gyakran végleges rokkantság alapján kell kártérítést fizetnie, amit a biztosítási díj megállapításánál figyelembe kell venni.

A biztosító intézet, de a vállalati munkavédelem szempontjából is figyelemreméltó, hogy az üzemi baleseteknek kb. kétötödét a belső szállítás és a tárgyak esése okozza. Ebben feltehetően nagy szerepet játszik az, hogy vannak üzemek, amelyekben rendezetlen a munkaterep, nem eléggé biztonságosak a szállítóeszközök, a szállítás és általában a munka körülményei. A biztosítónak megvan a lehetősége, hogy a szakszervezet támogatásával fellépjen a dolgozók és a saját érdekében, és a vállalatvezetést figyelmeztesse a hiányosságokra.

A balesetek kiváltó okok szerinti megoszlásának ismerete mellett a biztosítónak azt is tudnia kell, hogy mi volt az egyes balesetek neme (ütés, elkapás, beszorulás stb.), melyik volt a sérült testrész és mi volt a sérülés természete (zúzódás, törés stb.). Helyes tehát, ha a biztosító balesetbiztosítási kárstatisztikai jelentése ezekre a körülményekre is kitér.

A biztosítónak az ipari üzemeken kívül tájékozódnia kell a termelés más területeiről is. Így például figyelemmel kell kísérnie, hogy a mezőgazdaságban a nagyarányú gépesítéssel arányosan fejlődik-e a munkavédelem és a balesetelhárítás. Végül a biztosítónak — minthogy nemcsak a munka közben előforduló baleseteket biztosítja —, adatokat kell sze-

reznie mindazon egyéb területen bekövetkezett sérülésekről is, melyekre védelmi fedezete kiterjed.

II.

A biztosítási balesetstatisztika megszervezése kétségtelenül nagyjelentőségű a baleseti statisztika fejlesztése és a balesetelhárítás hatékonysága szempontjából. A lehetőségeket azonban nem szabad túlbecsülnünk. Mindenekelőtt figyelembe kell vennünk, hogy a biztosítóhoz nem közvetlen (például üzemi balesetelhárítási megbízottak által készített) jelentések érkeznek be, hanem a biztosított felek változó pontosságú kárbevallásai alapján a biztosító intézet tisztviselői által kitöltött kárstatisztikai űrlapok. Az a tény, hogy az űrlapokat nem a körülmények közvetlen ismerete, illetve kivizsgálása alapján állítják ki, a balesetek pontos regisztrálását korlátozza; a pontosságot főképpen a biztosító intézet szükségletei, illetve lehetőségei szabják meg. Így például a gépi baleseteknek a baleset oka szerinti csoportosítása a géptípusok (erő-, hajtó-, munkagép stb.) alapján történik. A balesetelhárítás érdekében viszont ennél nagyobb részletességre lenne szükség. Szükséges volna nemcsak a géptípusok, hanem az egyes géprészek szerinti megoszlást is vizsgálni. Nagyfontosságú volna azoknak a körülményeknek (olajozás, energiaintenzitás, üzembiztosítás stb.) ismerete is, amelyek között a gépi balesetek bekövetkeztek. Nyilvánvaló azonban, hogy ez az egyes gépek alkatrészeire kiterjedő, a technikai eljárások és technológiai folyamatok legkisebb részéig hatoló minőségi és menynyiségi differenciálás nem lehet a biztosítási statisztika feladata. Arra kell törekednie, hogy következtetéseit egyszerűbb adatokra alapozva is eljusson a kellő áttekintéshez, azaz az oksági kapcsolatok lényegének, fő vonalának használható felismeréséhez. Ennek megvalósításánál a fő szempont az, hogy a baleseti veszély leginkább az üzemek termelési profiljától, termelési feladataitól, tehát szokványos berendezésüktől függ. A baleseteket tehát iparágak, ezeken belül üzemek szerint kell csoportosítani. Ezt a biztosító pénzügyi szempontjai is megkövetelik, mert csak így lehet összevetni az egyes üzemekben, iparcsoportokban előfordult balesetek alapján kifizetett biztosítási összegeket a biztosítási díjakkal, mint közös — specifikus — kárfedezeti alappal. Természetesen az azonos csoportba tartozó üzemek között esetleg mutatkozó nagy baleseti különbségekre a biztosítónak fel kell figyelnie és megállapításainak megfelelően — mint már említettük — a vállalatvezetést figyelmeztetnie kell.

Korlátozza továbbá a biztosító baleseti statisztikáját az, hogy a biztosítónak nem áll módjában kutatni — illetve csak egészen nagy vonalakban vizsgálhatja — a balesetekhez vezető szubjektív (pszichikus) körülményeket. Kétségtelen, hogy valamely gépi berendezés által okozható baleseteknek a közvetlen veszélyét a gépen kívül általában még két tényező szabja meg. Az egyik a sérült személy egyéni tulajdonságai, a másik a helyzeti adottságok, mint például a világítás, a padló minősége stb. Megemlítjük, hogy a tőkés országokban az üzemi baleseti statisztikai csoportosításokban a szubjektív okok dominálnak. A vállalatok mindent elkövetnek, hogy a felelősséget magukról elhárítsák és a balesetek bekövetkezéséért a dolgozókat okolják. Figyelembe véve azt, hogy a balesetek kategorizálása mindig a vállalkozó vagy megbízottja bejelentése alapján történik, érthető, hogy a tőkés országok baleseti kimutatásaiban a „szerencsétlenség" okozójaként az esetek többségében a munkás vagy pedig a „véletlen" van megjelölve. A szocialista társadalomban a munkavédelem gyors fejlesztésével nagymértékben segítik elő a balesetek számának jelentős csökkentését. A Szovjetunióban például már a gépek tervezésénél figyelembe veszik a balesetelhárítás szempontjait, és csak a megfelelő védőberendezéssel ellátott gépek gyártását engedélyezik. Jelentős tényező a balesetek csökkentésében a dolgozóknak a munkához való új viszonya is. Éppen ezért a biztosítónak nem a szubjektív, hanem az objektív okok vizsgálatára kell a súlyt helyeznie. Nem volna helyes például tüzetes választ kívánni arról, hogy a dolgozó a baleset alkalmával beszélgetett-e, illetve figyelmét mennyire koncentrálta munkájára, de jelenleg a védőruházat vagy a személyi védőeszközök

elhagyása, a munkautasítások esetleges megszegése, a szakmában eltöltött munkaidő, az esetleg elégtelen világítás stb. sem tartozik bele a biztosító tételes adatgyűjtésébe. A balesetek jórészében nem derítheti fel statisztikai igényeket kielégítően a keresőképesség csökkenési fokát, a gyógyulás időtartamát, általában a baleset következményeit sem.

Végül megemlítendő egy harmadik korlátozó körülmény is. A jelenleg érvényben levő szabályozás szerint az ipari üzemek mindazokat a baleseteket jelenteni tartoznak a Központi Statisztikai Hivatalnak, amelyeknél a szerzett sérülések három napon túl gyógyulnak. A biztosító azonban csak a maradandó baleseti sérülés (állandó rokkantság) esetén, illetve csonttörésnél és jelentős gyógyulási időt kívánó múlékony sérülések alkalmával fizet kártérítést. 1959. január hó 1-e előtt 60, azóta 28 napi táppénzes állomány a kártérítés feltétele. Minthogy azonban a Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a hozzá bejelentett balesetek túlnyomó része (85%-a) 22 napon belül gyógyul, nyilvánvaló, hogy a biztosítóhoz csak a súlyos következményűek, az összes baleseteknek egy hányada kerül bejelentésre. Ez jól látható az Állami Biztosító eddigi nyilvántartásai alapján kimutatható baleseti arányokból is. Az üzemi balesetek száma — tehát mindazon baleseti sérülések, melyek az állami ipar, építőipar és közlekedés dolgozói között előfordulnak — az 1958. évben 85 269 volt. A munkások évi átlagos létszámához viszonyítva ez 78 ezreléket jelent, azaz kb. minden 13. munkásra jutott egy baleset. Ugyanebben az évben az Állami Biztosítónál — havi díjfizetéses kötvénnyel — 192 961 ipari munkásnak volt balesetbiztosítása. Ezek között 1958-ban 6459 baleset történt, azaz a balesetek aránya 34 ezrelék volt. Minden 29. biztosított munkásra jutott egy baleset. Az a körülmény tehát, hogy a biztosító a baleseteknek csak egy hányadában nyújt kártérítést, kétségtelenül érezteti itt is a hatását; a baleset-gyakorisági mutató a Központi Statisztikai Hivatal adataiból számolva több, mint kétszeres értékű, mint a biztosító adataiból számolva. (Ez azonban nem felel meg a 85—15 százalék aránynak.) Ennek az a magyarázata, hogy a biztosított munkások állományi összetétele nem azonos az országos összetétellel. Az állami iparban foglalkoztatott fizikai dolgozóknak 15 százaléka bányász (kb. 110 000 fő) és mindössze 8 százaléka (mintegy 56 000 fő) dolgozik a vas-, acél- és fémgyártásban. Ezzel szemben az Állami Biztosítónál biztosítottak elsősorban ezekből a munkáskategóriákból valók, amelyeknél a baleset-gyakoriság mutatója sokkal magasabb az átlagosnál; a bányászok esetében 161 ezrelék, több, mint kétszerese az ipari átlagnak, a vas-, acél- és fémgyártásban pedig mintegy másfélszerese. Valószínű, hogy a fenti arányokat bizonyos mértékben befolyásolja az, hogy a biztosító baleseti védelme nemcsak az üzemekben, munka közben előadódó sérülésekre vonatkozik, a statisztika viszont az üzemi baleseteket, amelyekhez viszonyítottunk, külön tartja nyilván. (Speciális esetben előfordulhat, hogy az egész különbséget ez okozza.)

III.

A biztosító által kiépítendő baleseti statisztikával szemben támasztott leglényegesebb követelmény az, hogy számot adjon a balesetek minden fontos kategóriájáról. A baleseteket öt nagy osztályba sorolhatjuk.

1. *Közlekedési balesetek.* Bár számuk a lakosságot érő összes baleseteknek csak mintegy egynyolcadát teszi ki, súlyosságuk következtében kiválnak a többi baleset közül. A közlekedési baleseteknek csak kis része kerül — rendőrségi bejelentések útján — statisztikai feldolgozásra, éppen ezért a biztosító adatgyűjtése sok felvilágosítást fog adni eddig ismeretlen baleseti előfordulásokról, főként a kevésbé súlyosak gyakoriságáról. A gépjárművek kötelező szavatossági biztosítása kapcsán kifizetett kártérítések bizonylatainak feldolgozása után a biztosító sok olyan adat birtokába fog jutni, melyek értékesek lehetnek a közlekedési balesetek tényezőinek elemzésénél és elősegítheti számuk csökkentését. Egyúttal tájékozódást fog lehetővé tenni a közlekedési baleseteket szenvedők ún. anyagi védelmének jelenlegi mértékéről.

A Központi Statisztikai Hivatal 1958. évi Zsebkönyve 6361 1957. évi közlekedési balesetről ad számot, melyek közül 533

volt halálos. A halálesetek száma nyilván pontos, az összes balesetek adata azonban — véleményem szerint — elmarad a valóságtól. A hivatalos baleseti statisztika részletezi, hogy hány sérülés következett be a járművezetők hibájából (1957-ben 72%), hány a gyalogosok gondatlanságából (24%) és hány egyéb („véletlen") okból. A biztosítási balesetstatisztika természetesen ezt a részletezést nem képes megvalósítani, viszont a közlekedési balesetek összes számának korrekciójához, illetve pontos megállapításához jó alapot szolgáltathat.

2. *Sport-, kirándulási és üdülési balesetek.* Ezek gyakorisága tekintetében csak hiányos adatokkal rendelkezünk. Egyes becslések számukat az összes, polgári lakosság körében előforduló balesetek számának több, mint ötödére teszik. Az Állami Biztosító jelenleg körülbelül 60 000 sportolót — főleg labdarúgót — részesít verseny és edzés közben bekövetkezett balesetek ellen anyagi védelemben. Részükre 1958-ban 2747 esetben folyósított kártérítést, tehát közülük átlagosan, minden huszonkettedik főt ért kártérítésre jogosító — súlyosabb — baleset. (Érdekes, hogy a körülbelül 13 000 biztosított vadász közül mindössze három személy szenvedett vadászat közben sérülést 1958-ban.) Kétségtelen, hogy az eddigi sportbiztosítások csak elenyésző hányadát fedezték a testgyakorlás közben előfordult baleseteknek, hiszen igen sok sportoló nincs biztosítva, és feltehetően nagy számban történnek sérülések kirándulások, üdülési séták, nem versenyszerű testgyakorlás stb. alkalmával is. Ezek számát majd inkább az általános (minden balesetre kiterjedő üzemi, időszaki stb.) balesetbiztosítási kárjelentések révén lehet megközelíteni.

Igen fontos ebben az osztályban a legbalesetveszélyesebb sportágaknak a kiemelése és külön megfigyelése. Az így nyert adatok hasznos útbaigazítást adhatnak a testgyakorlás módjára, körülményeinek megválasztására vonatkozóan.

3. *Foglalkozási balesetek.* A fenti két osztállyal szemben, itt elég sok tapasztalattal rendelkezünk, főként az ipari, nagyüzemi balesetek területén. Kevésbé ismert a kisipar és egyes sajátos foglalkozások balesetaránya. A mezőgazdasági balesetek — amelyek ma, a mezőgazdaság gépesítésének időszakában, és a jövőben is igen nagy figyelmet érdemelnek — szintén feltáratlan területet jelentenek. A biztosító adatai tehát különösen a két utóbbi csoportban adhatnak fontos támpontokat.

4. *Otthoni balesetek.* A lakásban, udvaron, házikertben stb. elszenvedett baleseteket egyes források, nagy abszolut számuk miatt az összes baleseteknek több, mint harmadrészére becsülik. Erről a területről semmiféle statisztika nem állt eddig rendelkezésre. Minthogy azonban a munkából való hiányzásnak igen gyakori okai az otthoni balesetek, ezek népgazdasági szempontból sem közömbösek. Törekedni kell olyan statisztikai csoportok képzésére, melyek segítségével lehetővé válik az otthoni balesetek logikailag helytálló, sajátos típusokat képviselő elkülönítése is.

5. *Iskolai balesetek.* Az Állami Biztosító az 1958/59. tanévben 864 000 tanulót részesített balesetbiztosítási védelemben, akik közül 3487 főt ért kártérítésre jogot adó (kvalifikált) baleset. A baleseti arány tehát fél százalékon alul maradt. Tekintetbe kell azonban venni, hogy a biztosító eddig csak az iskolában, továbbá a lakástól az iskoláig és vissza megtett úton bekövetkezett baleseteket fedezte. Az 1959/60. tanévtől azonban olyan biztosítási forma is bevezetésre került, mely a tanulók iskolán kívüli baleseteire is kiterjed. Ilyen módon az adatok minden bizonnyal megvilágítják majd a fiatalkorúak baleseti sérüléseinek valódi arányait.

A balesetek fenti osztályozásának és a további csoportosításoknak a jelentősége nem szorul külön bizonyításra, hiszen nyilvánvaló, hogy a csoportosítás módja befolyásolja az adatok használhatóságát. Rá kívánunk azonban mutatni arra, hogy a megszervezendő biztosítási balesetstatisztikának az egyes osztályok és csoportok vonatkozásában meglehetősen eltérő feladatai vannak, ha ezeket a feladatokat a Központi Statisztikai Hivatal adatgyűjtésének szempontjából vizsgáljuk. Mindenesetre igen fontos az eddig nem kellően ismert területek felderítése. Hazánkban naponta mintegy tíz halálos kimenetelű baleset történik. A Központi Statisztikai Hivatal idézett zsebkönyve

Balesetbiztosítási kárstatisztikai jelentés

Megye, illetve budapesti kerület:

Biztosítási módozat és kockázati csoport:

Üzem (munkáltató); ha önálló, foglalkozás:

Kárszám:

Kifizetett biztosítási összeg:

Biztosított neve:

Személyi adatok:

0 gyermek (14 évig)
1 fiatalkorú (15—20 éves)
2 felnőtt férfi (21—60 éves)
3 felnőtt nő (21—60 éves)
4 öreg (60 éven felül)

Sérült testrész:

0 koponya, fej, nyak
1 szem
2 törzs
3 felsőkar
4 alsókar
5 kézfej, tenyér
6 egy ujj
7 több ujj
8 alsóvégtag
9 különféle és ismeretlen

a) *múlékony sérülés*

0 csonttörés (csontrepedés)
1 táppénzes állomány
2 köröm elvesztése

b) *maradandó sérülés*

3 0—10 százalékos rokkantság
4 11—25 „ „
5 26—50 „ „
6 51—75 „ „
7 76—99 „ „
8 100 „ „
9 baleseti halál

Baleset neme:

0 nekiütődés (a sérült mozgott)
1 ütés (például mozgó, repülő tárgytól)
2 elkapás, beszorulás
3 elesés (elcsúszás) ugyanazon szinten
4 leesés (lecsúszás) alacsonyabb szintre
5 túlerőltetés
6 érintkezés szélső hőfokkal
7 belélegzés, lenyelés
8 érintkezés villamossággal
9 egyéb és ismeretlen

Sérülés neme:

0 égés, áramütés
1 ficam, rándulás
2 törés, repedés
3 agyrázkódás
4 vágott vagy szúrt seb
5 zúzott vagy roncsolt seb
6 idegen test behatolása (például szilánk)
7 belső szervek sérülése
8 mérgezés
9 egyéb és ismeretlen

Elfoglaltság és sérülést okozó tárgy:

a) *ipari munka közben*

10 erőgép vagy munkagép
11 daru, emelőgép, továbbító szerkezet
12 égés, robbanás, mérgezés, fulladás
13 tárgyak esése vagy omlása
14 személyek esése
15 rakodás, hordás
16 jármű, csille
17 áramütés
18 kéziszerszám
19 kiálló vagy hegyes tárgy
20 egyéb és ismeretlen

b) *mezőgazdasági munka közben*

30 traktor, vontató
31 vonat, lovaskocsi, gépkocsi (tehergépkocsi is)
32 kidőlő fa vagy más tárgy esése
33 villámcsapás vagy áramütés
34 égés, robbanás
35 állatok kártevése
36 kéziszerszámok vagy munkagépek
37 vegyszerek, mérgezés
38 napszúrás
39 egyéb és ismeretlen

c) *közlekedés közben*

40 személygépkocsi
41 tehergépkocsi
42 autóbusz
43 vontató
44 motorkerékpár, kerékpár
45 vasút (MÁV, HÉV)
46 villamos, trolibusz
47 fogatolt jármű
48 gyalogos baleset (elcsúszás stb.)
49 egyéb jármű és ismeretlen

d) *sport, üdülés, kirándulás közben*

50 víz, vízisport
51 vadászat
52 sielés
53 ródlizás
54 labdarúgás
55 útban álló tárgy
56 sporttárs testrésze
57 csúszós talaj, megcsúszás, leesés
58 meredek, rögös talaj, elbotlás
59 egyéb és ismeretlen

e) *otthon*

60 kézi eszköz
61 létra, leesés
62 forró anyag
63 mérgező és maró anyag
64 villamosság
65 útban álló tárgy
66 megcsúszás, lezuhanás
67 zuhanó tárgy
68 egyéb és ismeretlen

f) *iskolában*

70 tornázás, gyakorlatok
71 fizikai, vegyi kísérlet
72 mesterségek oktatása
73 egyéb iskolai elfoglaltság
74 iskolán kívüli iskolai rendezvény

g) *más elfoglaltság*

80 fenti kategóriákba nem sorolható elfoglaltság, illetve körülmény

szerint 1957-ben 3637 személy vesztette életét baleset következtében. Ebből 533 közlekedési baleset volt, 344 volt az üzemi balesetek száma, az állami mezőgazdaságban 152 haláleset történt. E három kategóriába tartozó halálos kimenetelű balesetek együttes száma nem sokkal haladja meg az ezret. Látható, hogy igen jelentékeny hányad esik a balesetek egyéb kategóriáira, a sport, kirándulás, üdülés közben, a nem állami mezőgazdaságban stb. bekövetkezett balesetekre. Ezek körülményeinek feltárása a balesetmegelőzés szempontjából különösen fontos és a biztosítási statisztika e tekintetben sokat tehet.

IV.

Az Állami Biztosító mellékelten bemutatott jelentőíve (lásd az 1245. oldalon), mint mondottuk, elsősorban a sérülések objektív okozóit kutatja az előző pontban részletezett baleseti kategóriák szerint. A jelentésen fel kell tüntetni a személyi (foglalkozási) adatokat és a kártérítés mértékét is, mert ezek a feldolgozási csoportok képzéséhez szükségesek. Kérdezésre kerül az űrlapon a baleset neme, a sérülés neme és a sérült testrész is.

A sérült testrészek osztályozásánál az új baleseti statisztika követi a Központi Statisztikai Hivatal eddigi beosztását, bár ezt véleményem szerint még részletesebbé lehetne tenni. A többi említett klasszifikáció is a hivatalos osztályozáson alapszik. A felesleges — vagy nem feltétlenül szükséges — eltérések az adatok összehasonlítását indokolatlanul nehezítenék.

Ki kell emelnünk, hogy az ezekre az adatokra támaszkodó feldolgozások során nem lesz megfelelően meghatározható az ún. gyakorisági mutató. A biztosító ugyanis — a kifizetések kapcsán beérkező adatokból — csak kevéssé, néhány vonatkozásban fogja ismerni azt a sokaságot, melyben a baleset történt. (Így például az üzemekben, a mezőgazdaságban stb. bekövetkezett foglalkozási baleseteknél.) A balesetek igen nagy részénél azonban, főképpen ott, ahol a biztosítás a főfoglalkozáson kívül (mintegy mellékesen) kiterjed „minden balesetre", a biztosított sokaság nagyságát (például az otthoni balesetek bizonyos fajtáinak kitett személyek számát) még hozzávetőlegesen is nehéz lesz megállapítani. Szó lehet arról — bár ennek végrehajtása technikailag meglehetősen nehéz feladat —, hogy a biztosító minden biztosított ügyfelének az adatait felveszi lyukkártyára és így kísérli meg annak megállapítását, hogy az egyes foglalkozásoknak melyek a jellemző balesetarányai. A közlekedési, az otthoni balesetek és néhány más baleseti kategória esetében — éppen a fősokaság, az összes veszélyeztetett személy ismeretének hiányában — ez az arányszám nem állapítható meg. Mindenesetre a biztosító — a baleseti jelentéseknek a csoportosításából — látni fogja, hogy ügyfelei összes emberi tevékenységükben mennyire vannak súlyosabb balesetek veszélyének kitéve, s ez a tájékozódás önmagában is értékes lesz.

A gyakorisági mutató helyett bizonyos felvilágosítással szolgálhatnak a biztosítónak a balesetek viszonylagos súlyára vonatkozó adatai. Súlyossági mutatónak foghatjuk fel ugyanis a balesetek kapcsán kifizetett (többféle ismérv alapján is összesíthető) kártérítési összegeket. Ilyen módon — körvonalakban — tükröződni fog az egyes baleseti kategóriák ártalmassági (súlyossági) skálája.

A Statisztikai Nyomtatvány- és Folyóiratkiadó Vállalat neve megváltozott.

A vállalat új neve:

STATISZTIKAI KIADÓ VÁLLALAT

(Budapest II., Keleti Károly u. 18/b)

(Telefon: 358—530)

I. Egészségügyi ellátottság a Szovjetunióban és az európai népi demokratikus országokban*

1. Orvosok, kórházak

ORVOSOK SZÁMA (ezer fő)

Ország	1938.	1950.	1953.	1955.	1957.	1958.
	évben					
Albánia	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	.
Bulgária	3,1[1]	5,2	7,1	8,6	9,9	.
Csehszlovákia	.	12,6	17,0	18,3	20,6	.
Lengyelország	12,9	9,2	14,2	18,4	22,4	.
Magyarország[2]	*10,6*	*10,2*	*13,3*	*14,2*	*14,1*	*14,6*
Románia	8,2	11,8[3]	.	21,1	.	.
Szovjetunió[4]	140,8[5]	247,3	.	310,2	346,0	361,6

[1] 1939. — [2] Fogorvosokkal együtt. — [3] 1948. — [4] Katonaorvosok nélkül. — [5] 1940.

ORVOSELLÁTOTTSÁG

Ország	1938.	1950.	1953.	1955.	1957.	1958.
	évben					
	10 000 lakosra jutó orvosok száma					
Albánia	1	1	1	1	2	.
Bulgária	5[1]	7	10	11	13	.
Csehszlovákia	.	10	13	14	15	.
Lengyelország	4	4	5	7	8	.
Magyarország	*12*	*11*	*14*	*14*	*14*	*15*
Románia	5	7[2]	.	12	.	.
Szovjetunió[3]	7[4]	14	.	16	17	17
	Az egy orvosra jutó lakosok száma					
Albánia	10 196	9419	7440	6793	5221	.
Bulgária	2 013[1]	1408	1033	873	772	.
Csehszlovákia	.	985	756	715	648	.
Lengyelország	2 704	2698	1850	1485	1263	.
Magyarország	*866*	*913*	*719*	*693*	*694*	*676*
Románia	1 905	1343[2]	.	819	.	.
Szovjetunió[3]	1 362[4]	714	.	625	.	577

[1] 1939. — [2] 1948. — [3] Katonaorvosok nélkül. — [4] 1940.

* A közölt adatok — az egészségügyi ellátottság eltérő szervezete, a fogalmak tartalmi különbözősége miatt — sok esetben csak a nagyságrendek és a fejlődési tendenciák érzékeltetésére alkalmasak, s csak nagy vonalakban hasonlíthatók össze.

A KÓRHÁZAK ÉS A KÓRHÁZI ÁGYAK SZÁMA

Ország	1938.	1950.	1953.	1957.	1958.
	évben				
	Kórházak száma				
Albánia	10	41	48	51	.
Bulgária	159[1]	120[2]	296	436	441
Csehszlovákia	.	180	192	215	.
Lengyelország[3]	632	516	539	610	.
Magyarország	.	.	*107*[4]	*177*[4]	*180*[4]
Német Demokratikus Köztársaság	.	.	652	579	548
Románia	413	386	543[5]	511[6]	.
Szovjetunió	13 793[7]	18 253	.	25 490	25 975
	Kórházi ágyak száma (ezer)				
Albánia	0,8	2,8	3,2	3,9	.
Bulgária	10,6[1]	18,7[2]	26,1	39,2	40,4
Csehszlovákia	48,3[8]	77,0	84,8	95,6	.
Lengyelország[3]	69,4	99,8	122,3	149,0	.
Magyarország[4]	*46,9*	*52,3*	*56,2*	*66,6*	*67,5*
Német Demokratikus Köztársaság	.	.	139,1	140,3	134,3[9]
Románia	30,8	53,9	79,0[5]	92,8	94,3
Szovjetunió	790,9[7]	1010,7	.	1444,1	1532,5

Megjegyzés: A tábla csak az általános kórházakra vonatkozó adatokat tartalmazza.

[1] 1939. — [2] 1948. — [3] A kórházi ágyak számában nem szerepel az újszülöttek kórházi ágyainak száma. [4] Kórházak, klinikák, szakkórházak (beleértve a tüdőszakkórházakat is) és betegotthonok adatai 1938-ban és 1950-ben a szanatóriumokkal együtt, a többi évben a szanatóriumok adatai nélkül. — [5] 1955. — [6] 1957 végén a kórházi hálózatot átszervezték s több kórházat összevontak. — [7] 1940. — [8] 1937. — [9] Az összes gyógyintézeti ágyak száma az 1950. évi 187 000-ről 1958 végére 204 000-re emelkedett.

A 10 000 LAKOSRA JUTÓ KÓRHÁZI ÁGYAK SZÁMA

Ország	1938.	1950.	1953.	1957.	1958.
	évben				
Albánia	8	23	25	37	.
Bulgária	17[1]	26[2]	35	51	52
Csehszlovákia	33[3]	62	66	72	.
Lengyelország	20	40	46	52	.
Magyarország	*51*	*56*	*59*[4]	*68*[4]	*68*[4]
Német Demokratikus Köztársaság	.	.	77	81	78[5]
Románia	20	33	46[6]	52	52
Szovjetunió	40[7]	56	.	70	73

[1] 1939. — [2] 1948. — [3] 1937. — [4] Kórházak, klinikák, szakkórházak (beleértve a tüdőszakkórházakat is) és betegotthonok ágyai a szanatóriumok betegágyai nélkül. — [5] A 10 000 lakosra számított összes gyógyintézeti ágyak száma az 1950. évi 102-ről 1958 végére 118-ra emelkedett. — [6] 1955. — [7] 1940.

2. Az egészségügyi ellátottság egyéb mutatói

A) AZ EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁSBAN DOLGOZÓK SZÁMA (ORVOSOK NÉLKÜL)

Megnevezés	Albánia				Bulgária			
	1938.	1950.	1953.	1957.	1939.	1950.	1953.	1957.
	évben							
Fogász	20	20	20	24	1206	1550	2033	2171
Gyógyszerész	47	31	41	58	.	.	.	.
Felcser	—	23	46	177	1190	440	560	1918
Szülésznő	32	152	186	220	918	1797[1]	1646	2596
Ápolónő	136	1120	1559	2010	462	2304	5758	9560

(A tábla folytatását lásd az 1249. oldalon.)

Megnevezés	Csehszlovákia			Lengyelország				Magyarország		
	1950.	1953.	1957.	1938.	1950.	1953.	1957.	1952.	1954.	1958.
	évben									
Fogász	3 331	2 656	2 473	3 686	2 370	4 842	8 011	.	.	.
Gyógyszerész	3 728	4 254	4 405	3 787	3 817	5 512	7 023	*2785*	*2927*[2]	*3292*[2]
Felcser	.	.	.	1 403	633	3 443	6 656	.	.	*171*
Szülésznő	5 253	5 193	5 047	9 356	6 920	7 585	8 359	*3614*	*3744*	*3528*
Ápolónő	20 374	28 458	30 814	6 674	18 361	39 145	53 672	*7774*[3]	*8925*[3]	*12448*[3]

Megnevezés	Románia				Szovjetunió		
	1938.	1950.	1953.	1957.	1950.	1957.	1958.
	évben						
Fogász	.	.	.	.	17 685	26 246	26 724
Gyógyszerész	.	3281[1,4]	3973[4]	4441	.	.	.
Felcser	.	.	.	.	160 200	241 700	267 400
Szülésznő	.	.	.	.	66 600	107 900	117 500
Ápolónő	759	3963[1]	.	2325[5]	325 400	540 600	568 500

[1] 1948. — [2] A tudományos munkakörben dolgozó gyógyszerészekkel együtt. — [3] Ápolónők és ápolók együtt. — [4] A felsőfokú képzettség nélküli gyógyszerészekkel együtt. — [5] 1955.

B) AZ EGYES ORSZÁGOK EGÉSZSÉGÜGYI INTÉZMÉNYEINEK ADATAI

ALBÁNIA

Megnevezés	1950.	1953.	1955.	1957.
	évben			
Egészségügyi állomások száma	8	8	8	9
Egészségügyi állomások ágyainak száma	44	44	44	52
Felvett betegek száma (ezer)	1,0	1,3	1,4	1,8
Tüdőszanatóriumok száma	4	5	5	5
Tüdőszanatóriumi ágyak száma	1075	1300	1300	1455
Felvett betegek száma (ezer)	1,2	3,6	3,7	3,8
Tüdőbetegrendelők száma	8	10	11	11
Tüdőbetegrendelői ágyak száma	145	170	190	248
Felvett betegek száma (ezer)	2,7	3,7	3,5	3,5
Tbc megelőző intézetek száma	5	4	4	.
Tbc megelőző intézeti ágyak száma	520	520	520	.
Felvett betegek száma (ezer)	1,4	1,6	0,5	.
Szülőotthonok száma	1	65	58	44
Szülőotthonok ágyainak száma	80	561	551	566
Felvett betegek száma (ezer)	3,2	12,6	15,0	19,1
Gyógyszertárak száma	.	.	.	88

BULGÁRIA

Megnevezés	1939.	1952.	1956.	1958.
	évben			
Szanatóriumok száma	6	49	100	.
Szanatóriumi ágyak száma (ezer)	1,5	6,0	8,6	9,0
Tudományos kutató intézetek mellett működő klinikák száma	—	7	9	9
Klinikai ágyak száma	—	872	945	.
Szülőotthonok száma	1	651	710	786
Szülőotthonok ágyainak száma	150	2953	2655	.
Rendelőintézetek száma	1261	2024	1877[1]	1943
Üdülőszanatóriumok száma	15	81	138[1]	147

[1] 1957.

CSEHSZLOVÁKIA

Megnevezés	1950.	1953.	1955.	1957.
	évben			
Tüdőgyógyintézetek száma	41	48	51	51
Tüdőgyógyintézeti ágyak száma (ezer)	9,1	10,8	11,3	11,0
Egy orvosra jutó ágyak száma	47	38	36	35
Felvett betegek száma (ezer)	25,9	32,0	29,4	25,3
Ápolási napok száma (ezer)	2997	3803	3952	3832
Ideggyógyintézetek száma	14	19	20	23
Ideggyógyintézeti ágyak száma (ezer)	10,9	13,1	13,8	15,3
Egy orvosra jutó ágyak száma	114	93	82	72
Felvett betegek száma (ezer)	13,0	21,8	20,3	23,5
Ápolási napok száma (ezer)	3501	4785	5115	5455
Onkológiai intézetek száma	—	2[1]	2	2
Onkológiai intézetek ágyainak száma	—	269[1]	269	261
Egy orvosra jutó ágyak száma	—	9[1]	8	9
Felvett betegek száma (ezer)	—	5,4[1]	5,4	4,4
Ápolási napok száma (ezer)	—	88[1]	89	85
Éjjeli szanatóriumok száma	—	4	4	4
Éjjeli szanatóriumi ágyak száma	—	96	128	131
Felvett betegek száma	—	703	1444	1784
Ápolási napok száma (ezer)		12	28	37
Szülőotthonok száma	2[2]	24	43	40
Szülőotthonok ágyainak száma	27[2]	311	624	591
Felvett betegek száma (ezer)	0,8[2]	7,0	20,0	21,1
Ápolási napok száma (ezer)	5[2]	57	151	153

[1] 1954. — [2] 1951.

LENGYELORSZÁG

Megnevezés	1938.	1950.	1953.	1955.	1957.
	évben				
Szülőszobák száma	—	250	657	755	799
Szülőszobai ágyak száma (ezer)	—	1,6	4,3	5,1	5,8
Tüdőszanatóriumok száma	45	83	83	83	95
Tüdőszanatóriumi ágyak száma (ezer)	5,6	17,1	20,9	22,0	22,7
Tbc megelőző intézetek száma	29	54	56	59	68
Tbc megelőző intézetek ágyainak száma (ezer)	2,5	7,0	7,1	7,7	8,4
Ideggyógyintézetek száma	.	2	2	2	3
Ideggyógyintézeti ágyak száma (ezer)	.	0,7	0,7	0,8	0,9

MAGYARORSZÁG

Megnevezés	1953.	1955.	1957.	1958.
	évben			
Szanatóriumok száma	5	6	7	7
Szanatóriumi ágyak száma	1316	1553	1838	1838
Elbocsátott betegek száma (ezer)	16	22	23	27
Ápolási napok száma (ezer)	449	549	598	666
Szülőotthonok száma	91	96	101	103
Szülőotthonok ágyainak száma	793	964	1087	1162
Elbocsátott betegek száma (ezer)	22	30	48	54
Gyógyszertárak száma	1354	1361	1369	1369

NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG

Megnevezés	1953.	1955.	1957.	1958.
	évben			
Klinikák száma[1]	62	68	71	106[1]
Klinikai ágyak száma (ezer)	13,9	14,1	14,3	20,8
Tbc gyógyintézetek száma	185	182	173	160
Tbc gyógyintézeti ágyak száma (ezer)	24,1	24,6	24,2	23,4
Ideggyógyintézetek száma	23	29	31	33
Ideggyógyintézeti ágyak száma (ezer)	19,6	21,8	24,3	24,8
Éjjeli szanatóriumok	6	19	23	23
Éjjeli szanatóriumi ágyak száma (ezer)	0,2	0,5	0,6	0,6
Gyógyszertárak száma	1708	1694	1673	1664
Gyógyszertári fiókok száma	.	.	75	82
Orvosok gyógyszertárainak száma	.	.	115	133

[1] Beleértve az egészségügyi akadémiákat is.

ROMÁNIA

Megnevezés	1938.	1950.	1953.	1955.	1957.
	évben				
Üdülőszanatóriumi ágyak száma (ezer)	.	11	17	17	19
Üdülőszanatóriumba felvett betegek száma (ezer)	.	75	135	162	181
Tüdőszanatóriumok száma	26	54	.	59	61
Tüdőszanatóriumi ágyak száma	2951	8908	.	12 728	14 231
Tbc megelőző intézetek száma	4	8	.	43	41
Tbc megelőző intézetek ágyainak száma	205	580	.	4 241	4 738
Tbc rendelőintézetek száma	10	158	.	152	72
Tbc rendelőintézetek ágyainak száma	—	714	.	1 279	602
Üzemi rendelők száma	—	—	.	103	101
Üzemi rendelők ágyainak száma	—	—	.	4 224	5 016
Szülőotthonok száma	—	918	.	1 390	1 568
Szülőotthonok ágyainak száma	—	4873	.	6 483	7 354
Gyógyszertárak száma	.	1289	1542[1]	1 612[1]	1 686

[1] Gyógyszertári fiókokkal együtt.

SZOVJETUNIÓ

Megnevezés	1950.	1955.	1957.	1958.
	évben			
Szanatóriumok száma	2070	2178	2038	2060
Ebből Gyermekszanatóriumok száma	1027	1095	1092	1092
Szanatóriumi ágyak száma (ezer)	255	284	294	305
Ebből Gyermekszanatóriumi ágyak száma (ezer)	95	106	112	114
Éjjeli szanatóriumok száma	679	754	880	893
Éjjeli szanatóriumok ágyainak száma (ezer)	23	27	33	35
Szülőotthonok ágyainak száma (ezer)	143	172	188	197

FORRÁSOK

Annuari Statistikor i Republikes Popullore te Shgiperise 1958.
Anuarul Statistic al RPR 1957, 1958, 1959.
Magyar Statisztikai Zsebkönyv, 1958.
Narodnoe Hozjajsztvo SzSzSzR v 1958 godu.
Statistická Rocenka Republiky Ceskoslovenské 1958.
Statistisches Jahrbuch der Deutschen Demokratischen Republik 1958.
Statisztikai Évkönyv. 1949—1955, 1956, 1957.
Sztatiszticseszki Godisnik na NR Bigarija 1956.
Sztatiszticseszki Szpravocsnik na NR Bigarija 1958, 1959.
Rocznik Statystyczny, 1958.

II. Módszertani tájékoztató

Az állóalapok átértékelése a Szovjetunióban

A Szovjetunióban 1959. szeptember 1 és december 31 között nagyszabású statisztikai adatfelvételt hajtanak végre: sor kerül az állóalapok összeírására és átértékelésére. Az előkészítő munkák során mintegy 100 tudományos kutató- és tervezőintézet bevonásával kidolgozták és közzétették a jelenleg és a múltban a Szovjetunióban gyártott, valamint az importált gépek, berendezések és járművek árjegyzékét, az épületek és felszerelések értékének mutatóit tartalmazó kézikönyveket; kidolgozták és jóváhagyták az összeíróívet, a beadás módját és határidejét. A minisztériumokban, a népgazdasági tanácsokban és a vállalatoknál az összeírás és az átértékelés lebonyolítására bizottságok alakultak, befejeződött a szükséges dokumentáció összeállítása, valamint megtették az egyéb technikai-szervezési intézkedéseket.

A Szovjetunióban nem először hajtanak végre állóalapösszeírást. A korábbi összeírások azonban csupán egy-egy népgazdasági ágra terjedtek ki (például a szocialista ipar, a vasúti közlekedés, a gépállomások, állami gazdaságok állóalapjainak stb. összeírása). A folyamatban levő összeírás a népgazdaság mindazon ágaira kiterjed, amelyekben amortizációs leírást számolnak, azaz az ipar, a mezőgazdaság (állami gazdaságok, gépjavító állomások), építőipar, közlekedés, kereskedelem, kultúra, egészségügy stb. állóalapjaira. Nem terjed ki az összeírás a kolhozoknak, a költségvetésből gazdálkodó szervezeteknek, valamint azoknak a társadalmi szervezeteknek az állóalapjaira, amelyek amortizációs leírást nem számolnak. Ez tehát az első, valamennyi népgazdasági ágra kiterjedő állóalapösszeírás, melyet egységes irányítás és módszerek alapján hajtanak végre.

Az állóalapok átértékelésének egyik fontos szempontja az, hogy kiküszöböljék az állóalapok értékelésében és az amortizációs kulcsok megállapításában a legutóbbi időkig meglevő hiányosságokat. A leírási kulcsok ugyanis az évek folyamán elavultak, nem felelnek meg a termelés jelenlegi színvonalának, s nem veszik eléggé figyelembe a műszaki fejlődéssel kapcsolatban a géppark felújításának és modernizálásának szempontjait, továbbá az állóalapoknak a vállalatok mérlegeiben szereplő értéke (az amortizációs kulcs megállapításának alapja) sem volt helyesen és egységesen megállapítva. Az állóalapok a vállalatok mérlegein ún. eredeti értékükön szerepelnek, ami két szempontból kifogásolható: egyrészt az érték az adott állóalap beszerzésének, illetve üzembehelyezésének időpontjában érvényben levő nagykereskedelmi árak színvonalát tükrözi, tehát nem egységes, másrészt elavult, azaz nem felel meg az állóalapok jelenlegi újratermelési értékének. A fentiek következtében az állóalapok kopásának összege nem tükrözi reális elhasználódásukat, az állóalapok nyilvántartott összértéke eltér valódi értéküktől. Mindez a termelési költségeknek, valamint a szállítás önköltségének torzításához vezet, általában gyengíti az önálló elszámolást.

Az összeírás fő feladata az állóalapok jelenlegi pótlási értékének és kopásának (elhasználódása mértékének) megállapítása. Ez technikailag azt jelenti, hogy a vállalatok mérlegein szereplő eredeti értéket pótlási értékkel cserélik fel, megállapítva a két érték különbségét (+ vagy —). Ennél nehezebb feladat a kopás mértékének a megállapítása, melyet százalékban és értékben (a pótlási érték szorozva a kopás százalékával) kell megadni. A kopás kiszámításánál figyelembe veszik a fizikai (a használatból és az állásból eredő) és az erkölcsi kopást is. A kopás értékét kivonva a pótlási értékből megkapják az állóalapok maradék értékét.

Az összeírás lehetővé fogja tenni a Szovjetunió állóalapjainak mélyreható tanulmányozását és a szükséges gyakorlati intézkedések kidolgozását, melyek közül az egyik legfontosabb az új amortizációs kulcsok megállapítása.

F. I-né

A kanadai ipari ágazati rendszer revíziója

A Dominion Bureau of Statistics most fejezte be az 1948-as iparági osztályozási kézikönyv átdolgozását. Az új ágazati

rendszer három számjegyű jelzéssel mintegy háromszáz iparágat sorol 11 ipari osztályba. Szükség esetén az osztályozás négyszámjegyű jelzések alkalmazásával tovább fejleszthető.

Az ágazati rendszer reviziója mellett figyelmet fordítottak egyes alapvető fogalmak és meghatározások felülvizsgálatára is. Elsősorban a vállalat fogalmának egységes meghatározására törekednek az egész iparban, de megállapítást nyert az is, hogy az adatokat nemcsak vállalatok, hanem más egységek szerint is nyilván kell tartani.

A korábbi ágak részben megváltoztak: ezentúl a szállítás, a közlekedés, a raktározás és a közüzemek üzemeltetése közös osztályban szerepel. Az iparági osztályozás több helyen eltér az 1948-ban elfogadott alapelvtől, amely szerint a fő kritérium a legfontosabb alapanyag. Így az új csoportosítás több esetben technikai meggondolások alapján vagy felhasználási szempontok szerint történt. Az elsősorban javító munkákkal foglalkozó vállalatok korábban egységesen a feldolgozóiparba tartoztak, most viszont a szerint csoportosítják őket, hogy a kérdéses típusú javító munkát általában melyik osztályhoz tartozó vállalatokban végzik. Így például a gépkocsijavító garázsok többsége a kiskereskedelem osztályába került, mivel gépkocsijavítást elsősorban a belkereskedelemhez sorolt vállalatok végzik, és csak kisebb részben speciális javító garázsok.

Cs. L.

Módosított építőipari költségindex a Német Szövetségi Köztársaságban

A Német Szövetségi Köztársaság Statisztikai Hivatalában előkészítő munkálatok folynak az építőipari költségindex módosítása érdekében. A módosított index kiszámításának és publikálásának az a célja, hogy kifejezésre juttassa az építőipari áraknak az építőipari vállalatok által történő megváltoztatását. A főbb árváltozások adatait reprezentatív adatgyűjtés útján biztosítják, melynek során 120 tételre vonatkozóan 3 500 építőipari vállalattól fognak adatokat begyűjteni. Az általános építőipari költségindexen kívül kiszámítják az építmény-fajták (lakó-, ipari, iroda-, mezőgazdasági stb. épületek) szerinti költségindexet és az építőipari tevékenységi kategóriák szerinti költségindexet is.

V. E.

Új adatsor az amerikai vállalatok profitjáról

A *Federal Reserve Bulletin* 1959. júliusi száma új adatsorokat közöl az amerikai vállalatok eladásainak, profitjának és osztalékainak alakulásáról. Az új adatsorok rövidebb időszakot ölelnek fel, mint az előzők — az évesek 1939 helyett csak 1946-ig, negyedévesek pedig 1946 helyett 1955-ig nyúlnak vissza —, ezzel szemben sokkal jellemzőbbek a nagyvállalatokra. Több nagyvállalat adatait, amelyek csak az utóbbi években közöltek negyedéves pénzügyi jelentést, ugyanis csak így lehetett figyelembe venni. Bár az új adatsorok összeállításánál a korábbi 200-zal szemben csak 180 vállalatot vettek figyelembe, az adatok az összes iparvállalati profitnak mégis sokkal nagyobb hányadára — kb. 50 százalékára — vonatkoznak, mint az eddig közölt sorok.

Az új adatsorok csak olyan vállalatok adatait tartalmazzák, amelyek évenként legalább 150 millió dollár értékű árut adnak el s negyedévenként közlik eladásaik és profitjuk alakulását. Mivel a kiválasztás feltétele az eladások volumene és az adatok hozzáférhetősége, egyes iparok erősebben vannak képviselve, mint mások: így a nem-tartós cikkeket gyártó ipar viszonylag gyengén van képviselve, míg a figyelembe vett gépkocsigyártó vállalatok iparágukban az összes profit 90 százalékával rendelkeznek.

Az eladási és profit-adatokat vállalati pénzügyi jelentésekből gyűjtik össze. A jelentett eladási adatokat helyesbítik azzal, hogy a vállalat által közvetlenül fizetett forgalmi adót levonják, míg a profit-adatok korrigálásánál arra törekszenek, hogy azok lehetőleg csak a folyó ipari termelésre vonatkozzanak.

Cs. L.

Személyi hírek

Kitüntetések. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 42. évfordulója alkalmából *Simon Ferencnek,* a Központi Statisztikai Hivatal Pártbizottsága titkárának és *Kenessey Zoltánnak,* a Központi Statisztikai Hivatal Nemzetközi és Tanulmányi osztálya vezetőjének, a Statisztikai Szemle felelős szerkesztőjének a

„SZOCIALISTA MUNKÁÉRT ÉRDEMÉREM"

kitüntetést adományozta.

*

A Központi Statisztikai Hivatal elnöke a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 42. évfordulója alkalmából a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 1022/1954. (IV. 26.) számú határozatával alapított

„KIVÁLÓ DOLGOZÓ"

kitüntető jelvényt adományozta a Központi Statisztikai Hivatal és a Hivatal felügyelete alá tartozó szervek alábbi dolgozóinak:

Dedinszky Henriknének, az Ipari és Beruházási főosztály főelőadójának, *dr. Gyulay Ferencnek,* a Nemzetközi és Tanulmányi osztály csoportvezetőjének, a Statisztikai Szemle szerkesztősége munkatársának, *Halmai Róbertnének,* a Forgalomstatisztikai főosztály csoportvezetőjének, *Horányi Péternének,* a Népszámlálási osztály főelőadójának, *Kalas Zoltánnak,* a Gépi adatfeldolgozó osztály vezetőjének, *Komlós Pálnének,* a Tájékoztatási főosztály főelőadójának, *Marschalkó Lajosnak,* a Területi főosztály főelőadójának, *Nagy Ernőnek,* a Statisztikai Gépi Adatfeldolgozó Vállalat műszakvezetőjének, *Őry Istvánnak,* a Gazdasági Hivatal osztályvezetőjének, *Primusz Károlynénak,* a Személyzeti osztály főelőadójának, *Szomjas B. Antalnak,* a Közgazdasági főosztály osztályvezetőjének, *Thurzó Lászlónénak,* a Mezőgazdasági főosztály főelőadójának, *Ujágh Zsoltnak,* a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára csoportvezetőjének, *Varga Alajosnénak,* a Népesedési és Szociálstatisztikai főosztály főelőadójának, valamint *Bárány Lajosnak,* a Budapest Városi Igazgatóság csoportvezetőjének, *Gallé Antalnak,* a Komáromi járási felügyelőség vezetőjének, *Gáspár Józsefnek,* a Tapolcai járási felügyelőség vezetőjének, *Kovács Józsefnek,* a Heves megyei Igazgatóság csoportvezetőjének, *Lochmajer Györgynének,* a Hajdú-Bihar megyei Igazgatóság főelőadójának, *Magyar Dezsőnek,* a Zala megyei Igazgatóság vezetőjének, *dr. Magyar Mihálynak,* a Bajai járási felügyelőség vezetőjének, *Nyirán Lászlónak,* a Szabolcs-Szatmár megyei Igazgatóság előadójának, *Pataki Miklósnak,* az Encsi járási felügyelőség előadójának, *Pócsai Gyulánénak,* a Budai járási felügyelőség vezetőjének, *Porkoláb Károlynak,* a Békés megyei Igazgatóság vezetőjének, *Szászy Ákosnak,* a Tolna megyei Igazgatóság csoportvezetőjének.

Szervezeti hírek — Közlemények

Az EGB statisztikai osztálya vezetőjének látogatása Budapesten. 1959. október 20 és 25 között — a Központi Statisztikai Hivatal vendégeként — Budapesten tartózkodott *Barrie N. Davies,* az Európai Gazdasági Bizottság titkársága statisztikai osztályának vezetője.

Az 1958. évi szovjet statisztikai évkönyv. A közelmúltban jelent meg az új, 960 oldal terjedelmű szovjet statisztikai évkönyv. Az utóbbi évek folyamán évről évre napvilágot látott egy-egy átfogó, vagy a népgazdaság egyes ágait részletesen tárgyaló szovjet statisztikai adatgyűj-

temény. Az új 1958. évi szovjet évkönyv a korábbi általános és ágazati statisztikai adatgyűjtemények fontosabb adatait tartalmazza.

Az évkönyv áttekintést ad a Szovjetunió gazdasági, egészségügyi, kulturális életének minden lényeges területéről. Az áttekintést megkönnyítik a hosszú — 1913-tól napjainkig terjedő időszakra vonatkozó — idősorok, és az, hogy a könyv közli az 1959—1965. évekre kidolgozott nagyszabású hétéves terv ellenőrző számait, a XXI. pártkongresszus által elfogadott főbb célkitűzéseket. Ezenkívül a könyv tájékoztat a Szovjetunió helyéről a világ és Európa ipari termelésében, valamint a Szovjetuniónak a főbb tőkés országokkal, elsősorban az Egyesült Államokkal folytatott békés gazdasági versenyéről.

Az évkönyv 11 fejezetből áll. Az első összefoglaló rész közli a legfontosabb és legjellemzőbb demográfiai, gazdasági és kulturális adatokat, többek között az 1959. évi népszámlálás előzetes eredményeit. Az ipari rész az általános adatokon túlmenően közli az egyes fontosabb iparágak — a kohászat, a fűtőanyag-, a villamosenergia-, a vegyi-, a gumi- és azbesztipar, a gépgyártás és fémfeldolgozás, az építőanyagipar, a könnyűipar, a közszükségleti cikkek termelése és az élelmiszeripar — adatait, valamint a főbb cikkek termelését szövetségi köztársaságonként. A mezőgazdasággal foglalkozó rész a korábban is közzétett adatokon kívül fontos új adatokat tartalmaz: közli a mezőgazdasági össztermelés indexét, valamint a főbb mezőgazdasági termékek össztermelését és terméshozamát. Ez a fejezet szintén alcsoportokra oszlik, melyek közlik a növénytermelés, az állattenyésztés, a mezőgazdaság gépesítése és villamosítása adatait és a mezőgazdaság munkaügyi adatait, kolhozok, gépállomások, állami gazdaságok szerint. A közlekedés és hírközlés című fejezet részletes adatokkal mutatja be valamennyi közlekedési ág, valamint a hírközlés fejlődését. A beruházásokról szóló fejezet évenként közli a Szovjetunió népgazdasági beruházásainak volumenét — ez eddig csak ötéves tervenként összevontan állt rendelkezésre —, továbbá a termelési és nem-termelési rendeltetésű létesítményekre, többek között a lakásépítkezésre vonatkozó főbb adatokat. Ezután részletes munkaügyi adatokat közöl az évkönyv. A kereskedelemről szóló fejezet a kiskereskedelmi eladás volumenindexét, a bolthálózat fejlődését, a kiskereskedelem árindexét és az eladások alakulását stb., valamint a külkereskedelem fontosabb mutatóit tartalmazza. A kulturális életről, valamint az egészségügyről szóló fejezet szintén részletes és érdekes adatokat hoz. A népgazdaság egészének átfogó áttekintését a pénzügyi és hiteléletről közölt adatok teszik teljessé. Az évkönyvet a világ országai területének és lakosságának adatai egészítik ki.

(Narodnoe hozjajsztvo SzSzSzR v 1958 godu. Sztatiszticseszkij Ezsegodnik. Centralnoe Sztatiszticseszkoe Upravlenie pri Szovete Minisztrov SzSzSzR. Goszsztatizdat. Moszkva. 1959. 960 old.)

Nemzetközi Statisztikai Évkönyvet adott ki a Központi Statisztikai Hivatal. A közelmúltban jelent meg a Központi Statisztikai Hivatal kiadásában a *„Nemzetközi Statisztikai Évkönyv 1929—1957"* c. adatgyűjtemény. A mintegy 290 oldal terjedelmű, szép kiállítású könyv 199 táblázatban közöl gazdasági és társadalmi vonatkozású adatokat.

A *Nemzetközi Statisztikai Évkönyv* a csaknem három évtizedet felölelő adatokat tizenegy fejezetben tartalmazza. (Népesség — népmozgalom; Munkaerő és foglalkoztatottság; Mezőgazdaság, erdészet, halászat; Ipar, építőipar; Közlekedés, hírközlés; Külkereskedelem és nemzetközi fizetések; Pénzügy; Bérek és árak; Személyi fogyasztás, ellátottság; Nemzeti jövedelem; Kulturális adatok.) A statisztikai adatok pontos jelentésének megértését módszertani jegyzetek segítik elő.

A könyvet orosz nyelvű tartalomjegyzék és függelék egészíti ki. Utóbbi feltünteti az Évkönyv szerkesztése során felhasznált forrásmunkákat, az országok területében 1938 óta bekövetkezett változásokat, ismerteti a világon használatos fontosabb mértékegységeket és átszámítási kulcsokat, továbbá tárgy- és országmutatót tartalmaz.

A szocialista és a kapitalista országok gazdasági és kulturális helyzetéről és fejlődéséről ilyen bőséges számanyagot felölelő kiadvány először jelent meg magyar nyelven. A *Nemzetközi Statisztikai Évkönyv* a különböző nemzetközi és nem-

zeti statisztikai kiadványok feldolgozásával készült és az adatokat megfelelő új csoportosításokban teszi közzé.

(Nemzetközi Statisztikai Évkönyv 1929—1957. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest. 1959. 286 old.)

Magyar statisztikus cikke a Vesztnik Sztatisztikiben. A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának folyóirata, a *Vesztnik Sztatisztiki* 1959. évi 8. számában közli *Lukács Ottónak*, a magyar Központi Statisztikai Hivatal főosztályvezetőjének „Az ipari termelés indexeinek kiszámítása Magyarországon" című cikkét.

Statisztikai továbbképző előadássorozat. A Központi Statisztikai Hivatal Szakszervezeti Bizottsága a hivatali dolgozók szakmai képzettségének emelése érdekében előadássorozatot indított. Ennek keretében október 6-án *dr. Párniczky Gábor* a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Statisztikai Tanszékének adjunktusa „A reprezentatív módszer és alkalmazása" címmel tartotta meg az első előadást.

A Statisztikai Időszaki Közlemények sorozat új kiadványa. A közelmúltban megjelent a Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Időszaki Közlemények sorozatának 25. kötete, az *„Építőipari adatok 1949—1957"* c. kiadvány.

A kiadvány, amely az építőipar munkáját jellemző mutatószámokat tartalmazza 1949-től 1957 végéig, bevezető részében összefoglaló adatokkal mutatja be a magyar építőipar fejlődését, az építési tevékenység alakulását és az építési-szerelési munkákon dolgozók létszámát.

A kötet legterjedelmesebb része az állami kivitelező iparról közöl igen részletes adatokat. Ez a rész a következő fejezeteket tartalmazza:

I. Összefoglaló adatok.
II. Termelési adatok.
III. A folyamatban levő építkezések adatai.
IV. Munkaügyi adatok.
V. Gépesítési és műszaki adatok.
VI. Pénzügyi adatok.
VII. Csoportosító táblák.

A kiadvány a továbbiakban építőipari szövetkezetek, házilagos építkezések, magánépítkezések, építőipari magánkisipar, egyéb építőipari szervezetek felosztásban adja meg az építőipari adatokat, valamint külön részben közli az építőanyagipari adatokat is.

A kötetet a fogalmi meghatározások jegyzéke egészíti ki.

(Építőipari adatok 1949—1957. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest. 1959. 292 old.)

Szovjet szerző könyve a korrelációszámításról. A Szovjetunióban a Goszsztatizdat kiadásában megjelent *Ja. I. Lukomszkij* „A korrelációszámítás elmélete és alkalmazása a termelés elemzésében" című könyve. A könyv négy fő részből áll. Az „Eloszlási sorok" c. rész az eloszlási sorok képzésével és grafikus ábrázolásával, valamint az eloszlási sorok elemzésével foglalkozik. A második „A korrelációszámítás elmélete" c. részben a kölcsönös összefüggések statisztikai mérésének feladatairól és a korrelatív függőségről; a kölcsönös összefüggések formáinak vizsgálatáról; a regresszió-egyenlet paramétereinek kiszámításáról; a függvényszerű (funkcionális) korrelációról; az összefüggés szorosságának méréséről; az összekapcsolt korrelációs együtthatókról; a tényezők hatásának szimmetrikus sémáiról; három és több változó korrelációjáról van szó. A harmadik „A statisztikai mutatószámok hibái" c. rész a korrelációszámítás és a valószínűségszámítás kapcsolatával foglalkozik. A negyedik rész összevont példákat mutat be a korrelációs elemzés alkalmazására a termelésben.

A könyv végén tapasztalati adatokat tartalmazó táblák, normális eloszlási táblák és irodalomjegyzék találhatók.

(*Ja. I. Lukomszkij:* A korrelációszámítás elmélete és alkalmazása a termelés elemzésében. Goszsztatizdat. Moszkva. 1958. 388 old.)

A svéd Központi Statisztikai Hivatal fennállásának 100. évfordulója alkalmából kiadvány fog megjelenni Svédországban. A Hivatal *Statistisk Tidskrift* című folyóiratának 1959. évi 7. száma *Karin Kock* professzor írását közli, amely összefoglalja a kiadvány fő mondanivalóját. Röviden ismerteti a szerző azokat a körülményeket, amelyek között az 1749-ben létrejött „Tabell-Komissionen"-t felváltotta az 1858-ban megalapított Központi Statisztikai Hivatal, majd részletesebben foglalkozik — történeti szempontból — a Hivatal státusával, belső szervezetével és tevékenységével, valamint nemzetközi

kapcsolataival. Különösképpen kidomborítja *Frederik Theodor Bergnek*, a Hivatal első igazgatójának szerepét, aki 1858-tól 1879-ig irányította a svéd Központi Statisztikai Hivatal munkáját, és akinek tevékenysége nagy hatással volt annak későbbi fejlődésére.

A Svéd Statisztikai Társaság ülései 1958-ban. A Svéd Statisztikai Társaság 1958-ban hét rendes ülést tartott. Az üléseken a következő előadásokat vitatták meg:

1. Gazdasági védekezés a termésveszteségek ellen.
2. Az egyetemeken és a közigazgatásban dolgozó statisztikusok kapcsolatai.
3. Operáció-elemzés.
4. Lyukkártyák és pagodák Burmában.
5. Mezőgazdasági barométerek.
6. Takarékoskodhatunk-e az állami statisztikán?
7. Megjegyzések a nettó árindexről.

(*Statistisk Tidskrift*, Stockholm. 1959. évi 3. szám.)

Az Osztrák Statisztikai Társaság 9. közgyűlése. Az Osztrák Statisztikai Társaság 1959. július 6-án tartotta 9. rendes közgyűlését a Bécsi Egyetem kis dísztermében.

A közgyűlés *dr. Wilhelm Winklert*, aki hosszabb időn át látta el az elnöki tisztet, a Társaság díszelnökévé választotta. A társaság Winkler professzor 75. születésnapja alkalmából Winkler-ösztöndíj alapítását határozta el a fiatal statisztikusok támogatására.

A közgyűlés az Osztrák Statisztikai Társaság elnökeivé választotta *dr. Slawtscho Sagoroff* professzort és *dr. Hans Fuchsot*, az Osztrák Központi Statisztikai Hivatal elnökét.

(*Statistische Nachrichten*. 1959. évi 6. szám.)

Az 1960. évi mezőgazdasági világösszeírás előkészületei. A FAO és az EGB 1959. június 15. és 30. között Varsóban szemináriumot rendezett, amely az 1960. évi mezőgazdasági világösszeírással és egyéb agrárstatisztikai felvételekkel foglalkozott. A tanácskozásokon a következő öt kérdéscsoportot tárgyalták meg:

1. A reprezentatív módszer alkalmazásai mezőgazdasági összeírások során.
2. A mezőgazdasági összeírások kapcsalata a folyó agrárstatisztikai munkával és más nagyobb felvételekkel.
3. Az összeírások eredményeinek felhasználása.
4. Munkaerőstatisztikai kérdések.
5. Az 1960. évi mezőgazdasági összeírás.

Az Ipari és Építőipari Statisztikai Értesítő olvasói ankétja. Az *Értesítő* megjelenésének tizedik évfordulója alkalmából tartott olvasói ankéton száznál több vállalati és minisztériumi statisztikus vett részt. A folyóirat szerkesztői beszámoltak az elmúlt években és különösen a legutóbbi másfél évben végzett munkáról.

Az ankét résztvevőinek véleménye szerint az *Értesítő* betölti feladatát: megfelelően tájékoztatja a statisztikusokat a készülő adatgyűjtésekről, magyarázza és példákkal világítja meg az utasításokat, bírálja az adatszolgáltatás hiányosságait. Jó szolgálatot tesznek az *Értesítő* oktatási—továbbképzési rovata és a külföldi statisztikai folyóiratok fontosabb cikkeiről adott ismertetések is. Kétségtelenül változatosabb, hasznothajtóbb lenne azonban a folyóirat — mutattak rá az ankét résztvevői —, ha nagyobb teret szentelne a műszaki és az anyagstatisztikának, és ha több a szervezeti ügyrendi feladatokkal, valamint elemzéssel foglalkozó cikket közölne. Ami az elemzéseket illeti, vállalati összehasonlításokat várnak a statisztikusok, mert azokat módszertani és adatforrásként egyaránt felhasználhatják. Segítené a vállalati statisztikusok munkáját a lapba iktatott utasítás-regiszter is.

Az ankéton elhangzott felszólalásokra válaszolva az *Értesítő* szerkesztő bizottsága és szerkesztősége nevében *Lukács Ottó*, a Központi Statisztkai Hivatal főosztályvezetője rámutatott arra, hogy a folyóirat szerkesztősége mint a múltban, úgy ezután is figyelembe veszi az olvasók észrevételeit, kívánságait. Így például ismét megindítja az *Értesítő* a „Kérdezz!—Felelek" és „A hibák nyomában..." rovatokat. A szerkesztőség a javaslatokat fel fogja dolgozni, és hasznosítani fogja a folyóirat szerkesztése során.

FOLYÓIRATSZEMLE*

ВЕСТНИК СТАТИСТИКИ

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal folyóirata

1959. ÉVI 6. SZÁM

Sz. Partigul: A kereskedelem fejlődése a hétéves tervben és a statisztika feladatai.
P. Zelcer: A termelési kooperáció statisztikája.
N. Djadjunov: Az új mezőgazdasági és begyűjtési statisztikai beszámolójelentés.
I. Logacsev, V. Mirkin: A népszámlálási anyag kódolásának és lyukasztásának megszervezése terén szerzett tapasztalatok az OSZFSZK-ban.
V. Szmoljaninov: A gazdasági építés helyi tapasztalatai tanulmányozásának kérdései (Visszaemlékezések V. I. Leninre).
L. Nocsevkina: A nemzeti jövedelem számítása a Német Szövetségi Köztársaság statisztikájában.
F. Pankratov: Az állóalapok leltározása átértékelésükkel kapcsolatban.
Sz. Nikitin: V. Leontief és szerzőtársai „Az amerikai gazdaság szerkezetének vizsgálata. Elméleti és empirikus elemzés az input-output séma alapján." (Könyvismertetés.)

1959. ÉVI 7. SZÁM

A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága júniusi plénumának határozatai.
P. Konnov: Az anyagi-műszaki ellátás statisztikájának időszerű kérdései.
K. Vinogradov: Mintaszerűen hajtsuk végre az 1960. január 1-i lakásalapösszeírást.
I. Pogoszov: Az árutermelés egy rubeljére eső ráfordítás mutatószámának alkalmazásával kapcsolatos egyes módszertani kérdések.
N. Cogoev: Kolhozparasztok biztosított pénzbeni fizetése a Sztavropol határterületen.
I. Trenin—Petuskov: A statisztika elemei a XII—XVII. század Oroszországában.

* A *Statisztikai Szemle* a hazai és a külföldi statisztikai irodalom ismertetése érdekében minden negyedév első számában (január, április, július, október) *Statisztikai Irodalmi Figyelő* címmel közli a legjelentősebb külföldi könyvek és folyóiratcikkek tartalmi ismertetését, második számában (február, május, augusztus, november) *Bibliográfia* címmel a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárába beérkezett fontosabb hazai és külföldi könyvek címét és könyvtári jelzetszámát adja közre, harmadik számában (március, június, szeptember, december) pedig *Folyóiratszemle* címmel külföldi statisztikai folyóiratok tartalomjegyzékét jelenteti meg.

N. Monahov: Hogyan kell használni az épületek és építmények összevont értéki mutatóit az állóalapok átértékelésekor.
L. Kogan: A befejezett építési objektumok statisztikai csoportosítása.

1959. ÉVI 8. SZÁM

A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének teljesítése 1959 első félévében.
M. Lescsinszkij, V. Szurina, M. Tkacseva: Az új technika statisztikájának egyes mutatói az iparban.
V. Masenkov: A csoportosítások felhasználása a kolhozok gazdaságának elemzésére.
Lukács Ottó: Az ipari termelési indexek számítása Magyarországon.
P. Vlaszov, Sz. Szeleznev: A számviteli dolgozók oktatása a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának oktatási hálózatában.
E. Antoszenkov: A munkaráfordítások számbavétele a munkatermelékenységi mutatók számításánál.
Z. Szidlik: A területi indexek számítása.
V. Gorelik: Hogyan kell meghatározni az állóalapok kopását átértékelésük alkalmával.
M. R. A nemzeti jövedelem számításának problémái a szövetségi köztársaságokban.

1959. ÉVI 9. SZÁM

Az állóalapok átértékelése megkezdődött.
N. Scsadilov: A beruházások gazdasági hatékonysága és annak statisztikai vizsgálata.
Ja. Kabacsnik: Az idősorok összehasonlítása.
A. Sztepanov: A hőelektromos áramfejlesztőtelepek felszerelése pótlási értékének meghatározása.
Értekezlet a *Vesztnik Sztatisztiki* szerkesztőségében a matematikának a közgazdasági kutatások területén való alkalmazásáról és az ökonometriáról.

wiadomości STATYSTYCZNE

A Lengyel Statisztikai Főhivatal folyóirata

1958. ÉVI 6. SZÁM

Edward Strzelecki: Néhány észrevétel az új népszámlálás előestéjén.
Zygmunt Peuker: A népgazdasági osztályozás tervezete.
Ryszard Zasepa: A Statisztikai Főhivatal képviseleti adatfelvételeinek problémaköre.
Andrzej Luszniewicz: Az 1957—1958. évi diákköltségvetések vizsgálatának módszere.
Jeremi Banasonski: Kísérlet a mezőgazdasági és nem mezőgazdasági népesség becslésére.

1959. ÉVI 2. SZÁM

Zbigniew Smolinski: Néhány észrevétel a mezőgazdasági népesség tervezett lerövidített összeírásával kapcsolatban.
Az ági foglalkozás a népszámlálásoknál és a folyamatos számbavételben.
Edward Baranowicz: Szükségtelen figyelembe venni az egyéni foglalkozást a népszámlálásnál.
Witold Mosterek: Az ügyviteli munka gépesítésének problémái Lengyelországban és a legközelebbi feladatok.
Stanislaw Hrom: A betegségek, balesetek és halálokok új osztályozása.
Stanislaw Petrajtis: Hiányosságok az anyagkészletek állományának számbavételében.
Jan Iszkowski: Hogyan számítják ki a teljes termelés értékét összehasonlító árakon a kisipari szövetkezetekben.
Anna Zielinska: Különleges statisztikai adatfelvételek a szocialista kiskereskedelemben 1956-ban és 1958-ban.
Adam Machnowski: Néhány megjegyzés a területi statisztikai szervek megszervezésével kapcsolatban.
Terezia Dluska, Czeslaw Kozlowski: Az 1950. évi népszámlálás eredményeit tartalmazó kiadványok.
Wlodzimierz Sochacki: A „város" és „falu" felosztás a statisztikai kiadványokban.
Adam Machnowski: A külkereskedelemstatisztikai adatfelvételek egységesítése.

PRZEGLĄD STATYSTYCZNY

A Lengyel Közgazdasági Társaság Statisztikai Szakosztályának folyóirata

1959. ÉVI 3. SZÁM

Jan Tinbergen: Néhány észrevétel a gazdasági fejlődés kétszakaszos tervezetével kapcsolatban.
Boguslaw Szybisz: Az ágazati kapcsolatok együtthatói a népgazdaságban 1957-ben.
Zbigniew Pawlowski: Az egy egyenletes ökonometriai modellek és a kereslet rugalmasságának vizsgálata Lengyelországban.
Hilary Brudnik: A termelés tervezése nagyvállalatnál az „input-output" elemzés segítségével.
Egon Vielrose: Az 1956. évi lengyel halandósági táblák.
Ira Kozniewska: Észrevételek a felújítási elmélet alkalmazásával kapcsolatban.
Maksymilian Jozef Ziomek: A csehszlovák statisztika központjai és fejlődésének iránya.

STATISTICKÝ OBZOR

A Csehszlovák Köztársaság Állami Statisztikai Hivatalának folyóirata

1959. ÉVI 6. SZÁM

O. Smrcina: A népgazdasági mutatószámok rendszere.
Zeman Karel: A textilipar fejlődése külföldön.
O. Lukács: Az ipari termelés indexeinek kiszámítása Magyarországon.
C. Cupa: Észrevételek az önműködő számológépek hatékonyságát illetően.
A. Richter: Az állami erdőüzemek gazdálkodása 1957-ben.
Václav Cermák: Néhány megjegyzés az úgynevezett „különbözeti" becslés elméletéhez.

1959. ÉVI 7. SZÁM

V. N. Sztarovszkij: A hétéves terv és a szovjet statisztika feladatai.
J. Mach: A bérek és árak (a reálbérek) fejlődése Csehszlovákiában az 1914—1959. években.
J. Záhorik: A munkaidő-alap kihasználásának elemzése.
M. Kontra dr.: Az anyagi termelés elhatárolásával kapcsolatban felmerülő néhány kérdés.
J. Job: A csehszlovák iskolaügy és kultúra a statisztika tükrében.

1959. ÉVI 8. SZÁM

A. Cerveny—J. Vácha: Az ágazati és szakmai kapcsolatok statisztikai számbavételének kérdése.
Z. Dacik: Újítómozgalom Csehszlovákiában.
A. Cerveny: Az állami nagykereskedelmi árak fejlődésének számbavétele.
J. Záhorik: A lakóházépítkezések időtartamának elemzésével kapcsolatban szerzett néhány tapasztalat.
B. Korda: Hozzászólás a statisztikusok továbbképzéséhez.
F. Koudela: A gépi adatfeldolgozó állomások hálózatának kiépítése 1958-ban.

1959. ÉVI 9. SZÁM

J. Pácha: Az új felvásárlási rendszer bevezetésének hatása az egységes mezőgazdasági szövetkezetek gazdálkodásának eredményeire.
J. Vlcek: A matematikai módszerek felhasználása az árváltozások vizsgálatára.
B. Kosina: A helyi ipar jelentősége.
J. Kucera: Az új technika alkalmazása a számviteli gépesítésében.
Dr. M. Skoupy: A statisztikai és a számviteli munka ellenőrzése a fontosabb gazdasági minisztériumok kiválasztott egységeinél.
Vl. Roubicek: Hozzászólás a kereskedelem hatékonyságának kérdéséhez.
Előkészítés alatt álló intézkedések a mezőgazdasági nyilvántartás és statisztika megjavítására.

DEMOGRAFIE

Revue pro výzkum populačního vývoje

A Csehszlovák Köztársaság Állami Statisztikai Hivatalának folyóirata

1959. ÉVI 3. SZÁM

Bohumil Vobornih: A demográfia alapvető problémái és a népesedési politika a szocializmusban. (II)
Vladimir Srb.: A csehszlovák városok népességének fejlődése a kapitalizmusban és a szocializmusban.
Zdenek Pavlik: A népesség társadalmi-gazdasági szerkezetének fejlődése a cseh kerületekben.
Jiu Bezonska—Josef Oytlacil: A háztartások fogyasztásának vizsgálata.
Milan Kucera: A szülők által tervezett gyermekszámra vonatkozó megfigyelések eredményeinek gyakorlati alkalmazása a népességtervezésben.
Ladislav Ruzicka: A házassági termékenység kérdéséhez.

Statistische Praxis

A Német Demokratikus Köztársaság Állami Központi Statisztikai Hivatalának folyóirata

1959. ÉVI 6. SZÁM

Joachim Tshoep: A statisztikai munka magas színvonala és nagy megbecsülése a Szovjetunióban.
Horst Hern: 1960-tól az építőipari termelést mennyiségi mutatók alapján változatlan árszínvonalon számítják.
Edgar Kante: Az 1958. és 1959. évi ár- és bérpolitikai intézkedések hatása az életszínvonal alakulására.
Rudi Fulde—Walter Hühnchen: A mérlegbeszámoló, mint a mezőgazdasági újratermelési folyamat visszatükrözésének alapja. (I)
Erich Strohbach: „A népszámlálás és a foglalkozási összeírás néhány problémája." — A polgári népességstatisztika katalógusa.
Erich Langner: Fordítsunk több figyelmet a termelési mutatószámok kidolgozására.
Edmund Wünsche: A munkatermelékenység és az átlagbérek alakulásának megfelelő ábrázolása.

1959. ÉVI 7. SZÁM

Freia Jonas: Az iparstatisztika támogatja és ellenőrzi a szocialista átalakulás végrehajtását.
Pieter Noack: A kerületek közötti reális összehasonlítások feltételeinek biztosítása elsőrendű feladat.
A statisztikai módszertani munka új eredményei Magyar Népköztársaságban.
Karl-Heinz Gebauer: A munkabérek a Német Demokratikus Köztársaság és a nyugati zóna iparában 1958-ban.
Dr. Ursula Lange: A statisztikai elemzés: I. Lényege, alapvető vonásai és feladatai.
Rudi Fulde—Walter Hühnchen: A mérlegbeszámoló, mint a mezőgazdasági újratermelési folyamat visszatükrözésének alapja. (II)
Karl-Heinz Knoderer: Megfelel-e még fejlődési színvonalunknak a munkatermelékenység-számítási módszerünk?

1959. ÉVI 8. SZÁM

Dr. Rumen Janakieff: Az új technika gazdasági hatékonyságát visszatükröző statisztikai mutatószámok.
Hogyan használják fel a Német Szocialista Egységpárt helyi szervei a statisztikai adatokat irányító munkájuk megjavításához.
H. Doehning—J. Reische—Ch. Strogies: A lakosság ellátása marha- és sertéshússal, belföldi termelésből 1963-ig.
Martin Mewis: A statisztikai adatok komplex tárgyalásának kérdései.
Dr. Arno Donda—Edgar Kante: A kiskereskedelmi forgalom változatlan áron számított indexei. (II)

1959. ÉVI 9. SZÁM

Heinz Rauch: Pillantás a jövőbe.
Dr. Arno Donda: A statisztika tanításának és a statisztikai kutatásnak fejlődése egyetemeinken.
Helmut Michael: A statisztikusok testvéri együttműködése a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsában.
Günther Sehring: Nagyobb figyelmet a statisztikai oktatásra a vállalatoknál.
Harry Badstübner: A vállalati tervek koordinációja.
Dr. Arno Donda—Edgar Kante: A kiskereskedelmi forgalom változatlan áron számított indexei. (III)
Dr. Rumen Janakieff: Az új technika gazdasági hatékonyságát visszatükröző statisztikai mutatószámok. (II)

Vierteljahreshefte zur STATISTIK der Deutschen Demokratischen Republik

A Német Demokratikus Köztársaság Állami Központi Statisztikai Hivatalának negyedévi folyóirata

1959. ÉVI 2. SZÁM

Gisela Storll: A gép- és traktorállomások tíz éve.
Klaus Neumann: A termelés műszaki színvonalának néhány kérdése a Német Demokratikus Köztársaság cementiparában.
Sonja Bendrath—Fritz Küster: Az ipari termelés alakulása a Német Demokratikus Köztársaságban.
Hildegard Wollenberg: Az üveg- és a kerámiaipar iparágak fejlődése a Német Demokratikus Köztársaságban.
Bruno Minowsky—Heinz Müller: A lakásépítkezések a Német Demokratikus Köztársaságban.
Gerhard Walther: A Karl-Marx-Stadt-i körzet, a Német Demokratikus Köztársaság textilipari központja.
Dr. Werner Grimm: A lipcsei körzet a negyedik nagy ipari körzet.
Fritz Beister: A magdeburgi körzet a nehézgépgyártás központja.
Rolf Lohse: A gerai körzet és sokoldalú ipari programja.
Gerhard Schulze: A mezőgazdaság szocialista átalakítása a hallei körzetben.

1959. ÉVI 3—4. SZÁM

10 éves a Német Demokratikus Köztársaság.
Wilfried Barthel—Helmut Schneider: A Német Demokratikus Köztársaság új társadalmi viszonyainak számszerű tükröződése az össztermelésben és a nemzeti jövedelemben.
Gerhard Hermann: Dolgozóink — a Német Demokratikus Köztársaság legfontosabb termelőereje.
Herta Peitz: A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa is tíz éve jött létre.
S. Bendrath—K. Müller—G. Schrott: A szocialista ipar felépítésével Európa jelentősebb ipari hatalmává válunk.
Bruno Minowsky: Építkezések a Német Demokratikus Köztársaságban.
Siegfried Hocke: A Nemzeti Építési Művek, a szocialista építőszándék kifejezője.
Alfred Mende: A bőségesebb élet mezőgazdaságunk eredményeinek következménye.
Gerd Füge: A szocializmus erősítése falun.
Heinz Schönborn: A kereskedelem nagy eredményei és a lakosság jobb ellátása.
Hans Metzger: Külkereskedelmünk.
Gerhard Heske: A középpontban az életszínvonal emelkedése.
Dr. Gerhard Nultsch: 1949-ben — demokratikus iskola; 1959-ben — szocialista iskola.
Kurt Hener: A kultúra először a dolgozóké Németországban.
Jürgen Reiche: Állattenyésztés az állami gazdaságokban 1958-ban.
Manfred Ebert: A Német Demokratikus Köztársaság és Nyugat-Németország halandóságának összehasonlítása.
Manfred Poschbeck: A Német Demokratikus Köztársaság és Nyugat-Németország 1958. évi ipari fejlődésének összehasonlítása.

REVISTA DE STATISTICĂ

A Román Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Igazgatóság folyóirata

1959. ÉVI 5. SZÁM

N. Lupan, E. Stanescu, M. Flachs: Az ipari szakosítás és kooperáció statisztikai vizsgálati módszerei.

G. Mihok: A minta pontosságának meghatározására szolgáló módszerek.

I. Dumitrescu: Az árutermelés és a munkabéralap mutatószámai közötti összefüggés a szocialista ipari termelési folyamatban.

I. Measnicov: Az ipari szakosítás és kooperáció egyes mutatószámai.

V. V. Protopopescu: Az ipari szakosítás és kooperáció mutatószámrendszere kidolgozásának egyes kritériumai.

P. Jica: Az ipari szakosítás és kooperáció statisztikájának kérdései.

A Központi Statisztikai Igazgatóság Tudományos Módszertani Tanácsának munkája.

1959. ÉVI 6. SZÁM

N. Ionescu, V. Nicolau, L. Iazinschi: A befejezetlen termelés a hosszú termelési ciklusú iparágakban.

C. Mihu: Az önköltség elemzési módszere.

C. Prisacaru: Az állami költségvetésből és egyéb alapból a lakosság részére folyósított kulturálisjóléti juttatások és kedvezmények.

V. Kraft, V. Rotaru: A nomogrammok alkalmazása az iparstatisztikában.

V. Aurel: Új szempontok a statisztikai munka megszervezésében.

1959. ÉVI 7. SZÁM

A. Gheorghiu: Megjegyzés a gazdasági jelenségre ható tényezők vizsgálatához.

L. Gutescu, C. Ciobann: A cukorrépatermelés fejlődése és területi telepítése Romániában.

I. Ivanescu, I. Stoichita: A reprezentatív módszer alkalmazása a kiskereskedelmi áruforgalom vizsgálatában.

Barabás Miklós: A területi statisztikai szervek munkája a Magyar Népköztársaságban.

Gh. Ungureanu: Moldavia 1820. évi népszámlálása.

СТАТИСТИКА

A Bolgár Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal folyóirata

1959. ÉVI 4. SZÁM

Dicsőséges évforduló.

Iv. Bocsev: Szocialista mezőgazdaságunk eredményei.

P. Sapkarev: Az ipari termelés ütemességének mutatószámai és mérési módszerei.

I. Vladimirov, At. Dimitrov: A számvitel gépesítése tervezésének fő tételei.

A. Ju. Totev: Az igazságügyi statisztika lényege, rendszere és feladatai.

N. Naumov: A halandóság Bulgáriában.

Z. Sztajkov: Egyes szófiai munkások idő-költségvetése.

A háztartásstatisztikai segédűrlap egyes hiányosságai.

Értekezlet az ipari és szállítási terv teljesítésének operatív-statisztikai számbavételéről.

Értékes statisztikai kiadvány külkereskedelmünk fejlődéséről.

Az 1959. évi szovjet népszámlálás előzetes eredményei.

Statistische Nachrichten

Az Osztrák Központi Statisztikai Hivatal folyóirata

1959. ÉVI 5. SZÁM

Az 1959. áprilisi idegenforgalom adatai. Előzetes adatok az 1958. november 1-től 1959. április 30-ig terjedő időszakra.

Az 1958. évben megkötött kollektív szerződések adatai.

A szülések és fogamzások havonkénti megoszlásának alakulása.

Az osztrák szövetségi államok népességi mérlegei 1869-től 1951-ig.

A válások alakulása 1958-ban.

Az osztrák mezőgazdaság helyzete az OEEC keretében.

1959. ÉVI 6. SZÁM

Az idegenforgalom alakulása 1958. november 1. és 1959. április 31 között.

Az 1955. évi forgalmi adó statisztika eredményei.

A népiskolák, polgári iskolák, tanítóképző intézetek és az óvodák adatai az 1958/59. tanévről.

A nemzetközi áruforgalom 1959. első negyedév adatai.

Az 1959. évi májusi külkereskedelmi forgalom adatai.

1959. ÉVI 7. SZÁM

Az 1959 első félévében forgalomba állított gépjárművek.

Az 1959. június 3-i sertésszámlálás eredménye.

Az 1955. évi jövedelemadó-statisztika eredményei.

A szemérem elleni bűncselekmények és a gyermekgyilkosságok havonkénti megoszlásának alakulása.

Az osztrák főiskolák hallgatóinak adatai az 1958/59. tanév első félévében.

Journal of the AMERICAN STATISTICAL ASSOCIATION

Az Amerikai Statisztikai Társaság folyóirata

1959. JÚNIUS

Benson Y. Laudis: Útmutató az egyházba fogadások statisztikájának irodalmához.

Margaret G. Reid: A lakásegységekért fizetendő lakbér emelkedése 1940 és 1950 időszakban.

Zvi Grilicher: A trágyakereslet 1954-ben az Amerikai Egyesült Államok államaiban.

M. Choynowski: Valószínűségen alapuló térképek.

W. A. Neiswanger—T. A. Yancey: Paraméterbecslések.
W. Edwards Deming—Gerald J. Glasser: Névjegyzékek összevetése mintavételes eljárással.
Leslie Kish—Irene Hess: Arányvarianciák és különbségeik soklépcsős minta esetében.
C. R. Gates—J. P. Fearey: Pontossági követelmények komplex rendszerek vizsgálatánál.
Bernard Ostle—George P. Steck: A mintaátlagok és a mintanagyságok közötti korreláció.
Frederic M. Lord: A mentalitásvizsgálat elméletének a mérési hibákból eredő problémái.

POPULATION

A Francia Demográfiai Intézet folyóirata

1959. ÉVI 3. SZÁM

Louis Chevalier: Tudományos kutatás és társadalomtudományok.
Jean Fourastié: A hagyományos élettől a modern életig. Vizsgálódások az átlagember kalendáriumára vonatkozóan.
J.—N. Biraben: Halálokok szerinti gyermekhalandóság.
Francoise Levidon: Az aktív népesség alakulása egyes ipari országokban.
Pierre Girard: Rövid áttekintés Sottevittelés-Ronen XVIII. század végi demográfiai helyzetéről.
Jean Hurault: Összehasonlító demográfiai tanulmány (Francia-Guayana).
Roland Pressat—Alfred Sauvy: Az Egyesült Nemzetek Szervezetének népességi kérdésekkel kapcsolatos tevékenysége.

WIRTSCHAFT UND STATISTIK

A Német Szövetségi Köztársaság Statisztikai Hivatalának folyóirata

1959. ÉVI 6. SZÁM

Wolf v. d. Decken: Az 1957. októberi fizetési és bérstatisztikai adatgyűjtés eredményei.
A születések havonkénti megoszlásának alakulása.
A lakáshiány kérdéséhez.
A közutak fontosabb adatai az 1956. március 31-i állapotnak megfelelően.
A közúti forgalom 1958-ra vonatkozó baleseti statisztikája.
Az élet-, a kár- és a baleset- és viszontbiztosító társaságok és a nyugdíjpénztárak tőkebefektetései 1958-ban.
A Szövetségi Köztársaság, a tartományok és a községek útügyi kiadásai az 1959. évi költségvetési évben.
A községek és községföderációk gazdasági vállalkozásból, föld- és tőkevagyonból származó jövedelmei az 1949/50. évi költségvetési év óta.
A munkavállalói háztartások fogyasztása 1957-ben.

1959. ÉVI 7. SZÁM

Dr. Gerhard Fürst: A Saarvidék gazdasági bekapcsolódásával összefüggő statisztikai feladatok.
Dr. Friedrich Gossel: A Német Szövetségi Köztársaság külkereskedelme és a Saarvidék gazdasági bekapcsolódása.
Lothar Herberger: A lakosság betegségi biztosítása és öregkori ellátása.
Dr. Hans Schultze: Az építési takarékpénztárak üzleti tevékenysége.
Wolf v. d. Decken: A munkások munkaideje és bruttó heti keresete. Az 1957. októberi fizetés- és bérstruktúravizsgálat további eredményei.
A csecsemőhalandóság és a születési hónap közötti összefüggés.
A fiatalkorúak által elkövetett erőszakos bűncselekmények ma és a múltban.
A szarvasmarha-, sertés- és juhállomány 1959. június 3-án.
A határátlépő légi úton lebonyolított áruforgalom 1958-ban.
Az idegenforgalom 1958. október és 1959. március közötti adatai.
Az 1953. évi vagyonadó statisztika eredményei.
Az 1958. évi forgalmiadó-statisztika első eredményei.
A községek beruházásai és kölcsönfelvételei az 1958. költségvetési évben.
A járadékból élők és az állami gondozottak fogyasztása 1958-ban.

ALLGEMEINES STATISTISCHES ARCHIV

A Német Statisztikai Társaság folyóirata (Német Szövetségi Köztársaság)

1958. ÉVI 2. SZÁM

Dr. Günter Menges: A statisztika döntő problémái.
Dr. Egon Kern: A reprodukciós arányszámok és alkalmazásuk bírálata.
Fritz Scharner: Sűrűségábrázolás kartogrammon.
Dr Karl Frendenberg: Kiegészítések a statisztikai súlyok tanához.

1958. ÉVI 3. SZÁM

W. Hüfner: A társadalmi termék egységes számbavétele a Német Szövetségi Köztársaság tartományaiban.
W. Fetzlaff: A hanzavárosok a tartományok egységes társadalmi termék számítása keretében.
J. Wirnshofer: A kis közigazgatási kerületek
F. Wendt: A közös piacból eredő vámváltozások gazdasági erejének mutatószámai.
import-hatásai.
H. Strecker—J. Raab: A próbabetakarításos termésbecslés módszertani problémái.

1958. ÉVI 4. SZÁM

Dr. Alfred Jacobs: Az árak és a vásárlóerő nemzetközi összehasonlításának módszere.
Dr. Rolf Wagenführ: Az életszínvonal nemzetközi összehasonlításának problémája.
Dr. Walther Hermann: A vállalat mint a statisztikai megfigyelés tárgya.
Dr. Gerhard Weisser: A vállalati típusok statisztikai fogalmának szociológiai és gazdaságpolitikai szempontból megalapozottabb kialakítása.
Erich Ockelmann: A korrelációszámítás elmélete és alkalmazása a vállalati piackutatás szempontjából.
Gerhard Luda: Vállalati piackutatás és a hivatalos statisztika.
Dr. Peter Deneffe: A minőségi változások figyelembevétele az árstatisztikában.
Dr. Kurt Stange: A véletlen kiválasztásos eljárás egyes különleges problémái műszaki alkalmazás esetén.
Dr. Oskar Anderson: Az idősorok felbontása a konjunktúrakutatás szempontjából.
Erich Otremba: A gazdasági körzetekre osztás alapelvei és módszerei.
Ivar Öman: Városövezetek és nagyvárosi terület.

1959. ÉVI 1. SZÁM

Rix H. Rotach: Az első népszámlálás Szudánban 1955/56-ban.
Dr. Walter Maier: A statisztika felhasználása és visszaélés a statisztikával a politikában.
Dr. Karl Schwarz: Indexszámok a vándormozgalom statisztikájában.
Dr. Helga Schmucker: A gyermekek számának hatása a családok életszínvonalára.
Wolfgang Heyn: A háztartások kiválasztása reprezentatív módszerrel.
Dr. Felix Burkhardt: A csecsemőhalandóság statisztikája az 1948—1956 időszakban.
Dr. Lucie Osadnik: A cohors-analízis módszere.
Dr. Gerhard Fürst: A hivatali statisztikai munkákról.

1959. ÉVI 2. SZÁM

Dr. Hermann Schubnell: Háztartás és család I.
Dr. E. M. Fels: Szovjet ökonometria I.
Morris James Slonim: A reprezentatív módszer alapjai.
Rudolf Giehl: A LogAbax statisztikai és a könyvelőgépek alkalmazása a tartományi statisztikai szerveknél.

STATISTICA

edita sotto gli auspici delle Università di Bologna Padova e Palermo

A bolognai, páduai és palermói egyetem folyóirata

1959. ÉVI 1. SZÁM

Levi, Eugenio: Túlélési táblák interpolációja exponenciális függvények összegezésének segítségével.
Amato, Vittorio: A Poisson-formula és a halálozások számának naponkénti alakulása.
Ferreri, Carlo: A függőség (dependencia) új elvi sémájának alkalmazása és néhány sajátossága.
Rizzi, Alfredo: Kograduációs táblák három dimenzió esetében.
Bellettini, A.: A kereskedői engedélyek területi megoszlása.

STATISTISK TIDSKRIFT

A Svéd Központi Statisztikai Hivatal folyóirata

1959. ÉVI 7. SZÁM

Karin Kock: 100 éves a Központi Statisztikai Hivatal.
Erik Lundén: 1958. évi adatok az állami alkalmazottakról.
Beszámoló az Európai Statisztikusok Értekezletének VII. plenáris üléséről.

1959. ÉVI 8. SZÁM

A vállalati jövedelmek, költségek és profitok 1957-ben és 1958-ban.
A helyi takarékpénztárak adatai (1958. június 30. — 1959. június 30.).
A rendőrséghez bejelentett bűnesetek, 1956—1959.
A csődök és a váltóóvatolások adatai, 1941—1959.
Az 1959. június 1-i vetésterületi összeírás adatai.
Előzetes biztosításstatisztikai adatok 1958-ról és 1959 első félévéről.
A halászok jövedelmei és kiadásai 1957-ben.

1959. ÉVI 9. SZÁM

Svein Nordbotten: Egy EDB-gép statisztikai alkalmazása.
Otto Zetterberg — Börje Nilsson: Próbaaratásos termésvizsgálat. A gabonafélék VII. speciális vizsgálata.
Erik Lundén: A hivatali jellegű foglalkozási csoportokban dolgozó fizetett alkalmazottak 1958. évi adatai.
A Központi Statisztikai Hivatal javaslatai a tartalékok képzésére vonatkozóan az 1960/61. költségvetési évben.

STATISZTIKAI SZEMLE
Megjelenik havonta egyszer
Felelős szerkesztő: Kenessey Zoltán
Szerkesztőség: Budapest II., Keleti Károly u. 5—7. Telefon: 155—208
Kiadóhivatal: Budapest II., Keleti Károly u. 18/b. Telefon: 358—530 (305. mellék)
Kiadja: a Statisztikai Kiadó Vállalat
Felelős kiadó: Garádi László
Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.)
és bármelyik postahivatalnál
Előfizetési díj: félévre 54,— Ft, egy évre 108,— Ft
Csekkszámlaszám: egyéni 61.272, közületi 61.066 (vagy átutalás az MNB 47. sz. folyószámlájára.)
A folyóirat régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlap Iroda Újságboltjában
(Budapest V., József Attila utca 3.)
59.2270. Állami Nyomda, Budapest
Terjeszti a Magyar Posta